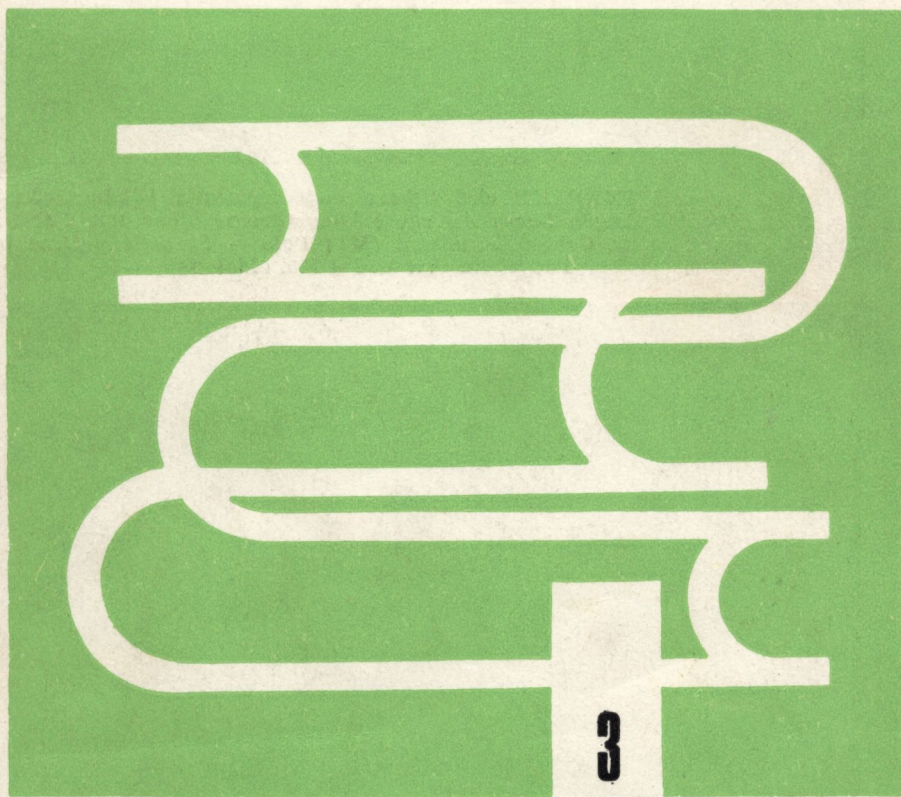

P 400 (2)

dupl

KÖNYVTÁROS

1977 APR

3

1977

Kádár János, az MSZMP KB első titkára meglátogatta a kőbányai Szabó Ervin könyvtárt. Felső képünkön Bacsa Andrásné könyvtárvezető bemutatja az intézményt Kádár Jánosnak és dr. Orbán Lászlónak. (MTI Fotó — Szebellédy Géza felvételei.) Tudósításunkat lásd a 126. oldalon

27. évfolyam, 3. szám
1977. március

TARTALOM

Mit végzett, mire készül a Könyvtárosegyesület	123
Tanácskozás az Olvasó népért mozgalomról	125
A kőbányai könyvtárban (B. A.-né)	126
DR. RÓZSA GYÖRGY: A társadalomtudományi információ néhány időszaki kérdése	127
Olvastuk	130, 158
Könyvtáraink bécsi bemutatkozása (P. T.)	131
PACSAI LÁSZLÓ: Az „atomváros” könyvtárügye	132
SIMAY NORBERT: Bemutatjuk a Széchényi Könyvtár plakát- és kisnyomtatvány gyűjteményét	135
BERTÓK LÁSZLÓ: A pálya tekintélyét a könyvtárosok értékei adják. Beszélgetés CSORBA GYÖZÖVEL (Könyvtáros sorsok — könyvtáros pályák)	140
Hallottunk	146
PETHŐ KLÁRA—TARÓDI TAMÁS: A hangos könyvismertetéstől a dzsesszklubig	147
SIMÁNYI JÓZSEF: A szellemi tőke kamatozik a legjobban. Beszélgetés DR. TRESSER PÁLLAL, a Dunavarsányi Petőfi MGT SZ elnökével	150
Miért nem jó ez a plakát? (P. L.)	152
HORVÁTH DÁVID: „Az építés vezetője én voltam. Segített három brigád is...” Egy falusi könyvtáros feljegyzéseiből	153
Hírek	155
Kitüntetések	178

LATÓKOR

Ady Endre ébresztése	
Az oktatásügy jubileumi terve (Bozóky Éva)	156
Mit tervez a Rádió és a Televízió? (Tóth Mária)	157
Irányelvek a kis települések kulturális ellátásának javítására és a komplex művelődési intézmények létesítésére	159
LÉKAY OTTÓ: Ismerjük meg a rádiódramaturgia műhelyét. Olvasható irodalom — hallható irodalom	162
Kérdezz — felelek	162
DEKÁNY ISTVÁN: Építő- és famunkás szakegyletek könyvtárai a századforduló idején (A könyvtárak történetéből)	166

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

TÓTH DEZSŐ: A könyvtár csendje összeköt a világgal	168
DR. BUGA LÁSZLÓ: Három tételben könyvtárról, könyvről	169
KOLOZSVÁRI GRANDPIERRE EMIL: A könyvtár segítségével találtam magamra	172

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

Könyvtártudományi Tanulmányok, 1975. (Hiller István)	174
A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának Évkönyvei III. (Tóth András)	175
Szabó Károly huszonöt levele Haan Lajoshoz (Borsa Gedeon)	178
Borsodi Könyvtári Krónika (Páldy Róbert)	177

BIBLIOGRÁFIÁK

Indexek a marxista klasszikusokhoz (<i>Bényei Miklós</i>)	179
Győr-Sopron megye forradalmi harcosainak életrajz-gyűjteménye és bibliográfiája (<i>Katona Jenő</i>)	180
SAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK	181
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK	183

A borító hátlapján Imets László ex librise

Из содержания

Отчет работы Общества венгерских библиотекарей от 1976 г. и планы на 1977 г. (123);
Рожжа Дьердь: Некоторые вопросы общественно-научной информации (127);
Шимаи Норберт: Отдел плакатов и мелких произведений печати Государственной библиотеки им. Сечени (135);
Петё Клара — *Тароди Тамаш*: Музыкальный отдел Городской библиотеки г. Дунауйварош (147);
 Директивы для улучшения культурного обслуживания малых поселений и для организации комплексных культурных учреждений (159);
Лекаи Отто: Работа драматургического отделения Венгерского Радио с точки зрения библиотек (162).

György Rózsa: Einige Fragen der gesellschaftswissenschaftlichen Information (127);
Norbert Simay: Die Plakat- und Kleindruck-Abteilung der Nationalbibliothek Széchenyi (135);
Klára Pethő — *Tamás Taródi*: Die Musikabteilung der Stadtbibliothek von Dunaujváros (147);
 Richtlinien zur Besserung der kulturellen Versorgung der kleinen Siedlungen und zur Gründung von komplexen Kultureinrichtungen (159);
Ottó Lékay: Die Arbeit der dramaturgischen Sektion des Ungarischen Rundfunks aus dem Gesichtspunkt der Bibliotheken (162).

From the contents

Report on 1976 and plans for 1977 of the Hungarian Library Association (123);
György Rózsa: Some problems concerning information in the social sciences (127);
Norbert Simay: The Placards and Small Prints Department of the National Széchenyi Library (135);
Klára Pethő — *Tamás Taródi*: Music department in Dunaujváros Town Library (147);
 Guidelines for improving library services in small villages and forming complex educational institutions (159);
Ottó Lékay: Work of the Dramaturgical Section of the Hungarian Radio from a library's point of view (164).

Aus dem Inhalt

Die Arbeit des Vereins Ungarischer Bibliothekare im Jahre 1976 und seine Pläne für 1977 (123);

Cikkeink szerzői

Bényei Miklós, a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa; *Bertók László*, a Pécsi Tanárképző Főiskola könyvtárának munkatársa; *Borsa Gedeon*, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos főmunkatársa; *Bozóky Éva*, a Könyvtáros rovatvezetője; *Dékány István*, az Építőipari Szállás Kulturális Egyesület kulturális vezetője, Budapest; *Hiller István*, a soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója; *Katona Jenő*, a Könyvtáros ny. főszerkesztője; *Lékay Ottó*, a Magyar Rádió osztályvezetője; *Pacsai László*, a Szekszárdi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Páldy Róbert*, a Könyvtáros ny. felelős szerkesztője; *Pethő Klára*, a Dunaujvárosi Városi-Járási Könyvtár munkatársa; *dr. Rózsa György*, az Akadémiai Könyvtár igazgatója; *Simányi József*, a Könyvtáros munkatársa; *Simay Norbert*, a Könyvtáros olvasó-szerkesztője; *Taródi Tamás*, a Dunaujvárosi Városi-Járási Könyvtár munkatársa; *Tóth András*, a Petőfi Irodalmi Múzeum osztályvezetője; *Tóth Mária*, a Könyvtáros újságíró gyakornoka.

KÖNYVTÁROS

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**
 A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
 Telefon: 451-758, 664-805.

A KULTURÁLIS MINISZTERIUM LAPJA

Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**
 1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.
 Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223.
 Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**

Készült az **Egyetemi Nyomda** fennállásának 400. évében
 77.1046 Egyetemi Nyomda, Budapest
 Felelős vezető: **Sümeghi Zoltán** igazgató

INDEX: 25 449

Terjeszti a **Magyar Posta**. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat, H—1389 Budapest, Postafiók 149.

Mit végzett, mire készül a Könyvtárosegyesület

AZ MKE KÜLDÖTTKÖZGYŰLÉSE

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete 1977. január 25-én az Országos Széchényi Könyvtár dísztermében tartotta idei küldöttközgyűlését. A tanácskozáson 170 küldött hallgatta meg Kovács Dezső beszámolóját az egyesület 1976. évi munkájáról. A főtít-kár elmondta, hogy az MKE 1976. évi feladattervét az elnökség az 1975. évi küldött-közgyűlésen jóváhagyott program alapján határozta meg. A szakmai, tartalmi célok megvalósítását kettősség jellemezte: csökkent a központi és központilag szervezett rendezvények száma, a szervezetek programjainak száma azonban lényegesen emelkedett, és sok olyan előadásra is sor került, amely politikai, társadalmi kérdésekről tájékoztatta a tagságot.

Több rendezvény — fejlődő szervezetek

Központi előadás hangzott el a társadalomtudományi információs szolgáltatások-ról, a bibliográfiai leírás fejlődési irányairól, és jelenlegi nemzetközi, illetve hazai helyzetéről. Több, számunkra fontos, időszerű témában az egyesület külföldi előadókat is megszólaltatott. Társadalmi, politikai kérdésekkel kapcsolatban a szervezetek közül a műszaki könyvtárosok szekciója az 5. ötéves terv fontosabb feladatairól, a Hajdú-Bihar megyei szervezet a közoktatáspolitikai időszerű problémáiról, a Fejér megyei szervezet pedig napi gazdaságpolitikai kérdésekről és a közművelődési törvény-ről szervezett előadást. A rendezvényekről általában megállapítható, hogy megszervezésük és lebonyolításuk áttevődött a szervezetekre, s ez a tény a szervezetek munkájának megerősödését jelzi. A rendezvények egyébként rendszeresebbé váltak, színvo-naluk és látogatottságuk is nőtt.

A múlt év folyamán összesen 94 rendezvény volt, több mint 1975-ben. Közülük 7 központi, 45 területi, 42 pedig szekció-, illetve bizottsági szervezésben került sorra. Az előadásokon kívül egyre több fórumot, ankétot, tapasztalatcserét és tanfolyami jellegű rendezvényt szerveztek.

Általában fejlődés jellemzi a területi szervezetek munkáját. Többségük évi 4—6 rendezvényt szervezett, ezek tematikája a korábbi évekhez képest nagyobb területet ölelt fel. A legjobb területi szervezetek munkájára jellemző, hogy a szakmai tovább-képzési feladatok ellátásán felül kiépítik a kapcsolatokat más szervekkel és szerveze-tekkel, s szorgalmazzák a különféle könyvtárakban dolgozó könyvtárosok együttmű-ködését. Példamutató ebből a szempontból a Hajdú-Bihar megyei szervezet, amely olyan, nagyobb érdeklődésre számot tartó előadások mellett, mint például a társa-dalomtudományi tájékoztatás könyvtári kérdései, a munkásművelődés problémái, a könyvtárosi pályakép stb., a számítógép könyvtári alkalmazásáról szűkebb réteget érintő, ankétszerű összefüggést is szervezett. Dicséret illeti a Vas megyei szervezetet a tapasztalatcsere-látogatások szervezéséért, a Heves megyei szervezetet az átgondolt témaválasztásért, a Fejér, Baranya, Somogy megyei szervezeteket egész évi egyenletes munkájukért.

A területi szervezetek közül a Veszprém megyei közművelődési könyvtárosokat látott vendégül az NDK-ból.

A már hagyományossá vált vándorgyűlés lebonyolításáért a Szabolcs-Szatmár me-gyei szervezet tagjainak és vezetőségének jár köszönet. (A gyűlésről részletesen beszámoltunk a Könyvtáros 1976/10. számában.)

Az egyesület elnöksége úgy véli, hogy az MKE tevékenységének továbbfejlődése elsősorban a területi szervezetek munkájától függ. A fiatalabb szervezetek megerősí-tésével, újabb megyei szervezetek életre hívásával tovább emelkedhet az egyesületi munka tartalmi és szervezeti színvonala.

Élénk tevékenység a szekciókban

A legnagyobb szekció a *műszaki könyvtárosoké*, melynek taglétszáma meghaladja az ötszázat. Rendezvényeinek témaválasztása a korábbi évekhez képest lényegesen nem változott. E szekció 15 rendezvényével arra törekedett, hogy a tagság ismereteit gyakorlati tudnivalókkal bővítse: mindenekelőtt módszertani eligazítást nyújtson,

nemzetközi kitekintést adjon, és a nem szorosan vett szakkérdések területén bővítsék a tagok ismereteit. A szekció kiemelkedő vállalkozása volt az osztályozási-indexelési bizottsággal közösen szervezett tezaurusz-készítési tanfolyam. Az év folyamán tovább erősödtek nemzetközi kapcsolatai: öttagú küldöttsége részt vett az NDK-beli könyvtári egyesület műszaki könyvtári szekciójának rendezvényén, és együttműködési szerződést is kötött.

A *zenei könyvtárosok szekciójának* 1976. évi tevékenysége magas színvonalú és sokoldalú volt. Öröndetes, hogy a rendezvények egy részét vidéken szervezték meg. Példamutató a szekció, valamint a Könyvtártudományi és Módszertani Központ együttműködése. Ennek köszönhető, hogy sokoldalú a kiadói tevékenységük is. (Például a zenei szakirodalmi tájékoztató indítása: cím- és adattár megjelentetése stb.)

A kiemelkedő zenei rendezvények közé sorolhatók a „Zeneszerző és közönsége”, a „Zenetudós és közönsége”, a „Vers és zene” c. sorozatok, valamint a dunaujvárosi és a szombathelyi könyvtári hangversenyek és előadások.

Az *ifjúsági könyvtárosok szekciójának* 1976. évi munkáját a tagok élénk tevékenysége jellemezte. A szekció három rendezvényén a résztvevők megvitatták az ifjúsági könyvtári ellátásáról kiadott irányelvek végrehajtásával kapcsolatos feladatokat, a könyvtárak és a KISZ-szervezetek együttműködését, valamint a szakmunkás tanuló olvasóvá nevelésének igen fontos kérdéskörét.

A szekció együttműködik a gyermekkönyvtárosok szekciójával, a Könyvtártudományi és Módszertani Központtal, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeummal. A szekciót tagok felvették a kapcsolatot a szlovák gyermekkönyvtárosokkal is. A szekció tevékenységét a különböző típusú könyvtárakban dolgozó könyvtárosok közös tevékenységének megtalálása és a területi széttagoltság nehezíti meg.

A *gyermekkönyvtáros szekció* az ország egész területén élő 180 tag munkáját fogja össze. A szekció vezetősége igyekezett megtalálni a tagság összefogásának és irányításának legalkalmasabb módjait. Ennek az eredménye, hogy 1976 decemberében szekcióülés keretében vitathatták meg — egy előzetes reprezentatív felmérés alapján — a gyermekkönyvtárosok tevékenységrendszerét. A vizsgálódás, amely a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és öt megye 21 könyvtárára terjedt ki, azt tűzte ki célul, hogy a működési feltételek, a működési mutatók, a személyi ellátottság összevetésével és a munkafolyamatok elemzésével hiteles képet adjon a gyermekkönyvtárosok mindennapi munkájáról.

A szekció jól sikerült programot szervezett a Pataky István Művelődési Házban 45 amerikai könyvtáros és pedagógus részére.

Nemzetközi kapcsolatok — viták a könyvtárügy új feladatairól

A beszámolási időszakban megélenkült a bizottságokban folyó munka is. 1976-ban megalakult a könyvtártechnikai és -gépesítési, valamint az olvasáskutatási és -pedagógiai bizottság, újjáalakult a könyv- és könyvtártörténeti bizottság, rendszeres tevékenységet fejtett ki az osztályozási-indexelési, valamint a bibliográfiai bizottság.

Az egyesületnek 1976-ban a tervezettnél kevesebb kiadványa jelent meg. Megjelent az egyesületi tájékoztató, elkészült az 1975. évi évkönyv, de az Előadások—viták sorozatban újabb füzet nem látott napvilágot. Az egyesület vezetősége ebben az évben nagyobb hangsúlyt kíván adni a kiadványok megjelentetésének, és pótolni szeretné az elmulasztottakat.

A nemzetközi kapcsolatok közül kiemelkedik az egyesületnek az IFLA keretében folyó tevékenysége. A magyar egyesületi tagok a különféle IFLA-szekciókban és bizottságokban hat választott funkciót töltenek be. A szövetség 42. kongresszusán 3 tagú delegáció képviselte hazánkat. A 43., világkongresszussá nyilvánított rendezvényre nagyobb létszámú magyar könyvtáros csoport utazásának megszervezése folyik.

1976-ban negyvenöt amerikai könyvtáros és pedagógus, harmincegy finn könyvtáros s tíz NDK-beli könyvtáros fogadását és programját szervezte meg az egyesület.

1976-ban négy külföldi könyvtáros tartott előadást, és az egyesület meghívására G. A. Marco professzor, az amerikai Kent-i egyetem Gombocz István-ösztöndíjának kurátora látogatott hazánkba. 1976-ban már a harmadik Gombocz István-ösztöndíjas kezdte meg tanulmányait az USA-ban.

Az egyesület taglétszáma 1976-ban 262-vel gyarapodott, és 1976. december 31-én összesen 2328 tag szerepelt a nyilvántartásban.

Erősödött a *szervezeti élet*; megalakult a Nógrád megyei szervezet, újjáalakult a Borsod megyei szervezet, és 1977 januárjában megtartotta alakuló ülését a *társadalomtudományi könyvtárosok szekciója*, mely elnöknek Vályi Gábort, az Országgyűlési Könyvtár igazgatóját, a vezetőség tagjának pedig Győriné Kiss Évát, Huszár Ernőné, Márfy Istvánt, Sz. Nagy Lajost, Vásárhelyi Juditot és Vida Sándort választotta. Az új szekció egyik célja egymás megismerése, de főleg a kis könyvtárak elszigetelt-

ségének feloldása, valamint a társadalomtudományi könyvtárak számára legcélravezetőbb gyakorlat kialakítása, a társadalomtudományi információs szolgálat fejlesztése. A szekció vállalja a továbbképzést, előadás-sorozatok, nyelvtanfolyamok, tapasztalatcserék rendezésével, és elsősorban a fiatalabbaknak szervez foglalkozásokat. A szekció taglétszáma már az első hetekben elérte a kétszázat.

A szervezeti élet problémáinak megvitatására a területi szervezetek vezetőinek értekezletén került sor, amelyen sok szervezeti és tartalmi kérdés tisztázódott.

A taglétszám növekedése, a szervezetek megerősödése számos gonddal járt. Mind több az adminisztrációs munka, és tetemesen nőttek az egyesület kiadásai is. Az egyesület érdekvédelmi tevékenysége — nem utolsósorban a taglétszám jelentős növekedéséből következően — egyre nagyobb szerepet kap az MKE életében.

A főtitkári beszámoló után *Walleshausen Gyula*, az ellenőrző bizottság elnöke tett jelentést az egyesület pénzgazdálkodásáról, majd vita következett. A felszólalók általában egyetértettek a beszámolóval, kiemelték az egyesület érdekvédelmi szerepét a most induló fűiskolai képesítő vizsgák előkészítésében, és ehhez kérték az elnökség támogatását is.

Végül *Kovács Dezső* főtitkár ismertette az 1977. évi főbb feladatokat. Az eddig bevált rendezvények (előadások, ankétok, továbbképzés stb.) mellett — az egyesület alapszabályában is lefektetett jogoknak és köteleességeknek megfelelően — javasolta viták kezdeményezését könyvtári életünk legfontosabb kérdéseiről, valamint tevékenyebb részvállalást az állami szervek döntéseinek előkészítésében és a megvalósítás segítésében.

Az egyesületnek törekednie kell arra, hogy nagyobb nyilvánosság előtt képviselje a könyvtárostársadalom véleményét, állásfoglalásait, adjon hangot az időszzerű könyvtári problémáknak, és tágabb körben ismertesse meg az egyesület munkáját.

Tovább kell erősíteni a szervezetek munkáját, a szervezethez és az érdekvédelmi tevékenységhez. Az anyagi alapok növelésére pedig bővíteni kell a jogi személyek támogatási körét.

A küldöttközgyűlés ezután elfogadta a főtitkári beszámolót, majd rövid vita után az 1977. évi munkatervet és költségvetést is.

Tanácskozás az Olvasó népert mozgalomról

A Hazafias Népfront tavaly megtartott kongresszusa az Olvasó népert mozgalom ügyében is határozatot hozott: feladatul szabta meg a mozgalom közművelődési szerepének erőteljes kibontakoztatását. A kongresszus után létre is jött *Ortutay Gyula* elnökletével a Népfront társadalmi munkájának irányítására hivatott művelődési bizottság, majd ennek részeként a közművelődési mozgalmak albizottsága. A bizottság és az albizottságok kialakították 1977. évi munkatervüket, s a munkatervi feladatok végrehajtásának megbeszélésére az év elején a Népfront titkársága összehívta a megyei bizottságok művelődési munkatársait és sok társadalmi művelődési munkását, közöttük könyvtárosokat is.

A tanácskozáson *Fábián Zoltán* az Olvasó népert mozgalom helyzetének, eredményeinek felvázolása után az időszzerű tennivalókat vette számba, külön is megemlékezve az olvasótáborok idei feladatairól, a rendhagyó irodalmi órákról és a *Kincskereső* c. lap hasznosításáról. A folyóirat olvasóiból Kincskereső-körök ala-

kítását javasolta, amelyeknek jó színtere lehet a gyermekkönyvtár vagy az iskola. Az olvasótáborokról elmondotta, hogy az elmúlt évben országsszerte 69 tábor rendeztek 1850 résztvevővel, akiknek fele szakmunkástanuló volt. Könyvtárosi feladatként jelölte meg az olvasótáborok tagjaival való kapcsolattartást, a tábort járt fiatalok rendszeres olvasásának, önművelésének figyelemmel kísérését.

Fábián Zoltán előadását vita követte. A Kulturális Minisztérium képviselőjében felszólaló *Mitru Ibolya* leszögezte, hogy a könyvtárosok természetesen mindenütt vállalják az Olvasó népert mozgalom munkájában való részvételt, de az is fontos, hogy minden közreműködőnek pontosan meghatározzák a mozgalomban végzendő feladatát. Nem elég ugyanis a mozgalom általános támogatásának hangoztatása.

A megbeszélésen az a vélemény alakult ki, hogy megérett az idő a mozgalom második országos tanácskozásának összehívására, amelyre az ősszel kerülhetne sor.

A kőbányai könyvtárban

A gyerekek körében (MTI Fotó — Szebellédy Géza felvétele)

Kádár János, az MSZMP Központi Bizottságának első titkára és a kiséretében levő központi bizottsági tagok az elmúlt év utolsó napjaiban meglátogatták a kőbányai Pataky István téri művelődési központot és az épületében működő, 12. számú Szabó Ervin könyvtárat, hogy megismerkedjenek az egy éve működő intézmény munkájával, az indulás évének eredményeivel. Kádár elvtárs elmondta: mindig figyelemmel kísérte a Kőbányai Művelődési Központ építését, és örül, hogy eljutott az új intézménybe. Helyesléssel vette tudomásul, hogy a művelődési házban folyó sokrétű tevékenység és a könyvtári munka jól ki egészíti egymást.

A könyvtári részben kezdte el a látogatást, s örömmel szemlélte a tágas, szabadpolcos kölcsönzőhelyiséget. A könyvtár vezetője arról számolt be a vendégeknek, hogy sok magyar és külföldi könyvtárlátogató kereste fel az intézményt, és mindenki úgy nyilatkozott, hogy szép a könyvtár.

Néhány hónappal ezelőtt egy negyvenöt tagú amerikai gyermekkönyvtáros delegáció járt itt, s igen lelkesen nyilatkozott a könyvtárról, amely bemutató foglalkozást is tartott részükre Székácsné Vida Mária közreműködésével.

A könyvtárvezető az eredményekről szólva egyebek között elmondta, hogy a könyvtár olyan épületből

jött, ahol csak 380 m² hely jutott számára, most pedig több mint 1100 m²-rel nagyobb területen működik. Három évvel ezelőtt 45 000 könyve volt, most 92 000 van. Akkor még csak 4 és félezren olvastak a könyvtárban, most pedig az olvasók száma 8370. A régi helyen helybenolvasási lehetőség nem volt, most viszont csupán az olvasótermet is 18 642-en használták. Kádár elvtárs elégedetten nyugtázta a fejlődés számadatait, majd végigsétált az olvasótermen, a zenesobán, utoljára a gyermekkönyvtári helyiséget nézte meg. Meghökken az állatoktól: „Krokodil és kenguru a könyvtárban?”. A könyvtárvezető alig kezdte el a magyarázatot, azt tudniillik, hogy ezeket a gyerekek nagyon kedvelik, amikor a látogatás talán legkedvesebb mozzanataként kitódult a meseszobából egy csapat gyerekek, és harsány köszöntéssel fogták közre Kádár elvtársat. Ő kezét fogott velük, megsimogatta a fejüket, érdeklődött: mit csináltak, mit láttak, hallottak itt, és mit olvasnak? Feltűnt neki a nagyobbacska között egy pici, 3–4 éves forma kisgyerek, aki mindig elől állt. Mosolyogva kérdezte tőle: „Hát te mit keresel itt? Talán a testvéred hozott el ide?”. „Nem a testvérem, hanem a barátom, mert ő engem mindenhová elvisz” — válaszolta a kisfiú. Mosollyal fejeződött be a látogatás, s azzal, hogy Kádár János gratulált a könyvtár eredményeihez, a gyarapodáshoz.

...Elmenőben még néhány könyvet segített a helyére rakni. (B. A.-né).

A társadalomtudományi információ néhány időszerű kérdése

Mi teszi időszerűvé a címben felvetett kérdést? Mindenekelőtt a tudománnyal általában és a társadalomtudományokkal szemben különösen tapasztalható várakozások, az igények a bonyolult és egyre bonyolultabbá váló világjelenségek előrejelzésére, magyarázatára, a felmerülő újabb és újabb problémák megoldására.

A második világháborút követő eddigi viszonylag rövid történelmi szakasz mindig bővelkedett drámai változásokban, nagyarányú társadalmi-gazdasági mozgásokban, a robbanásszerű természettudományi-műszaki fejlődésből adódó gondokban (példárá a környezetvédelem), a minőségi jellegű kulturális átalakulásokban (lásd az analfabetizmus elleni világméretű harcot, a tömegkommunikációs eszközök súlyának növekedését az ismeretterjesztésben), és még lehetne sorolni, miért a nagy várakozás a társadalomtudományokkal szemben.

Messze meghaladná az eredeti kérdésfeltevés kereteit annak akárcsak a vázlatos megválaszolása is (ha egyáltalán meg lehetne kísérelni a választ), hogy mennyire felelnek meg a társadalomtudományok e sokirányú, felfokozott várakozásnak. Itt a kérdés információs vetületével foglalkozunk, pontosabban azzal, mit tehet az információ annak érdekében, hogy a társadalomtudományok nagyobb mértékben megfelelhessenek az irántuk megnyilvánuló igényeknek.¹

Helyzetkép

Magyarországon jelentős a társadalomtudományi információs kapacitás. Az a fejlesztési tendencia, hogy a tudományos és a szakkönyvtárakra kell építeni a társadalomtudományi információt, alapvetően helyes. Ugyancsak helyes annak az elvnek a gyakorlatba történő átültetése is, amely szerint ott foglalkozzanak az információ orientálásával, ahol a tudományt irányítják. Ez megfelel a tudomány- és információpolitika egységének, melynek keretében az utóbbi része az előbbinek. (A tudomány és az információ egységéről van szó, amely nem érinti a könyvtárügy ágazati mivoltát, és az ezért való kulturális minisztériumi felelősséget.)

Magyarországon a kormány Tudománypolitikai Bizottságának szerveként működő Társadalomtudományi Koordinációs Bizottság feladata a társadalomtudományi információ orientálása, együttműködve a Kulturális Minisztériummal, és egyetértésben a Magyar Tudományos Akadémiával, és más érdekelt szervekkel.²

A Tudománypolitikai Bizottság már 1974-ben állást foglalt a tudományáganként decentralizált és a tudományos és szakkönyvtárakra épülő társadalomtudományi információs rendszer mellett.³ Ezt követően néhány nagykönyvtárunk kialakította működési-szolgáltatási koncepcióját, például ez történt a világpolitika, a pedagógia területén. Bővült az információs választék, megnőtt a felhasználók száma. Olyan előremutató, új és hasznos szolgáltatások jöttek létre, mint amilyen az Országgyűlési Könyvtár szervezésében és több intézmény együttműködésével (pl. Külügyi Intézet, Társadalomtudományi Intézet) kialakított STAIRS-rendszerű automatizált világpolitikai információs visszakereső szolgálat. A TPB már 1974-ben lépcsőzetes fejlesztést irányozott elő, és ezt az elvet erősítette meg 1976-ban azzal, hogy a fejlesztés első lépcsőjében a társadalmi-gazdasági irányításban közvetlenül alkalmazható ágazatok információfejlesztését tűzte ki célul. A politikai, jogi-közigazgatási, közgazdasági, pedagógiai, tudománypolitikai és -szervezési, szervezéstudományi és szociológiai információ területet azok, amelyek intenzív fejlesztése az első lépcsőben kívánatos.

¹ A következőkben több vonatkozásban felhasználom A társadalomtudományi információ helyzetéről szóló előterjesztést (1976. ápr.), amely a Társadalomtudományi Koordinációs Bizottságnak készült, s amelynek összeállítói és előadói Garamvölgyi József miniszterhelyettes (Kulturális Minisztérium) és e cikk írója voltak.

² A Tudománypolitikai Bizottság 1969-ben jött létre az MSZMP KB Tudománypolitikai irányelvi nyomán. Magasszintű kormány szerv minőségét tanúsítja, hogy megalakulása óta miniszterelnök-helyettesi rangú elnöke van. Jelenleg Aczél György elnökléte alatt működik. A Társadalomtudományi Koordinációs Bizottság a legutolsó idők képződménye, gyakorlatilag 1976 óta működik, elnöke Köpeczi Béla, az MTA főtítkárhelyettese, egyben a TPB alelnöke.

³ Ez a határozat még különválasztotta az ágazati irányítást (KM) és a tudománypolitikai irányítást (MTA). 1976 óta a Társadalomtudományi Koordinációs Bizottságban integrálódik a társadalomtudományi információs politika irányítása.

Információs funkciók a társadalomtudományokban

Felmerülhet a kérdés, miért éppen az említett társadalomtudományi ágazatok intenzív fejlesztése érdemel elsőséget, élvez előnyt? Ez a kérdés visszavezet a társadalomtudományok alapfunkcióihoz. A társadalomtudományi alapfunkciók meghatározása ugyanis hagyományosan kettős: egyfelől *ideológiaiak-tudatformálók*, másfelől *valóságfeltárók*. Az előbbiekhöz tartoznak általában a humán tudományok és tevékenységek (az irodalom, a művészetek, a néprajz stb.), míg a valóságfeltárás szférájába a közgazdaságtudomány, a jog, a közigazgatás stb. (nyugati kategorizálás szerint ez utóbbiak a társadalomtudományok „kemény” kategóriájába tartoznak). A kétféle funkciórendszer, az ideológiai és a valóságfeltáró között nincsenek merev választóvonalak. Kézenfekvő, hogy a tudati elemek messzemenően hatnak a valóság feltárására, míg a valóság megismerése (amelyhez persze nagymértékben hozzájárulnak a természettudományok is) hat a tudatra. A kétféle társadalomtudományi alapfunkcióhoz hozzá lehet számítani egy harmadikat, amelyet *cselekvésorientáló, cselekvésselőkészítő* funkciónak lehetne nevezni.⁴

Aligha kétséges, hogy információs szempontból is a cselekvésorientáló társadalomtudományi ágazatokra kell helyezni a hangsúlyt, amikor — ismétlem — fokozott várakozás mutatkozik a társadalomtudományok gyakorlati orientáló feladatkörével kapcsolatban. Ezen belül különösen fontos a közgazdasági információ gyakorlati megoldása.⁵ Erre még visszatérek, de már itt megjegyzem, hogy az elsőbbséget élvező ágazatok mellett tovább kell fejleszteni az egyéb, a filozófiai, történettudományi ágazatokban — ezen belül főleg a hungarika feltárásában — folyó információs tevékenységeket. Az ún. nemzeti tudományágazatok nélkül, mint amilyen a nyelvészet, az irodalomtudomány, elképzelhetetlen bármilyen társadalomtudományi és ehhez kapcsolódó információs program. Csak arról lehet szó, hogy ezek a nemzeti és egyéb, a tudatformálásban jelentékeny szerepet vivő ágazatok információs programjai időben — és bizonyos vonatkozásokban — tartalmilag sem részesülnek ugyanolyan intenzív fejlesztésben, mint a cselekvésorientáltak. Ennek egyebekben kívül az is az oka, hogy a kellő eszközök hiányában egyszerre nem valósítható meg azonos erővel valamennyi ágazat fejlesztése, valamint az is, hogy ezekben a tudatformálásban elsősorban érdekelt ágazatokban rendelkezésre állnak a hagyományos kialakult olyan információs módszerek, eszközök, mint a gyűjteménykatalógusok, a bibliográfiák (retrospektív, jeladó), gyarapodási jegyzékek stb. Az egyéni irodalomkutatás ezeken a területeken amúgy is elválaszthatatlan, szerves része a kutatómunkának.

De bizonyos, erőteljesebben fejlesztendő ágazatoknak is kialakultak immár a maguk sajátos információs kifejezési formái, amelyeket csak tovább kell fejleszteni. Ilyen szolgáltatások a legkorszerűbbek közé tartozó ún. analitikus-szintetikus, a nyugati szakirodalomban the-state-of-the arts, highlights szakirodalmi szemlék, mint amilyenek az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ *Gazdasági-Műszaki Tájékoztatójában* vagy az MTA Könyvtárának *Tudományszervezési Tájékoztatójában* jelennek meg hosszú évek óta, vagy újabban az MTA Közgazdasági Információs Cso-

1. információ

új munkaerő
OKTATÁS

új ismeretek
TUDOMÁNY

új javak
TERMELES

2. információ

tevékenységi körönként

tudományáganként

termelési ágazatonként

3. információ

(vezetési szintenként a döntésselőkészítéshez)

alsó vezetés

középvezetés

felső vezetés

⁴ A meghatározást a Társadalomtudományi Koordinációs Bizottság egyik vitadokumentumból vettem át. Van olyan nézet is, hogy a hagyományos kettős funkciórendszer harmadikként valóságátalakító funkcióval egészül ki, de ez még kutatás, vita tárgya. A lényeg, hogy a kettős funkció kiegészül a társadalmi gyakorlathoz közel álló, vagy ezzel azonosuló valamivel, amit nevezzünk cselekvésorientálásnak.

⁵ Ld. Róza György: *Gazdasági munka és információ*. = Figyelő. Gazdaságpolitikai hetilap. 1976. dec. 13.

portjának a felső vezetés részére készített szemléi. Az automatizált dokumentáció sem számít immár teljesen újdonságnak. Ezzel kapcsolatban már említettem az Országgyűlési Könyvtár által szervezett, kooperációs alapon működő világpolitikai visszakereső szolgálatot, de említhetném a szétsugárzó irodalomfigyeléseket (SDI), a színvonalas szemléket is (például a Gorkij Könyvtár világirodalmi figyelőjét), és a fejlődésnek több más jó példáját is fel lehetne hozni, amelyre alapozni lehet, és kell is.

A jobb megértés végett bemutatjuk az információ szerepét a bővített újratermelésben, egy egyszerű és közhasznú sémával, három variációban (ld. az előző oldalon levő ábrát).

Az új javak előállításának, a termeléspolitikának, és a felső vezetésnek az információigénye lépcsőzetesen emelkedő mértékű. Ez nem értékrend, hanem a tevékenységi körből fakadó szükséglet. Az információs munka *szakmaiságát* is befolyásolja az információigényesség, azét a *szakmaiságét*, amelyet a „hivatások” és az „önkéntesek” egyre hatalmasabb serege szolgál, és amelynek képzéséről, problémáiról külön is kellene szólni.

Az információ „átcsomagolása”

E helyt csak annyit, hogy amire bizonyosan szükség volna, az az a láncszem, amely az információt válogatott, szűrt, „átcsomagolt” továbbításáról gondoskodik a közvetlenül érdekelt használókhoz. Ez olyan funkció, amely a primer és a szekunder szakirodalom hasznosítását úgy teszi lehetővé, hogy maga nem állít elő bibliográfiákat, referátumokat stb. Leginkább *tercier* szolgálatnak lehetne jellemezni ezt a funkciót, amely személyre szólóan, a kutatási-termelési téma ismeretében, a téma kutatásában, az új gyártmány előkészítésében való részvétellel képes kiemelni, átcsomagolni (vagy átcsomagoltatni) azt az információt, amely releváns az adott téma szempontjából. Itt nem egyszerűen az információ rangemeléséről van szó, hanem a termelés—tudomány—információ olyan szerves egységéről, amelyen belül a kutatás és a gyártás az információra támaszkodik, és végterméke ugyancsak információ — új információ lesz —, ami megtestesülhet új ismeretben, új termékben, új eljárásban. Ehhez információs oktatási képzésünk újból átgondolására van szükség, amely teljes oktatási-képzési rendszerünket érinti. Bizonyos információs ismeretekkel mindenkinek kell rendelkeznie; mennél nagyobb a felelőssége, mennél bonyolultabb a munkaköre, annál inkább. Ennek következményei vannak, illetve kellene lenniük felsőoktatásunk egészében.

Nemzetközi kapcsolatok, UNISIST, MISZON

Ugyancsak bővebb kifejtés nélkül, utalásszerűen szólunk a társadalomtudományi információ nemzetközi kapcsolatairól.⁶ A tudományos és szakkönyvtárak évszázados kiadványszerje sarkalatos pontja a nemzetközi együttműködésnek, s ismert a nemzetközi kölcsönzés, a kérésre végzett irodalomkutatás mindmegannyi formája. Világméretű politikai, gazdasági, kulturális kapcsolatok szolgálnak ma háttérül a könyvtárak nemzetközi együttműködésének. Ennek az együttműködésnek kodifikált világprogramja az UNISIST.⁷ E világprogram keretében eddig elsősorban olyan általános információs segédeszközök születtek, mint amilyen a könyvek és folyóiratok nemzetközi azonosítását lehetővé tevő ISBN és ISSN (Könyvtáros 1971/4. és 1976/11. szám), és ösztönzést adtak a természettudományi és műszaki információs vállalkozásokhoz, továbbá a fejlődő országokba irányuló segítségnyújtásnak. Új vonás a társadalomtudományok nemzetközi együttműködésében a MISZON, a szocialista tudományos akadémiák által 1976 júliusában létrehozott nemzetközi társadalomtudományi információs rendszer, amelynek magyarországi koordináló szerve az Akadémiai Könyvtár. A most kialakuló rendszer keretében közös információs tanulmánykötetek, referálólapok készülnek, és távlatilag közös automatizált bibliográfiai és referáló-visszakereső szolgálat alakul majd ki. A rendszer koordináló szerve az INION, a Szovjet Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Információs Intézete, amelynek kiadványsorozatai a

⁶ Ld. Rózsa György: Nemzetközi együttműködés a társadalomtudományi információban, különös tekintettel a MISZON-ra. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1977. (Sajtó alatt.)

⁷ UNISIST, az UNESCO/ICSU (a tudományos uniók nemzetközi tanácsa) közös, az ENSZ és szakosított szervei által is elfogadott információs együttműködési világprogramja. (Ld. alapdokumentumként: UNISIST, Study report on the feasibility of World Science Information System... Paris, Unesco, 1971. 161 old. és folyamatosan az UNISIST Newsletter-ek; az UNISIST magyar ismertetését ld. a Könyvtáros 1972/5. számában.)

„Referativnűj Zsurnal”-ok, és a tematikus és országbibliográfiák már jelenleg is hozzáférhetőek csere és előfizetés útján. A MISZON-kiadványok alighanem világviszonylatban is a leggazdagabb információs forrásgyűjtemények közé tartoznak. Ez év nyarán kerül sor Moszkvában az első nagyszabású kelet—nyugati társadalomtudományi információs konferenciára.

Fejlesztési irányok

Visszatérve a hazai társadalomtudományi információs fejlesztésre, alighanem egyike a legidősebb feladatoknak egy olyan, jelentős referenzgyűjtemény háttérű *ki, mit, hol* kutat tájékoztató (referral) szolgálat kiépítése, amely eligazítást nyújt a társadalomtudományokat illető legkülönbözőbb kérdésekben azáltal, hogy útbaigazítja a keresőt, hol talál választ kérdésére. Ez az újonnan megszervezendő szolgálat esetleg kezelhetné a társadalomtudományi kutatás-nyilvántartást is. Egy másik fejlesztésre váró kérdésnek látszik olyan információ szolgáltatás, amely képet ad a világban folyó társadalomtudományi kutatási áramlatokról, irányokról, vitákról. Ennek megoldása szerepel az Akadémiai Könyvtár terveiben. Úgyszintén továbbfejlesztésre vár a már működő, az előbbieken említett világpolitikai automatizált dokumentáció, illetve ennek *kiterjesztése* a társadalomtudományok egyéb területeire. Aligha lehet fontosabb és belátható időn belül megoldandó feladat, mint a felső vezetés és a kutatás számára lehetővé tenni a gyors, megbízható, adatszerű szöveges visszakeresést. Ennek koncepcionális feltételei adva vannak, s remélhetőleg a szükséges anyagiak is rendelkezésre fognak állni. Ne feledjük, hogy az információ a *legolcsóbb befektetés* (lehetőség, hogy olykor azért nincs is kellő becsülete). Megoldandónak látszik továbbá a kiemelt ágazatokban a felső vezetés ellátása információs szintézisekkel az automatikus szöveges visszakeresés kiegészítése céljából.

A kialakuló és a munkamegosztáson alapuló *társadalomtudományi információs együttműködésben* a következő munkamegosztás látszik célszerűnek az intenzív fejlesztés első lépcsőjében. Az általános társadalomtudományi referenz-szolgálatot és a tudománypolitikai információt az MTA Könyvtára vállalhatná, a *politikai, jogi és közigazgatási* információt az Országgyűlési Könyvtár, a *közigazgatási* információt az MTA Közgazdasági Információs Csoportja egybehangolva a Közgazdasági Egyetem Könyvtárával, a *szociológiai* a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, a *pedagógiai* az OPKM, míg a *szervezet* tudományait az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ. Ezek az intézmények, illetve szervek a *koordinálást* vállalnák, az együttműködés szervezését a többi érdekelt intézménnyel. Ugyanígy kerülne sor a későbbiekben intenzíven fejlesztendő ágazatok koordináló intézeteinek kijelölésére is.

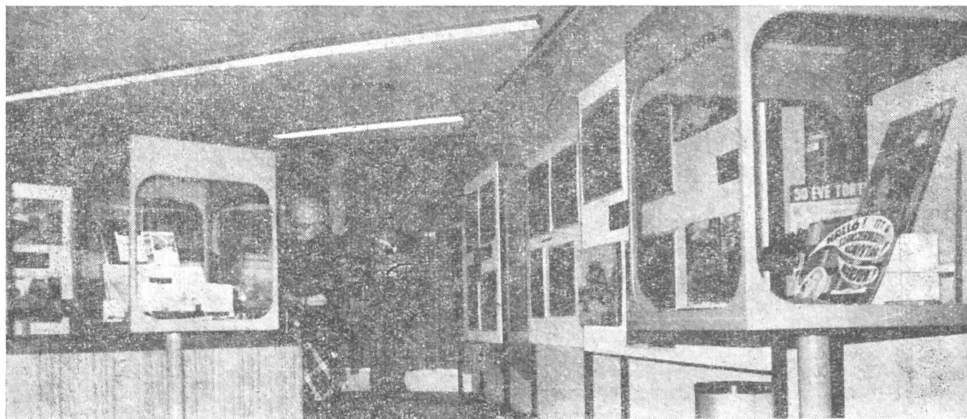
Hátra van még a *főiskolai és a közművelődési könyvtárhálózat* bekapcsolása a fentiekben vázolt elképzelésekbe. Különösen a megyei, esetleg a nagyobb járási és városi könyvtárak vállalhatnának szerepet az információs együttműködésben. Nem kétséges, hogy mivel a munka *minden szinten* tudományosabb igényűvé válik, a társadalomtudományi információ nem lehet csupán egy szűk, kiválasztott réteg sajátja, hanem gondoskodni kell terjesztéséről, szétsugárzásáról. Azt, hogy hol, hova, mit, ki-nek — ezekre a kérdésekre csak a helyi könyvtárak felelhetnek. Amilyen mértékben kiépülnek, illetve továbbfejlődnek az elkövetkező időben a központi szolgáltatások, olyan ütemben kell napirendre tűzni a *hasznosítás*, a *szétsugárzás* kérdését is.

Ez azonban már újabb fejezetbe tartozik, aminek megírására is minden bizonnyal hamarosan sor kerül; vagy — amit e sorok szerzője kíváncsún tartana — a közvetlenül érdekelték közül többen is sort fognak keríteni véleményük kifejtésére.

dr. Rózsa György

Olvastuk

a lipcei DEUTSCHE BÜCHEREI 1976. végén megjelentetett (12. sz.) évkönyvét, mely a szokásos, igen alapos évi jelentésen kívül értékes tanulmányokat is közöl. Kiemelkedően érdekes tanulmány foglalkozik például a könyvtár illetve a Német könyv- és írásmúzeum állományának újjászervezésével. Az évkönyv tanulmányaihoz az 1975. évre vonatkozó, rendkívül alapos intézményi bibliográfia járul.

Kiállítási részlet (Pelejtel Tibor felvétele)

Könyvtáraink bécsi bemutatkozása

A magyar könyvtárügy 30 éves fejlődését bemutató kiállítás újabb sikert ért el. Prága, Szófia, Berlin és Varsó után most Bécsben, az osztrák könyvtárosok és a bécsi érdeklődők körében hitelesítette az ottani szakajtóban gyakran megjelenő, a magyarországi könyvtárügyről elismerő hangon írt beszámolókat. A megnyitón elhangzott vélemények — többek között az egyik nagy tekintélyű osztrák szakember, dr. Rudolf Müller professzor szavai — szerint a kiállítás látványosan reprezentálta a magyar könyvtárügy rohamos fejlődését: „Úgy tűnik, van mit, és érdemes tanulni a magyar könyvtárügytől” — jegyezte meg.

A kiállítást a Könyvtártudományi és Módszertani Központ a bécsi Collegium Hungaricummal és az osztrák közművelődési könyvtárosok egyesületével (Verband Österreichischer Volksbüchereien) közösen szervezte és rendezte a bécsi kulturális hivatal (Kulturamt der Stadt Wien) és a városi könyvtárhálózat (Städtische Büchereien) támogatásával a városi könyvtár modern épületében.

A január 10-i megnyitón írók, műfordítók, valamint könyvtárigazgatók és könyvtárosok jelenlétében Bécs város tanácsa és az osztrák könyvtárosegyesület képviselői méltatták a kiállítást és a kibontakozó osztrák—magyar könyvtáros kapcsolatokat. Dr. Nagy Lajosnak, a Magyar Népköztársaság bécsi nagykövetének megnyitó beszéde után Zircz Péter, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának helyettes vezetője ismertette a kiállítás érdekesebb dokumentumait, és beszámolt könyvtárügyünk fejlődéséről. Beszédeknek az a része keltezt különösebb érdeklődést, amelyben az új közművelő-

dési törvényről és a könyvtárügyi törvényerejű rendeletről, valamint az egységes magyar könyvtári rendszerről vagy például a számítógépes adattárak hasznosításának kísérleteiről szólt. (A kiállítás látogatói kézbe vehették a könyvtári törvény angol nyelvű fordítását.) Az osztrák—magyar kulturális kapcsolatok történetének illusztrálására az egyik tárlóban láthatták az Országos Széchényi Könyvtár Haydn- emlékeit, kéziratok, kották reprodukcióit.

Egy másik tárlóban a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményének egyik ritkabecsű őnyomatványa, az *Érvágó kalendárium* volt látható. Az egylevelű, fólia méretű, latin nyelven írt, vörös és fekete színnel nyomtatott kalendárium Johannes Winterburger, az első név szerint is ismert bécsi nyomdász műhelyében készült. Szerzője pedig Johannes Muntz volt, akit korának egyik leghíresebb matematikusaként tartottak számon. A bécsiek számára azért értékes ez a nyomtatvány, mert az érvágó kalendáriumából csak három példányt őriznek az egész világon: a budapestin kívül egyet egyet az ausztriai Klosterneuburgban, illetve a cambridge-i egyetemi könyvtárban. A bemutatott példány a budapesti nyomat tökéletes hasonmása volt. (Ld. a Könyvtáros 1976. évi 4., illetve 1977. évi 2. számát.)

A látogatók a magyar könyvtárügy eredményeit ábrázoló grafikonok, színes fotók és kivilágított diák, módszertani tájékoztatók, olvasómozgalmi és rendezvényplakátok stb. mellett érdeklődéssel figyelték a jószomszédi viszony ápolásának hazai dokumentumait is. Az adatok

és a fényképek beszámoltak arról, hogy Magyarország német nemzetiségűek lakta helységeiben 160 nemzetiségi könyvtár működik. Ezekben 38 000 német nyelvű könyv és 173-féle folyóirat található.

A kiállítás sikerében nagy része van a bécsi Collegium Hungaricum kitűnő szervezőmunkájának, különösen Szász Ferenc könyvtárvezetőt illeti elismerés. Az Osztrák Népkönyvtárosok Egyesületé-

nek szíves közreműködését külön is meg kell említeni. A kiállítás helyén és ideje alatt rendezték kétnapos közgyűlésüket, amelyen – meghívott előadóként – Takács Miklós, a Szombathelyi Megyei Könyvtár igazgatója előadást és több mint egyórás konzultációt tartott a magyar közművelődési könyvtárakról a Bécsből és az osztrák vidéki városokból összegyűlt 240 könyvtáros számára. (P. T.)

Az „atomváros” könyvtárügye

Az igazgatási átszervezés erőltetése helyett ésszerűbb munkamegosztásra és hatékonyabb együttműködésre van szükség

A közhasználatban már atomvárosnak nevezik azt a rohamosan épülő lakótelepet, amely a paksi atomerőmű építői és leendő dolgozói részére készül, a különféle kiegészítő létesítményekkel együtt.

A történelmi multú Paks község várossá fejlődése csak idő kérdése. Jelenleg már nem falu, de még nem is város. A régi település mezőgazdasággal foglalkozó iparos, hajós község volt. Ma szinte napról napra változik a kép, mert mindent áthat az atomerőmű építésének üteme, lüktetése. Már háromezren dolgoznak ott, de számuk hét-nyolcezerre emelkedik.

A tervezett kétezer lakás felépítésével és a már megvalósított kommunális létesítményekkel kezd kialakulni az atomvárosi kép. Épült egy úgynevezett „szállástelep”, amelyet munkásszállás céljára használnak addig, amíg a nagy építkezés tart. Ez a lakótelep olyan ötszintes panelházak, az úgynevezett „tulipános” házak érdekes csoportja, amelyekről vitát is olvashattunk az *Élet és Irodalom* hasábjain. Elkészült a háromezer dolgozót ellátó étterem, a szolgáltatóház, az orvosi rendelő, a két műszaki szálló. Épül a művelődési központ, melyben színház- és moziterem, könyvtár, klubok, szakközi helyiségek lesznek. A művelődési ház közelében 1977-ben egy 32 tantermes iskola építése kezdődik.

A régi lakótelepek sem mostohák. Itt is épül új iskola, óvoda, bölcsőde, posta, tanácsház, autószerelv, autóbusz- és vasúti pályaudvar. A községben már eddig is volt konzervgyár, betonüzem, téglagyár, több szövetkezet (ruhaipari, halászati, építőipari, és két mezőgazdasági termelőszövetkezet), a külterületen pedig korszerű agrotechnikával dolgozó, sok ipari elemet magában foglaló állami gazdaság található.

A község történetében fontos dátum 1980: Paks ekkor lesz 600 éves, és az első magyar atomerőmű megkezdje a villamosenergia-termelést. Elképzelhető, hogy ekkor szerzi meg „hivatalosan” a városi rangot is.

A társadalmi, gazdasági változások hatása már érződik a lakosság összetételének alakulásában. Számítani kell arra, hogy ha lassan is, de a művelődési igényekben is változások következnek be. Hogyan készüljenek fel erre a Pakson működő könyvtárak?

15 000 lakosra 23 könyvtár!

A középfokú központhoz közigazgatásilag hozzátartozik Dunakömlőd 1600 lakossal. Az így számított mintegy 15 000 lakos könyvtári igényeit a *nagyközségi-járási* könyvtár és 8 fiókja, a dunakömlődi községi könyvtár, 8 szakszervezeti letéti könyvtár, 2 szakkönyvtár és 3 iskolai könyvtár látja el. Milyenek ezek a könyvtárak?

A járási könyvtár kétszintes épületét 1968-ban a volt zsinagóga épületéből alakították ki. Alapterülete 750 m², benne a 80 m² alapterületű gyermekkönyvtárral. A helyiségek esztétikailag vonzóak, a berendezés, felszerelés is megfelelő: lemezjátszók, magnók, rádió, televízió, 16 mm-es filmvetítő, fényképezőgép, dia-, diaposzítív vetítő áll a használók rendelkezésére. A zenei sarokban fejhallgatóval egyszerre hat személy hallgathat lemezt.

A *fiókkönyvtáraknak* nincs önálló helyiségük. A könyvek zárt helyiségekben vannak. Könyvcsereére évente csak egy-két alkalommal kerül sor, pedig van művelődési autó. A letéti állományok nagysága 40—600 kötet között váltakozik. Dunakömlődön a fiókkönyvtár a volt községi tanács két helyiségében 80 m² alapterületen kapott helyet.

A könyvbeszerzésre fordított összeg már évek óta 100 000 Ft körül van. Az egy lakosra jutó 8,40 Ft-os könyvbeszerzéssel Paks az ország hasonló nagyságú települései közül az első között található. A járás átlaga 7,30, a megyei átlag is kisebb: 8,10 Ft. Az egy lakosra jutó kötetsszám (3,5) megelőzi az országos és a megyei átlagot is. Az állomány összetétele is jó irányba fejlődik: az ismeretterjesztő és szakirodalom aránya megközelíti a 40 százalékot.

A könyvtár dolgozóinak száma 13. Közülük könyvtárosi munkakörben hetet foglalkozásuként, kettőt pedig részmunkaidősként alkalmaznak. Valamennyinek középfokú szakképzettsége van. A bérek a végzettséghez és a szolgálati évekhez viszonyítva alacsonyak.

A könyvtárat a lakosság egynegyede használja: évente 100 000 könyvet kölcsönöz a csaknem 50 000 kötetes állományból. A 150 féle újságot is sokan forgatják.

A *szakszervezeti „könyvtárak”* ruhatárban, irodában, ebédlőben, folyosón vannak elhelyezve. Nem szabadpolcosak, a könyveket egy vagy két zárt szekrényben tárolják. Azt a kevés állományt, amelyet el tudnak helyezni, évente egy-két alkalommal „frissíti” fel a szekszárdi SZMT központi könyvtár. A kölcsönzési idő nincs mindig meghatározva. Legtöbbször „bármikor” kölcsönöznek a társadalmi munkás vagy tiszteltíjas könyvtárosok.

A konzervgyár könyvtárát kivéve mindegyikben kevés az olvasó, és alacsony a forgalom. A két letéti könyvtárat évente átlagosan 30 olvasó kereste fel, s összesen 800 könyvet kölcsönzött. A konzervgyár említett könyvtára az egyetlen szakszervezeti könyvtár, amely valóban működik: az 1500 dolgozó közül majdnem 500 olvasója van, s ezek háromnegyed része szocialista brigádtag. A könyvforgalom 5—6000 kötet. Pedig e könyvtár elhelyezése nagyon mostoha: a bejárati előcsarnokban, a ruhatárral közös térben, mennyezetig érő zárt szekrényekben tárolják a könyveket. De van megfelelő nyitvatartási idő (heti 24 óra) és jó könyvtáros.

A két jelentősebb *szakkönyvtár* — a konzervgyaré, illetve az Állami Gazdaságé — elhelyezése hasonló a szakszervezeti könyvtárakéhoz. A tanácstermekben van két szekrényi könyv. A beszerzés is esetleges: ha valamelyik szakember tudomást szerez egy-egy olyan szakkönyvről, amelyre neki szüksége van, akkor a könyvtárossal megvásároltatja, és a pénztár fizet! Az így beszerzett könyveket állandó használatra adják ki. A könyvszekrényekben általában az elavult, a már nemigen használt könyvek találhatók meg. Ennek az állománynak a könyvtári nyilvántartása, feldolgozása, feltárása nincs megoldva. Mindez arra utal, hogy a szakkönyvtáraknak nincs szakmai gondozójuk.

A két *általános iskolai* és a *középiskolai könyvtárban* már egyesítették az ifjúsági és a nevelői könyvtárat. A könyvvásárlásra fordítható összegek azonban nincsenek pontosan megszabva. Az iskola mindenkori igazgatójától függ, hogy mennyit fordítanak könyvre. Kevés a könyv! Pedig sok tanuló használja ezeket a kis, 20—30 m²-es alapterületen elhelyezett könyvtárakat. Az 1964-ben épített gimnáziumban nem is terveztek könyvtárat, így osztálytermekben és egy 10 m² alapterületű szobában, zárt szekrényekben, két sorban vannak a könyvek.

A különféle könyvtártípusok közötti *együttműködést* még csak ezután kell kialakítani, mert jelenleg nincs közöttük igazi kapcsolat. Leginkább az iskolai könyvtárak kérik ki a járási könyvtár tanácsait, segítségét az állományellenőrzéshez, a katalógusok építéséhez. A szakszervezeti könyvtárak közül a konzervgyári tart kapcsolatot a nagyközségi könyvtárral, de ez is leginkább csak a rendezvényekre való meghívásban nyilvánul meg. A szakkönyvtárakról egyik hálózatnak sincs még csak tudomása sem.

Mi a megoldás?

Véleményünk szerint olyan modell, ellátási rendszer kialakítása, amelyben kevesebb könyvtár működne, de mégis nagyobb és megfelelőbb összetételű állomány állna a lakosság rendelkezésére. A korszerűsítésen a megye és a járás szakigazgatási szervei is munkálkodnak. Elképzelésük egy új, az ún. komplex intézmény mintájára tervezett igazgatási modell koncepciója alapján a következő: Az új lakótelepeken előrelátható-

lag 1978-ban megkezdte működését az új munkásművelődési központ, amely tanácsi fenntartású lesz. Az eddigi elképzelések alapján egyetlen igazgató vezetésével működnének a nagyközségi közművelődési intézmények: a régi és az új művelődési központ (bennre egy 240 m² alapterületű könyvtár), a nagyközségi-járási könyvtár, esetleg a mozi és az ifjúsági ház is. A művelődési házat és a könyvtárat igazgatóhelyettesek irányítanák. A közös igazgató feladata elsősorban az intézmények tevékenységének összehangolása lenne, s az együttműködés megteremtése a különféle társadalmi, gazdasági szervekkel, s a kapcsolat tartása a fenntartó tanáccsal. Az elképzelések szerint gazdasági összevonásra is sor kerülne (a költséghelyek, könyvbeszerzési keret meghagyásával).

E sorok írójának véleménye szerint a kétfajta gazdálkodási rendszer (a bruttó és a folyószámlás) a gazdasági összevonást nem teszi lehetővé. A további ellenvetésünk alapja, hogy egy „B”-típusú könyvtár esetében nem is célszerű a közös igazgatás alá vonás. Csak a „C”- és a „D”-típusú könyvtáraknál képzelhető el, hogy eredményesebben működhetnek a közös igazgatásban. Bonyolítja a helyzetet az is, hogy még csak nem is közös épületbe kerülnének a közös igazgatás alá vont intézmények!

Az igazgatási átszervezés erőltetése helyett az életképes könyvtárak ésszerűbb munkamegosztásának kialakítására, hatékonyabb együttműködésükre van szükség. Első lépésként egyeztetni kellene gyűjtőkörüket, könyvvállományukat, s szolgáltatásikat a jól működő ellátási rendszeren belül egymás rendelkezésére kellene bocsátaniuk. Így nem fordulhatna elő, hogy könyvtárközi kölcsönzéssel valamilyen országos szakkönyvtártól kérjenek egy keresett szakkönyvet akkor, amikor az helyben esetleg több gyűjteményben is megtalálható. Az ellátási rendszeren belül még gyorsabban is eljut a keresett irodalom az olvasóhoz. Ehhez azonban az szükséges, hogy a két nagyobb könyvtárhoz kapcsolódják a többi.

A járási könyvtár általános gyűjtőkörű, az épülő, 3600 m² alapterületű munkásművelődési központban levő 240 m²-es könyvtár pedig a műszaki gyűjteményével eléghetné ki a lakosság könyvtári igényeit.

Meg kell jegyezni, hogy az épülő könyvtár, sajnos, kétszintes elhelyezésű lesz: a földszint 118 m² (ebből a raktár és az iroda 52 m²), az emelet 122 m². (A tervezéshez nem kérték ki sem a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, sem a Tolna megyei Könyvtár szakvéleményét!)

Mivel a vidéki kisebb műszaki könyvtáraknak nincs gazdájuk, szakmai gondozásukat ez a könyvtár elláthatná, s ez gyűjtőkörénél fogva érdeke is lenne. Munkájuk összehangolására azért is szükség lenne, mert az atomerőműnek is hamarosan lesz egy önálló műszaki könyvtára, amellyel feltétlenül kapcsolatot kell teremteni.

A szakszervezeti könyvtárakat életképessé kell tenni, a nem működőket pedig megszüntetni. A letéti könyvtárak nagyobb szakmai gondozásra szorulnak. Elképzelhető az is, hogy egy-egy munkahelyen egyetlen könyvtárként működjen a szakszervezeti és a műszaki könyvtár. Ez a szervezeti forma többféleképpen is megvalósítható: vagy közös helyiségben egy, esetleg két könyvtárossal, de összehangolt kölcsönzési időben tevékenykednének; vagy külön-külön elhelyezésben — mert nincs mód összevonásukra —, de egyetlen könyvtáros működtetné őket, aki összehangolná állományuk kialakítását. Ha mindenképpen két könyvtárnak és két könyvtárosnak kell lennie, a két intézmény között nagyon szoros együttműködésre van szükség.

A járási könyvtár általános jellegű gyűjteményével, fiókkönyvtáraival, gyermekrészlegével szolgálja a lakosság könyvtári igényeit. A fiókkönyvtárak telepítésekor össze kell hangolnia elképzeléseit a szekszárdi SZMT központi könyvtárával. Az iskolai könyvtárak és a gyermekrészleg kapcsolata most kezd kialakulni, de még jobban ügyelni kell a két gyűjtemény kialakításának szempontjaira.

*

Paks könyvtárügyének elemzése, az új szervezeti elképzelések is azt jelzik, hogy a társadalmi, gazdasági változások a művelődésben is éreztetik hatásukat. Korszerű szervezetben, egymást kiegészítő hálózatban működő olyan könyvtárak szükségesek, amelyek a megnövekedett társadalmi igényeket maradéktalanul és gyorsan, lehetőleg saját maguk ki tudják elégíteni. Ezért a fenntartóknak, működtetőknak a várható társadalmi-gazdasági igények alapján közösen meg kell vizsgálniuk, mely könyvtárakra, milyen könyvtári szervezetre van szükség, s ezeknek a megfelelő pénzeszközöket is rendelkezésükre kell bocsátaniuk. Szükséges továbbá olyan — valamilyen könyvtár képviselőjét magában foglaló — bizottságot működtetni, amely összehangolná a gyűjtemények szolgáltatásait, s ezeknek olyan rendszerét építené ki, amely által Paks nemcsak atomerőművével, hanem jól szervezett könyvtári szolgáltatásaival is hozzájárulhatna a település országos hírnevéhez.

Pacsa László

**a Széchényi Könyvtár
plakát- és kisnyomtatvány gyűjteményét**

Az elmúlt századokban a neves személyeket és családjukat életük valamely jeles napján szokás volt üdvözlő versezzettel köszönteni. Ezeket gyakran ki is nyomtatták, hogy hirdessék a felköszöntött dicsőségét az utókornak is. Az ilyen, könyvnek nem tekinthető kis nyomtatványokból — legtöbbjük egy, legfeljebb néhány lapos volt — jó néhány akadt *Széchenyi Ferenc* könyvtárában is, s ezekből idővel nemzeti könyvtárunk egyik sajtós gyűjteménye feildőtt ki.

Kis Tártörténet

A kisnyomtatványok — ahogy a könyvtári nyelv nevezi őket — kezdetől fogva a könyvtár rendkívül változatos tartalmú gyűjteményrészét alkották. Voltak köztük — a Széchényi-gyűjteményben is — például ellenreformációs kiadványok a nagyszombati nyomdából csakúgy, mint a külföldi egyetemeken — Jénában, Wittenbergben, Göttingenben és másutt — tanuló magyar diákok kinyomtatott disszertációi. Az igazi tartalmi sokféleséget azonban a kötelezpéldányrendelet hozta meg, ettől kezdve minden hazai nyomdában előállított nyomtatvány a könyvtár tulajdonába került, bármi is a tartalma, mérete, formája.

Aztán — főként 1848 táján — megjelentek a hirdetmények, falragaszok, az ún. szöveges plakátok, majd a századvégi utcán az ún. grafikus, azaz rajzos plakátok. Legtöbbjük az üzleti reklámot szolgálta. Ezekből is jutott kötelespéldány a könyvtárba.

Századunk 30-as éveinek derekán Fitz József igazgató ú. ÁDOB-os, diplomás, de álláshoz nem jutó fiatalokkal időrendbe soroltatta a plakátokat. A huszadik századi kisnyomatványokat ugyancsak időrendbe rakták.

A gyűjteménnyé válás következő állomásaként a szöveges és a grafikus plakátokat ETO szerinti szakrendben helyezték el a raktárban, és megkezdték katalógizálásukat. (1952 óta a kisnyomtatványokat is tartalmuk szerint csoportosítják.)

Átugorva a gyűjteményfejlesztés néhány fontos, de most nem említhető átlomását, szóljunk a jelenről: 1966-ban került a gyűjtemény mostani helyére, Rákospalotára, az egykori zsinagógából átalakított épületbe, ahol *Kisnyomtatvány-*

tár néven működik. (Mit tud meg e névből a gyűjtemény mivoltáról, aki nem könyvtáros? Semmit!) A következők mér-földök nyilvánvalóan az lesz, amikor átkerül a nemzeti könyvtár új otthonába, a Budavári Palotába, s ezzel megszabadul szorító elhelyezési gondjaitól.

Nagy idők megelevenítõi

A plakát, még inkább a hirdetmény, falragasz a pillanat szülötte. Gyakran a történelmi pillanaté. Az utókor emberében képes felidézni a nagy idők eseményeit, s megajándékozza a közvetlen átélés élményével.

A nemzeti könyvtár plakátgyűjteményének feltéve őrzött darabjai az 1848–49-es forradalom és szabadságharc hirdetői: szinte napról napra nyomon követhető belőlük, mint torlódtak egymásra a szívdobogtató események, majd a sokasodó baljós jelek, egészen a gázszos végig. Március 15-ről például nemcsak a szabad-sajtó első, legendás terméke, a 12 pontot felsoroló *Mit kíván a magyar nemzet* címmel ismertté vált nyomtat-

[illegible]

vány tudósított. Szinte óráról órára hírt adtak az eseményekről a sebtében ki-nyomtatott falragaszok, rölapok is. A rövid idő múltán kibocsátott miniszterelnöki *Főhívás* már katonákat toborzott, mert dörögni kezdtek a fegyverek. S az 1849. május 22-ének reggelén utcára került falragasz egy ujjongó nemzetnek adta tudtul a hírt: *Buda vára be van véve*. A késői utód azonban nem ujjong a hír olvastán, mert tudja, nyomtattak ekkor már egy másik hirdetményt is, valahol túl a határokon. Paskievics kiáltványa *Magyarország lakosai*-hoz a vég kezdetét jelezte. Ő nem lehet megrendültség nélkül olvasni a Világos után is hetekig ellenálló Komárom védőjének, Klapka Györgynek utolsó *Napi parancs*-át, melyben elbúcsúzik katonáitól.

A grafikus plakátok legrégebbi darabja 1885-ből való. Egy ipari kiállításra készült, *Benczúr Gyula* alkotása. Innen számítják a magyar plakátművészet kezdetét.

A grafikus plakátok ugyanis már nem csupán dokumentum értékűek, hanem esztétikum hordozói, képzőművészeti alkotások. Ez annál is inkább így van, mivel már a kezdeti időkben olyan kiváló művészek terveztek plakátokat, mint például *Ferenczy Károly*, *Rippl-Rónai József*, *Fényes Adolf*.

Az első világháború korából származó politikai plakátok jól érzékeltetik, miként váltott át a felülről szított harci lelkesedés a háború elhúzódsával fásult közönybe, majd mind inkább az öldöklés elutasításába. Az őszirózsás forradalom s különösen a Tanácsköztársaság plakátjai — *Bíró Mihály*, *Pór Bertalan*, *Uitz Béla*, *Berény Róbert* és mások alkotásai — művészi megformáltságukban is a magyar plakátművészet csúcsteljesítményei. Amiként nem véletlen, hogy a Horthy-korszak és a fasiszmus korának politikai plakáttermése művészi érték szerint is a mélypontot képviseli. Ám közben — szerencsére — nagy számban alkottak a művészek szebbnél szebb reklámplakátokat is. A napjainkban ismét divatos szecesszió korából származó kereskedelmi és áru plakátok csodálatos színeikkel nosztalgiai ébresztenek a nézőben, mert ilyen szép plakátok nem színesítik ma a nagyvárosi utcákat.

A gyűjtemény grafikus plakátjainak száma meghaladja a nyolcvanezeret.

Kik mire használják a plakátgyűjteményt?

Kanyarodjunk vissza a szöveges plakátokhoz (hirdetményekhez). Természetesen 48 után is készültek ilyenek, sőt egyre nagyobb számban. Fontos híradásokkal szolgálnak ezek is korukról. A választási plakátok például híven tükrözik

Plakát a millennium idejéből

a politika, a közélet változásait. A munkásmozgalom történetének eseményeit tárják fel az egykori sztrájkfelhívások, illetve a hatalom ellenintézkedéseiről tanúszkodó hirdetések, amelyekből a gazdasági élet hullámzásai is jól nyomon követhetők.

Mindebből korántsem következik, hogy „csak” a tudomány művelői, a történészek, a művelődés-, a gazdaságtörténet kutatói tanulmányozzák haszonnal a szöveges és a grafikus plakátokat. S nem is csupán vizsgálандó dokumentumként.

Szinte nem volt plakátkiállítás az elmúlt évtizedekben Magyarországon, amelyhez ne kértek és kaptak volna anyagot ebből a gazdag gyűjteményből. (Plakátjai gyakran külföldre is eljutnak, nemrég például Berlinben, majd Párizsban mutattak be néhány szecessziós alkotást.) A múlt év végén a Magyar Nemzeti Galéria *Történelmi sorsfordulók a falragaszokon és plakátokon* címmel rendezett kiállítást, ahol a közönség az említett 48-as falragaszok egy részét is láthatta — pontosabban az eredeti példányok kímélése céljából a róluk készült hasonmás példányokat.

A plakátgyűjtemény gyakori „használói” a filmgyárak és a televízió munkatársai. A korabeli plakátok ugyanis felhasználhatók egy-egy történet hiteles környezetének felidézéséhez. (Egy 50-es években lejátszódó termelőszövetkezeti darabban például ebből az időből származó begyűjtési és traktorosnapi plakátokkal „dekorálták” az elnök szobáját. A

TV népszerű *Századunk* c. történelmi dokumentumfilm-sorozatában is felhasználták a gyűjtemény darabjait.)

Mennyit sülyedt a Tisza rakpartja?

A kisnyomtatványok gyűjtési körének kezdő éve 1712. Ez az anyag az első idők-ből a bevezetőnkben említettekén kívül *közigazgatási döntéseket, politikai röpiratokat, rölapokat* tartalmaz. Az utóbbiak közül nem egy megjelenésének idején valóban a hír-lap, az újság szerepét töltötte be. Az egyik például Martinovicsék kivégzéséről tudósított, egy másik a Kossuth, Wesselényi Miklós és Lovassy László elítélését kimondó bírói döntésről adott hírt. Szelídebb témájú az, amely a Nemzeti Színház megnyitását adja tudtul. Megbecsült darabjai a rölapgyűjteménynek az illegális kommunista párt röpcédulái, melyeket a Horthy-korszak ezer veszélye között készítettek és terjesztettek. Kalandos történetük lehet azoknak a röpcéduláknak, amelyeket a második világháború alatt a szövetségesek repülőgépeiről szórtak le. Örzik az állományban az 1944-es ellenállás dokumentumait is, a Békepárt, a fegyveres ellenállási csoportok röpcéduláit.

Ponyvakladvány belső címlapja 1857-ből

Feltétlenül említést érdemel a *ponyvagyűjtemény*. A ponyvák, mint ismeretes, onnan nyerték nevüket, hogy az elmúlt századokban a vásárokon ponyvára kiterítve árulták őket. Régebbi darabjaik 16–17. századi széphistóriákat, virágénekeket, népdalokat stb. őriztek meg az irodalomtörténeti és etnográfiai kutatás számára. Késői termékeik azonban nagyrészt értéktelen betyárkrónikák, rímekbe szedett, gyarló előadású rémtörténetek. A ponyvairódalom jó hasznót hozott, némelyik múlt századi könyvkereskedő üzleti tevékenységét főleg a ponyva virágoztatta fel.

Különleges élményt és szórakozást kínál a böngészőnek a *képeslevelezőlapgyűjtemény*. A képeslevelezőlap a múlt század második felében jelent meg a postai forgalomban, s érthetően hamarosan népszerűvé vált. Tulajdonképpen vele kapcsolatban is elmondható mindaz, ami a plakátokról. Darabjai vallanak a korról, melyben kiadásra kerültek, annak ízléséről, erkölcséről, s még sok minden másról. Szinte lehetetlen azt a tartalmi és információs gazdagságot érzékeltetni, amit ez a gyűjtemény nyújt.

Elsőnek mindenképpen a régi és a mai Magyarország tájait, helységeinek utcáit, tereit, épületeit bemutató lapokat kell említeni. Mivel napról napra változik az ország képe, fontosságuk nyilvánvaló a helytörténeti, városrendezési, meg sok egyéb kutatás számára. Olykor egészen különleges esetekben is! A közelmúltban például az állományban talált képeslapok segítségével — újjáépítés előtt — azt tisztázták a szakértők, sülyedt-e, s ha igen, mennyit a Tisza rakpartja Szege-den. Egy osztrák kutató is elismeréssel nyilatkozott e gyűjteményről, midőn az egykor hazánkhoz tartozó Burgenland helységeit ábrázoló lapokból jutott számára fontos információkhoz.

Am, hogy mik kerültek az elmúlt évtizedekben képeslapokra, mai ízlésünkkel lehetetlen elképzelni is. Képeslap téma volt például az Ofelsége I. Ferenc József gödöllői vadászataráról készült „csoportkép”, s még furcsább — és árulkodóbb — az, amelyen szuronyt szegező csendőrök néznek farkasszemet kaszás-vasvillás álparasztokkal (feltehetően szintén csendőrökkel), s az aláírás: Elbánunk a lázadókkal! Ez a század eleji agrármozgalmak éveiből való. (Akadt-e épeszü ember, aki egy ilyen képeslapon üdvözölte a távolból szeretteit?) Változnak az ízlések — ezt sugallják az ún. zsánerképeket ábrázoló képeslapok, amelyekről a „boldog békeidők” kalóriadús ételeket kedvelő nő-ideáljai mosolyognak ránk. Akad a gyűjteményben sok valóban művészi, poétikus hangulatú darab, s nem kevés olyan is, ami fontos és érdekes

esemény pillanatait rögzíti (felvételek történelmi eseményekről, „riportfotók” a repülés hőskoráról stb.).

A kordélyozó vállalatról a számítógépekig

Hogy szükség van legalább egyetlen olyan könyvtárra, amely valóban *minden* nyomdatermeket megőriz, arra a Kisnyomtatványtár *hivatalos és használati nyomtatványok* c. gyűjteménye a meggyőző bizonyíték. Ebben az a kiadványanyag található, amelyet a különféle vállalatok, intézmények „termelnek”. Az itt őrzött kollektív szerződések forrásai lehetnek például egy-egy időszak gazdasági, illetve életszínvonal viszonyait vizsgáló kutatásoknak. Olykor a szerződést kötő vállalat neve önmagában is sok mindent elárul, mint például az 50-es években működő *Kordélyozó vállalat*, melynek kollektív szerződését szintén őrzik az anyagban. Hol vagyunk már a „kordélyozástól”, ami tudvalevőleg „lővontatású” szállítmányozást jelentett? De még a papír minősége is vall!

S a jelen? Fontos és gyakran keresett dokumentumok az ún. *gépkönyvek* (a gépek adatait tartalmazó leírások). A vállalatok sokszor nem őrzik meg ezeket, s ha szükség lesz rájuk (például korszerűsítések alkalmával), jó, hogy valahol — Rákospalotán — megtalálják. Újabban az

elterjedő számítógép rendszerek adataival ugyanez a helyzet. A feljegyzések szerint kereste már saját kiadványát többek között a Magyar Hajó- és Darugyár, a Budapesti Rádiótechnikai Gyár, a Vízügyi Dokumentációs és Tájékoztatási Központ. Gyűjtik a vállalati címtárakat (gond, hogy a vállalatok gyakran változtatják nevüket, s ez nehezíti az anyag kezelését), az idegenforgalmi prospektusokat, a különféle művelődési intézmények, illetve a városok művelődési programfüzeteit, az árjegyzékeket, a békekölcsönök húzási jegyzékeit, a kiállítási katalógusokat stb. stb.

Noha az OSZK Kisnyomtatványtárban őrzött-gondozott anyag teljes tartalmi gazdagságát érzékeltetni reménytelen vállalkozás, említünk még néhányat a legérdekesebbnek látszó nyomtatványfajták közül.

A család- és az etnikum-kutáshoz szolgáltatnak fontos információkat a *gyászjelentések*. A régebbiek között megtalálható például Deák Ferenc, Kossuth Lajos, Erkel Ferenc gyászjelentése, de sajnos, köztük van már Tamási Ároné, Kassák Lajosé is, hogy csak egy-kettőt említsünk nagy íróink közül. Nemrég a magyarországi görögység kutatója használta eredménnyel ezt a gyűjteményrészt. A *Tár régi és modern metszeteket, ex libriseket is gyűjt*.

Gondok — remények

A Kisnyomtatványtár használója elvileg a Széchényi Könyvtár beiratkozott olvasója lehet. Ennek megfelelően csak 18 éven felüliek látogathatják. Ám a Tár éppen az elmúlt években létesített kapcsolatot a környező középiskolákkal. Az 1976/77-es tanév első felében például három középiskolai történelmi, illetve múzeumi szakkör tagjai jártak ide, s helyszíni foglalkozás keretében eredetiben tanulmányoztak olyan történelmi dokumentumokat, mint a Martinovicsék kivégzéséről beszámoló röplap, a 48-as és 19-es hirdetmények stb. Nagy élményt jelentett a fiataloknak, hogy kézbe vehették a történelem levegőjét árasztó eredeti dokumentumokat. Egyébként 1976-ban 175 látogatást jegyeztek fel, 25 alkalommal intézmény képviselőiben, 150-szer pedig egyéni kutatási célból keresték fel a gyűjteményt.

Kölcsönzés — az OSZK része a Tár — nincs. Grafikus plakátokat azonban — kizárólag kiállításra — indokolt esetben kölcsönadnak. A használnak, ha mindenképpen szüksége van valamelyik dokumentumra, másolatot készít az OSZK fotólaboratóriuma. A Kisnyomtatványtár ugyanis nem rendelkezik másolóberendezéssel. (A grafikus plakátokról azonban a

Bíró Mihály plakátja az első világháború idejéből

használónak kell a helyszínen felvettelt készítenie.)

Cédulakatalógus csak a grafikus plakátokról és a metszetekről van, mindkettő a művészek neve szerinti betűrendben tárja fel anyagát. (A grafikus plakátokról és metszetek egy részéről az elmúlt években elkészült néhány kótetkatalógus is. — *Az Országos Széchényi Könyvtár grafikai plakátjai 1914-ig; A Magyar Tanácsköztársaság röplapjai. Bibliográfia és Dokumentumgyűjtemény.* Közös kiadvány a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárral; *A Magyar Tanácsköztársaság plakátjai az Országos Széchényi Könyvtárban;* elkészült továbbá egy háromkötetes bibliográfia is az 1961 és 1966 közötti időszakban megjelent plakátokról és metszetekről.)

A többi dokumentumot a használó eredetiben tanulmányozhatja. A röplapok, a meghívók, a szöveges plakátok (hirdetmények), valamint a hivatalos és használati nyomtatványok — ez utóbbiakról testületi és tárgymutató is van — ETO szakrendben vannak raktározva. A képeslapokat néhány nagyobb témacsoport — városképek, zsánerképek, történelmi események stb. — szerint őrzik a raktárban, a gyászjelentéseket természetesen az elhunytak neve szerinti betűrendben. Nem okoz tehát gondot, hogy a kért dokumentumot gyorsan az igénylő kezébe adják.

A Kisnyomtatványtár munkaidőben bármikor felkereshető, nincs külön nyitvatartási ideje.

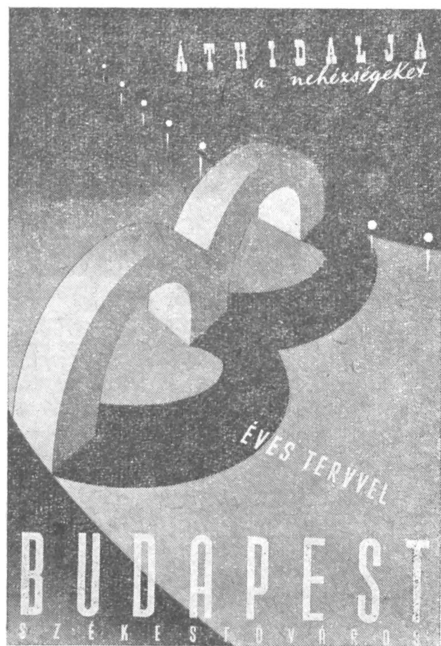
Mivel az állomány nagy része pótolhatatlan, nagyon fontos feladat gondoskodni a dokumentumok védelméről.

A grafikus plakátokból évente mintegy 150 példányt restaurálnak — mintaszzerű színvonalon — a Széchényi Könyvtár restaurátor-műhelyében. Mivel a 80 ezres plakátállományból mintegy ezer a különösen értékes, 1914 előtti darab, elsősorban ezeket, valamint a Tanácsköztársaság plakátjait restauráltatják.

Az állomány védelme szempontjából az volna kívánatos, ha a grafikus plakátokról megfelelő minőségű színes diafelvétel készülne, s a kutatók ezeket kapnák meg tanulmányozásra. 1973-ban el is kezdődött a grafikus plakátok diafilmezése, eddig mintegy 2000 kocka színes dia készült el.

A rossz állapotban levő, szakadt röplapok restaurálása is folyamatosan történik.

A cél mindenképpen az, hogy az értékes, pótolhatatlan dokumentumokat — a hírlapok mintájára — lehetőleg ne kelljen kézbe adni, készüljön róluk mikrofilm (például az 1948-as hirdetményekről stb.). Ez természetesen folyamatosan végezve is sokáig tartó munka.

Plakát az újjáépítés éveiből. Horváth László munkája

A Várba költözéssel a Kisnyomtatványtár helyzete sokban javulni fog. Mindekelőtt nem lesz olyan messze a város nagy részétől, mint jelenleg, és nem lesz elszakítva az anyaintézménytől, a többi „tár”-tól (mindez a használók számára is előnyös). Együvé kerül továbbá a teljes anyag, mert jelenleg már mintegy 700 ezer dokumentum a Várban van. (Ezek azonban jelenleg is hozzáférhetők a kutatók számára.) A kijelölt elhelyezés alapterületileg elegendőnek ígérkezik. S megoldhatónak látszik az állomány korszerű tárolása is. Elsősorban a plakátoké. Most ugyanis — helyhiány miatt — dobozokban (sokszor hajtogatva!) és tékában tárolják őket. A Várban viszont erre a célra tervezett fiókos fémszekrényekbe kerülnek. — A raktárak mellett kutatóterem áll majd a használók rendelkezésére. Mindez együtt bizonyára megsokszorozza majd a látogatók, a becses dokumentumokat felfedezők, azokban búvárkodók számát.

A Wittek Lászlóné vezetésével dolgozó, négytagú munkatársi gárda nagyon várja a költözés napját. Érthetően: évente mintegy 50 ezer egységgel gyarapodik az állomány, s a nyilvántartott dokumentumok száma napjainkra 2 millió fölé emelkedett. Régen kinőtték már a rákospalotai épületet.

Simay Norbert

A pálya tekintélyét a könyvtárosok értékei adják

Beszélgetés Csorba Győzővel

Csorba Győző hatvan éves. Két verseskötetével és egy műfordításkötetével a háta mögött abban a korszakban lett könyvtáros, amikor az írók, ha állást kellett vállalniuk, leginkább a szerkesztői-újságírói pálya felé törekedtek, s Baumgarten-díj, két József Attila-díj tulajdonosaként, tucatnyi könyve megjelenése után is végig megmaradt a könyvtárban.

Harminchárom évvel ezelőtt városi könyvtárosként kezdte, ott volt a szocialista könyvtárügy bölcsőjénél, első lépéseinél, s később úgyszólván minden könyvtári munkaterületen dolgozott. Hosszú ideig a Baranya Megyei Könyvtár igazgatóhelyetteseként formálta-segítette-irányította a megye tanácsi könyvtárainak munkáját. Sok mindennek tevékeny részese vagy tanúja volt, ami ma már történelem, amiről az utána következő könyvtárosnemzedékek keveset tudhatnak.

Köszöntve a nagyszerű embert és a kitűnő költőt, most a nyugdíjba vonuló könyvtárosnak teszem föl kérdéseimet, az ő emlékeit, tapasztalatait, véleményét szeretném följegyezni mindnyájunk okulására.

— Jogot végzett a pécsi egyetemen, s két évvel doktorrá avatása után, 1941-ben a városi közigazgatásban kapott állást Pécsen. Az első munkahely többé-kevésbé megfelelt a tanult szakmának. Hogyan és miért lett mégis könyvtáros 1943-ban?

— Elmondtam már másutt, hogy csak véletlenül, pontosabban kényszerűségből végeztem jogot. Akkoriban ez az egyetem adott lehetőséget a legtágabb mozgásra. Szívem szerint bölcsész szerettem volna lenni, még működött is Pécsen bölcsészkar. De mire mehettem volna diplomámmal?

Amikor érettségi előtt megkérdezték tőlünk, ki milyen pályára készül, én az újságíróit diktáltam be. Persze, sejtettem sem volt a szakmáról. Írói álmokat dédelgettem, de azt, hogy írói pályára készülök, nagyképűségnek véltem volna bejelenteni. Addigi olvasmányaimból egyébként is tudtam, hogy az írók jó része egyúttal újságíró is volt.

Mikor aztán 39-ben elvégeztem a jogot, s 40-ben megjelent egy kis műfordításkötetem a Janus Pannonius Társaság kiadásában — ez a második könyvem volt, az első, egy verseskötet, 1938-ban került a nyilvánosság elé — pártfogóim akadtak s állást ígértek. A városi közigazgatásban ugyan, de valamiféle kulturális helyen. Hosszú huzavona után végre 1941 szeptemberében bekerültem a pécsi városházára — a gazdasági ügyosztályra. Kaptam ugyan ígéretet, hogy majd tovább helyeznek onnét, de jó két évig nem történt semmi. Illetve csak az, hogy közben megjártam a város főügyészi hivatalát is.

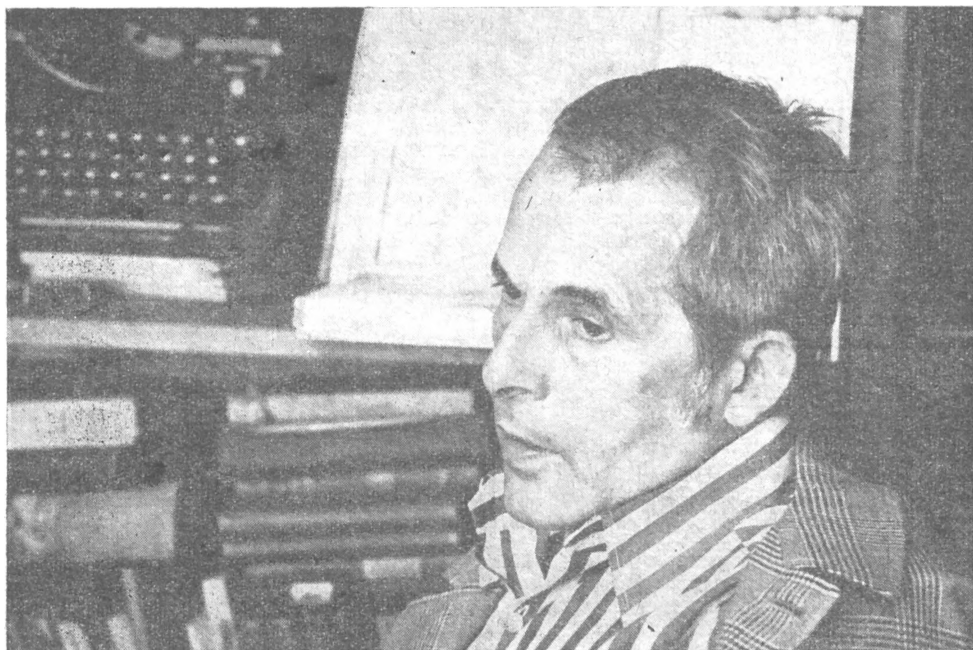
Szerencsémre 1943. október 1-én ismét megnyílt a Pécsi Városi Könyvtár, amely már évtizedek óta nem működött. Weöres Sándor szervezte újjá. Ő akkor egy nagyobb szabású kulturális—művészeti városprogram keretében került Pécsen állásba. Különbő okok miatt viszont a városi könyvtár megnyitása után hamarosan lemondott állásáról, s engem javasolt utódjának. Akkor már szoros barátságban éltünk, s tudta, hogy csak kínlódom a közigazgatási munkában.

Így lettem könyvtáros, így győzött a külső logikával szemben a lélek igazi logikája, s jutottam el egy olyan munkahelyre és munkakörbe, ahonnan sohase vágyódtam el többé.

— 1943-ban már tagja a Janus Pannonius Társaságnak, részt vesz a Sorsunk szerkesztésében. Három könyvvel bonyosította, hogy mindenekelőtt költő. Arra nem nyílt semmiféle lehetőség, hogy költőként, műfordítóként, szerkesztőként keresse meg a kenyerét?

— Első kötetem, a Mozdulatlanság kiadója magam voltam. *Helinant: A Halál versei* c. műfordítás-kötetem és *A híd panasza* c. második verseskötetem a Janus Pannonius Társaság sorozatában jelent meg. A három könyv kiadásában sok minden különbözött, abban viszont meg egyeztek, hogy egyikért sem kaptam honoráriumot. Egyetlen fillért sem.

Volt ugyan már folyóirat Pécsen, az 1941-ben megindult *Sorsunk*, s két napilap, de egyéb publikációs lehetőségeim alig akadtak. Budapesttel igen laza kapcsolatban álltam. Egyébként is, nyilván nem titok, hogy csak írásból Magyarországon még ma is elég nehéz megélni.

Főleg annak, aki verset ír, illetve műfordító. Ma is roppant kevesen vannak az ún. szabadúszók. Ahogy most visszagondolok, ez akkoriban nyilván annyira lehetetlennek látszott, hogy egyetlen pillanatra sem gondoltam rá.

Csak érdekességként említem meg, hogy a *Sorsunk* szerkesztésében 1941-től 1948-ig részt vettem, s csak a forint megszűlése után jutott el a lap odáig, hogy havi 50 forint tiszteletdíjat tudott adni. Különben csak a közölt írásaimért fizetett.

— *Ma — a városi könyvtár fiókjait is beleértve — több tucat könyvtár működik Pécsen. A negyvenes évek elején az egyetemi könyvtár mellett a városi volt az egyetlen nyilvános könyvtár. Milyen felszerelése, állománya, személyzete volt?*

— 1943-ban, amikor a Pécsi Városi Könyvtár ismét megnyílt, valóban ez lett a város második nyilvános könyvtára, pontosabban: nyilvános közkönyvtára. Magánkönyvtárak működtek. Általában kevés és rossz anyaggal. Itt-ott egyesületi könyvtárak is. Persze, csak a tagok számára.

A városi könyvtár kereken 17 ezer kötettel kezdte meg újból működését. Azért mondom így, mert még a század elején a városi múzeum keretében könyvtár is működött. Ez azonban már a tizes évek tájékán gyakorlatilag megszűntette tevékenységét. Anyaga 1923-ban a Pozsonyból

Pécsre helyezett egyetem könyvtárába került letétként. Weöres Sándor 1941-től ezt az anyagot válogatta ki, gyűjtötte össze hozzá a katalóguscédulákat, s ezt az állományt egészítette ki újabb vásárlásokkal, majd rendezte könyvtárrá 1943. október elsejéig, a megnyitás napjáig.

Weöres szinte teljesen egyedül, illetve napi néhány órás segítséggel dolgozott. Amikor a könyvtár megnyílt, Weöres Sándor mellett egy kisegítő munkaező és egy hivatalsegéd (akkor altisztnek hívták) működött. Változás lényegében alig történt a megyei könyvtár megalakulásáig. A legnagyobb létszám a vezetőn és a hivatalsegéden kívül két, esetenként rövid ideig három kisegítő munkaező volt. A harmadik jobbára nem a könyvtár kedvéért. Inkább azért, mert valakit átmenetileg el akartak helyezni.

Én magam kezdettől fogva 1948 közepéig mindig csak fél lábbal voltam a könyvtárban. Először a különféle katonai behívások miatt, 45-től kezdve pedig az újjáépítés feladatai miatt el-elvezényeltek más munkakörökbe. Voltam hadigondozó, szociális előadó, 1945-ben főispáni titkár, művelődésügyi előadó, de mindig úgy, hogy elméletileg megmaradtam a városi könyvtár vezetőjének. Könyvtároskodásom ekkor — kivált néhány nagyon nehéz időszakban, mint pl. 1945-ben, főispáni titkárságom idején — szinte egyedül abban merült ki, hogy én vásároltam a könyveket, írtam alá különféle hivata-

los papirokat, s ellenőriztem időnként a könyvtár dolgozóit. 1948-ban aztán — Keresztury Dezső jó szavára — tettek vizsza végképp a könyvtárba.

A könyvtár felszerelése a lehető legszerényebb volt. Két raktárhelyiségben, rögzített polcú faállványokon helyeztük el a könyveket, egyetlen kicsi szoba szolgált kölcsönzőül, s egy még kisebb irodául. A kölcsönzőt felező asztalra könyveket raktunk ki. Ez volt az akkori „szabad polc”. Létezett egy betűrendes és egy sakkkatalógus is. — Felszerelés mi volt még? Egy, már akkor is régi Remington-írógép, egy katalóguscédula-lyukasztó s egy számozógép.

— *Kik jártak olvasni, kölcsönözni a városi könyvtárba? Mit olvastak?*

— Az olvasók jó része diákokból került ki, hiszen a könyvtár környékén négy-öt középiskola működött. Az olvasó felnőttek igényesebbjei ekkor még az egyetemi könyvtárat látogatták, az igénytelenebbjei a bestsellerekkel zsúfolt magán-kölcsönkönyvtárakat. A mi anyagunk meglehetősen jó volt. Weöres Sándor ízlését nem kell igazolnom. Persze, kényszerűségből ráfanyalodtunk a divatos irodalomra is: Harsányi Zsolt, Zsigray Julianna stb. könyveire.

Az igazi nehézségek akkor kezdődtek, amikor a negyvenes évek végén a magán-kölcsönkönyvtárakat megszüntették. Ezeknek a hozzánk áradó (vagy talán csak csörgedező) közönsége igen nehezen szokta meg a másfajta irodalmat. Akadt bizony olvasónk, aki Harsányi Zsolt valamennyi művét elolvastván, értelmetlennek tartotta, hogy továbbra is tagja maradjon a könyvtárnak.

1945 után meglehetősen lassan ugyan, de észre lehetett venni az „új olvasók” megjelenését. Több munkás irakozott be. S nekem örvendetes tapasztalatom volt, hogy ezekkel az emberekkel általában többre lehetett menni, mint az addigi „szokvány” olvasókkal. Szinte alig volt „fertőzöttségük”, ezért jobban rábízták magukat a könyvtárosokra, s hajlandóknak mutatkoztak a legjobb könyvek elolvasására is.

— *Mikor lett a városi könyvtárvezetőből megyei könyvtáros? Miből, hogyan született meg a megyei könyvtár Baranyában?*

— Megyei könyvtáros 1952. augusztus 20-tól lettem, amikor a megyei könyvtár Pécssett ünnepélyesen megnyílt. Jogilag csak 1953. január elsejétől, akkor kerültem ugyanis városi státusból megyeibe.

A Baranya megyei Könyvtár tulajdonképpen tipikus módon alakult meg. 1949-ben létrehozták a megye körzeti könyvtárát. Ennek feladata a megye könyvtárügyének megszervezése, irányítása és gondozása volt. Pécs területére nem ter-

jedt ki a hatásköre. 1952-ben aztán a könyvtárügy fejlesztéséről szóló minisztertanácsi határozat következményeként létesítették a megyei könyvtárakat. Ott, ahol városi könyvtárak is működtek a körzeti könyvtárak mellett, ezek egybeolvasztásával.

Ezt így elmondani roppant egyszerű, de ha nagyon erősen visszaidézem az első hetek, hónapok, sőt évek nehézségeit, még mindig szívdobogást kapok. Elhelyezésben, létszámban ugyan valamit gyarapodtunk, de raktári helyzetünk szörnyűséges volt. A városi könyvtár sima folyószámú (numerus currens) elhelyezési rendszere és a körzeti könyvtár szakrendi betűjeles raktározása nem volt összeolvasztható. Eleinte csak néhány könyvtáros memóriájára épült egy-egy könyv — főként szakkönyv — megtalálása vagy meg nem találása.

A helyzet enyhítésére a most már meg-nagyobbodott kölcsönzőhelyiségben néhány polcot helyeztünk el, megint csak ún. „szabadpolcként”. Néhány hét múlva azonban az antikvárium egyre szaporodó jelzéseiből be kellett látnunk, hogy „szabad polcunkat” meg kell szüntetnünk. Az olvasók kiszolgálása mind nehezebbé vált. Már az első év végére a régi, ezer körül mozgó olvasói létszám megháromszorozódott. Hamarosan külön gyermekkönyvtári részleget létesítettünk. Elkezdődött egy nehéz, de sok tiszta örömet is adó időszak, melynek végére — nagyjából a mai formájában — kialakult a megyei könyvtár.

— *A Baranya megyei Könyvtár igazgatóhelyetteseként meg nyugdíjba, de — tudomásom szerint — a könyvtári munka minden területén dolgozott. Melyik munkakört szerette leginkább? Azt csinálhatta-e mindig, amihez legnagyobb kedve volt?*

— A legutolsó kérdésre szeretnék először felelni, mégpedig hangsúlyos és kicsit keserű „nem”-mel. Persze ezt nem ítélem egyéni sorscsapásnak. Alig hiszem, hogy van olyan intézmény, vállalat vagy egyáltalán szervezet, melyben a vezető vagy a vezető beosztásban levő dolgozó mindig azt csinálhatja, amihez kedve van. Nem beszélve arról, hogy akkortájt az egész ország csinált egy s más olyant, amihez semmi kedve nem volt.

Ami a kérdések első részét illeti: valóban mindennel foglalkoztam, ami a könyvtári élet területén előfordult. Még pénzügyekkel is, bár ezekkel a legkevesebbet, és a legnagyobb viszolygással. Városi könyvtáros koromban az univerzalitás nem is volt elkerülhető. Tulajdonképpen egyedül értettem valamiképp a könyvtári munkához, olyan alapon, hogy kerek egy évig napi néhány órát gyako-

roltam az egyetemi könyvtárban. Ez a gyakorlat kellett a városi könyvtárvezetői kinevezésemhez.

Nyilván a teendők köre itt és ekkor még meglehetősen szűk volt. De aztán a megyei könyvtár megalakulásával annál tágabb lett. Fel kellett építeni egy megyei könyvtárhálózatot, járási könyvtárakat, községeket létesíteni, megerősíteni a megyei könyvtárat, alkalmassá tenni a helyi kölcsönzésre, s általában az olvasószolgálatra, a megyei hálózat módszertani irányítására, sőt gyakran ennél többre, közvetlen gyakorlati segítségnyújtásra is. Én ebben az időszakban nem voltam sem vezető, sem helyettes, csak csoportvezető. A munkából azonban kivettem a részem: elméletileg és praktikusán egyaránt.

Milyen munkakört csináltam a legszívesebben? Azt hiszem, a beszerzést. A szerzeményező és feldolgozó csoport tartozott hozzám akkor is, amikor később igazgatóhelyettes lettem. De kerekén tizenkét éven át kölcsönöztem is. Kisebb szünetekkel hetenként egyszer-kétszer. Általában szerettem foglalkozni az emberekkel, s azt hiszem, az olvasók nagyobb része is kedvelt. Később, a megyei könyvtárban, főleg az első években ropant nehéz volt ez a munka. Könyvkiadásunk szegényes és egyoldalú lévén, s küszködve a különféle katalógusokkal, indexekkel, nagyon-nagyon kínlódtunk kölcsönzéskor. De még mindig megmelegíti a szívemet, ha valahol egy-egy régi olvasómmal találkozom, köztük olyanokkal, akik diákként kezdtek a könyvtárba járni, itt ismerkedtem meg velük, s ma már orvosok, mérnökök, anyák, sőt — nagynanyák.

— *Pécs és Baranya könyvtárügyének a kezdetek óta alakítója. Hová jutott el mostanig ez az ügy? Hol látja a gyenge pontokat? Mit tartana a legfontosabb tennivalónak, ha most kezdené a pályát?*

— Ez olyan kérdés, amire csak kisebb tanulmánnyal lehetne teljes értékű választ adni. Ezért vállalom kell a károsító rövidítést és a vázlatosságot.

A leglényegesebb Baranya megye közművelődési könyvtárhálózatának lassan harminc esztendejében az, hogy ez a hálózat egyáltalában kiépült, megszilárdult, magától értetődő természetességgel beleolvadt a megye művelődésügyébe; hogy nélküle ez a művelődésügy már elképzelhetetlen volna; hogy olvasók tízezreit, sőt százazreit vitte közelebb a könyvhöz, és tartotta meg nála, s mindezzel olyan mérhetetlen (de persze lemérhetetlen) szellemi, sőt azt is nyugodtan mondhatom: erkölcsi értéket teremtett, amelyek valahol és valamiképpen okvetlenül benne vannak mai életünk eredményeiben.

Hol vannak gyenge pontok? Jó néhány

helyen még. Nem a teljesség igényével: Baranya megyében igen sok helyen nincs megfelelő elhelyezésük a községi könyvtáraknak. Ugyanez megállapítható némely járási könyvtárról, sőt magáról a megyei könyvtárról is. Tudom, elég sokszor hallottam a megnyugtatóra szánt, de inkább ingerlő választ: egy jó könyvtáros rossz körülmények között is többre képes, mint egy rossz könyvtáros jó körülmények között. De hát nem arra a teljesítményre volna-e inkább szükségünk, amit egy jó könyvtáros jó körülmények között elér? Ez a probléma nyilvánvalóan összefügg a megye kistéleplési rendszerével is, de ez nem ad mindenre magyarázatot.

Kevés a megyében a főfoglalkozású vagy legalább négyórás részfoglalkozású könyvtáros. A községekre gondolok első sorban. Aztán: nincs elég szakképzett könyvtárosunk, s egyáltalán nem megnyugtató a könyvtáros utánpótlás.

A községi könyvtárakban kevés a folyóirat, a szolgáltatások szinte csak a kölcsönzésben merülnek ki. Az egész Baranya megyei hálózatban egyetlen zenemű- és hangtár sem működik, legfeljebb egy ahhoz hasonló szervezeti részleg Szigetváron. A Mohácsi Járási Könyvtárban ugyan van hozzá helyiség, de hiányzik a berendezés. Sehol sincs reprográfiai szolgáltatás, hiányzik a szakavatott tájékoztatás, az irodalomkutatás stb.

Összegezve: jó néhány éves elmara-dottság tapasztalható hálózatunk fejlődésében. S hozzá kell tennem: ez csak kis részben a könyvtárosok hibája. Oka — a megye említett sajátos településszerkezete miatt is — inkább az anyagiakban keresendő; ez viszont részben a fenntartók felelősségére utal. De van egy országosan is élő bajunk. A nagyközségi-járási könyvtárak esetében van fenntartó, de nincs könyvtári felelős. Az elnök vagy a titkár reszortjába tartozik a könyvtár, s persze, hogy rengeteg teendőjük mellett ezzel képtelenek alaposabban foglalkozni. Ideje volna megoldást találni.

— *A közművelődési törvény és az új könyvtári törvényerejű rendelet után, az elkövetkező években bizonyára a közérdeklődés előterében marad a könyvtár és az olvasás ügye. Ha így lesz, lényeges fejlődésre számíthatunk. A megfelelő tárgyi és személyi feltételek mellett lehetségesnek tartja-e, hogy a magyar népből egyszer „olvasó nép” lesz?*

— Hát ez nehéz kérdés. Megvallom: azt sem tudom pontosan, mikor és hogyan lehet egy népet „olvasó népként” nyilvánítani. Ez nemcsak statisztikai ügy. De még ha az volna is! Köztudomású,

hogy a könyvtári statisztikák nem teljesen megbízhatók. Nem arra gondolok, hogy a könyvtárosok meghamisítják őket, hanem egyszerűen arra, hogy nem minden beíratkozott olvasó olvas valóban. Ha olvas, sem lehet okvetlenül, a szó igazi értelmében olvasónak tekinteni. Viszont nemcsak az olvashatja és olvassa is el esetenként a könyvet, aki könyvtári tag, és hazaviszi. Előfordulhat, hogy a család több tagja, sőt esetleg rokonok, szomszédok is. Nem lehet felmérni azt sem, hogy a boltokban megvásárolt könyvek élő táplálékká válnak-e, vagy csupán lakásdíszül szolgálnak, és így tovább, és így tovább...

Mindenesetre éppen három évtizedes tapasztalatom biztat arra a megállapításra, hogy az elmúlt harminc év alatt rengeteg változás történt népünk és a könyvek kapcsolatában. Hogy például amikor 1952-ben részt vettem egy Zala megyei könyvtári vizsgálaton — többek között az általam nagyon tisztelt Sebestyén Gézával együtt —, ha egy faluba megérkeztünk, azzal kezdtük, hogy a járőkelőktől érdeklődtünk: van-e a faluban községi könyvtár, hol van, mikor tartják nyitva. A válaszokból sok minden kiderült. Akkor bizony még elég gyengén élt a falusi nép tudatában a könyvtár. Ma legfeljebb a nem odavalósiak volnának tájékozatlanok. Azt gondolom, az olvasásra nevelés sem módszereiben, sem időtartamában nem lehet kampány. Türelem, makacsság és optimizmus kell hozzá.

Azt alig remélem, hogy felnőtt lakosságunk száz százaléka rendszeres olvasóvá válik. Azt azonban igen, hogy a különféle foglalkozások (még a fizikai foglalkozásokat is beszámítva) egyre nagyobb „szellemiesedése”, benyomultabbá válása elkerülhetetlenül teszi a folytonos önképzést; s egyáltalában a világ, a társadalom, a természet dolgaiban való alapfokú eligazodás sem képzelhető el nélküle. Az önképzés alapja pedig — televízió, rádió és egyebek ide vagy oda — úgy hiszem, mindig a könyv marad, tehát az olvasás.

— *Kölcsönző könyvtárosként az olvasók melyik típusával foglalkozott legszívesebben?*

— Számomra mindenféle típusból a legkedvesebb s a hozzám legközelebb álló az volt, aki engem és olvasószolgálati kollégáimat komolyan vette, nem fogadta gyanakvóan tanácsainkat, jó vagy rossz szavunkat egy-egy könyvről, akinek volt célja az olvasással, aki ránk bízta ugyan magát, de mindig úgy, hogy pontosan érezni lehetett egyénisége törvényeit, céljait, szándékait. Ez a fajta olvasó előbb-utóbb tájékozottságának, majd műveltségének, érettségének tapasztalható növekedésével nekem mindig különös

örömet szerzett. S én ezekre az olvasókra gondolok a legnagyobb szeretettel még akkor is, ha emlékezetemben „erőszakosabban” jelentkezik egy-egy rendhagyó figura.

— *Gyakran esik szó a könyvtárosi hivatás tekintélyéről; a könyvtárosok többsége ezt a megfelelőnél kisebbnek érzi. Am a tekintély nagymértékben a könyvtárosok személyiségének függvénye. Csorba Győzőt, a költőt mindig az ember érdekelte elsősorban. Milyen kollégákkal találkozott könyvtárosként, mi a véleménye a szakma megbecsüléséről?*

A két dolog — mármint a szakma megbecsülése és a könyvtárosok személyisége — elválaszthatatlan. Nem azt mondom, hogy az egyik vagy a másik teljes egészében meghatározó erejű volna, azt azonban állítom, hogy erősen hatnak egymásra. Egyszerűbben és világosabban: a könyvtárosi pálya tekintélyét valamennyire mindig a könyvtárosok személyes értékei adták; s fordítva, a pálya tekintélyének állása szerint nőtt vagy csökkent az a vonzóerő is, amit gyakorolt az értékes vagy kevésbé értékes emberanyagra.

Kereken harminchárom esztendeje ismerem, látom, viszonyítom a könyvtárosi pályát. Kétségtelen, hogy ez alatt az idő alatt társadalmi súlya, megbecsülése növekedett. De az sem vitás, hogy még koránt sincs ott, ahol kellene lennie. Még mindig érvényesülnek olyan szemléletek, melyek korlátozt egyszerűsítéssel a könyvtárosban valamiféle jobb eladót látnak, fő feladatának pedig azt tekintik, hogy a kért portékát kisebb-nagyobb anyagismerettel s propagandakészséggel a vevő kezébe adja.

Ez a szemlélet aztán a könyvtárosok anyagi és erkölcsi státusára egyaránt hat, hivatalosan és nem hivatalosan is. Kezdetben gyakran kerültek könyvtári állásokba olyanok, akik máshol nem feleltek meg, vagy akiknek jók voltak a kapcsolataik. Létezett ugyan jogszabály a könyvtárosi képzettségről, s megszabták a képesítés fokát is egy-egy állás kapcsán, de a rendelet lehetővé tette a felmentést a képzettségi követelmények alól, s azt hiszem, többen voltak a felmentettek, mint a kötelezettek.

A helyzet évek múlva mindenképpen javult. Arról azonban szó sincs, hogy ma minden könyvtárosi állást odavaló, megfelelő képzettségű, érdeklődésű, a hivatást szerető és a közművelődés szolgálatát mindenekelőtti feladatának tekintő személy tölt be. Ma azonban már jóval kisebb a szubjektív tényezők szerepe, s megnőtt az objektív tényezőké. Könyvtárosképzésünk nincs megoldva, legfeljebb közeledik a megoldáshoz azzal,

hogy a tanárképző főiskolákon is megkezdik, illetve megkezdtek a könyvtárosképzést. De például a Pécsi Tanárképző Főiskolán a népművelők képzése már javában folyik, a könyvtárosoké csak a következő évek valamelyikében remélhető. Ilyenformán aztán sorozatosan kerülnek be — kénszermegoldásként — a könyvtárakba szakképzettség nélküliek.

Könyvtároskodásom alatt egészen kiváló könyvtárosokkal is találkoztam. Mégpedig a könyvtári szervezet minden fokán és területén. Nagyszerű falusi könyvtárosokkal éppúgy, mint kítűnő járási, megyei könyvtári dolgozókkal vagy központi irányítókkal a minisztériumban, illetve a Könyvtártudományi és Módszertani Központban. Ha névsort kellene adnom, attól félek, nem tudnám elkerülni — főként feledékenységből — az igazságtalanságot. Eppen ezért, nyomatékosan hangsúlyozva a példajelleget, csak néhány nevet említek: a Baranya megyei Szökédén több évtizeden át működő falusi könyvtárost, Vándor Jánost, vagy a szentlőrinci Sánta Józsefnét, a Baranya Megyei Könyvtárból a már nyugdíjas Kozma Jenőt, aztán a Békéscsabai Megyei Könyvtár ma is működő igazgatóját, Lipták Pált, a közelmúltban elhunyt, tudósnak, gyakorlati szakembernek egyaránt páratlan Sebestyén Gézát, vagy az ország valamennyi könyvtárosának kedves Pista bácsiját, a kiváló szervező, előadó és tudós Sallai Istvánt. Am ismétleten hangsúlyozom, hogy rajtuk kívül az elmúlt évtizedek remek könyvtárosok ki-sebb seregével hoztak össze.

— *Írók, költők valloittak és vallanak róla, hogy milyen sokat köszönhetnek az őket pályájukon elindító Csorba Győzőnek. Köztudomású, hogy mindig nagy szeretettel és érdeklődéssel fordult és fordul a fiatalok, a folytatás felé. A könyvtáros „utánpótlás” nevelésében milyen eredményeket sikerült elérnie?*

— A fiatalokat valóban mindig szerettem, és igyekeztem megérteni. Ezzel járt, hogy tölem telhetően segítettem első lépéseiket. Az íróknál bizonyára így volt. Hogy a könyvtárosoknál is, arra még nem gondoltam, s ez a kérdés most eléggé meglep. De ha utána gondolkodok, azt hiszem, itt is igennel felelhetek. Persze, egy-egy könyvtárosegyéniség kialakulása nem olyan látványos, tetten érhető, lemérhető, mint egy íróegénységé. Fő törekvésem mindig az volt, hogy a fiatal könyvtárosokban a számomra ideális könyvtárosi magatartást iparkodjam kialakítani. Én ezt mindig többnek és fontosabbnak véltem, mint a szaktudást. Nyilván ez utóbbi is szükséges, éppen ezért nem hanyagolható el, de a könyvtarósság — meggyőződéssel állítom, még

akkor is, ha ezzel megkockáztatom szó-lamszerűségét — mondom: a könyvtarósság *hivatás*. A hivatás pedig sokkal inkább igényel magatartást, tehát morális, jellembeli erőnyeket, mint intellektuálisakat.

Itt kellene következnie könyvtárosi ars poeticámnak. Még eddig nem próbáltam megfogalmazni. De ha kellene, valahogyan így szólna: *Mindent az olvasók valódi érdekéért!* Közelebbről: személyiségük minél sokoldalúbb, minél gazdagabb kibontakoztatásáért. A kulcsszó, ami az előbbi fogalmazásban nincs is benne, a *szolgálat*. A könyvtarósság igenis állandó és sokirányú szolgálat. Talán sikerült néhány ifjú könyvtaróssban hasonló ars poeticát kialakítanom.

— *Élete különböző szakaszaiban többször is lehetősége nyílt rá, hogy otthagyja a könyvtarósságot, mégsem tette. Mi az a könyvtarósi munkában, amiből fiatal pályatársak, ha önbizalmuk vagy hitük fogyóban, bármikor erőt meríthetnek?*

— Előbb már mondtam, hogy a könyvtarósságot hivatásnak tartom. A hivatást pedig nem mi választjuk, hanem a hivatás választ minket. Ez persze így nagyon szép, de a gyakorlatban, sajnos, nem mindig igaz. Annyi azonban okvetlenül igaz belőle, hogy akiket mégis a hivatás választ, azok között sokkal több a hűségese, a „makacs” könyvtarós, és kevesebb a hitehagyott, a szökevény.

Számomra mindig roppant öröm volt látni egy-egy emberi egyéniség, elme kibontakozását, ha bármi kicsi részem volt is benne. De nézhetem a könyvtarósok helyzetét más oldalról is. Könyvek ezrei között, képletesen a világ múltbeli és jelenkori legnagyobb szellemeinek társaságában végigélni egy egész életet: lehet-e ennél nagyobb öröm?

Ha biztató szavakat kellene mondanom kedvüket vesztett fiatal könyvtaróssoknak, erre a kétirányú hűségre hívnám fel figyelmüket: hűségre olvasóik, és hűségre a hozzájuk könyveik révén hűségese szellemóriások iránt.

— *Tizenegy verseskötete, öt műfordításkötete jelent meg eddig. Az Új Írás 1976. évi 11. számában ezt írja: „Mégis: ha életem simábban alakul, ha nem kell időmet és energiámat kenyérkéréső munkával töltennem: többre lettem volna képes. Mégis: Ha nem lett volna szerencsém, ha nem kísért volna annyi megértés: bizonyára kevesebbet produkáltam volna.” A józan mérleg melyik serpenyőjét nyomja nagyobb súllyal a 33 évig tartó könyvtári szolgálat?*

— Azt most már nagyon nehéz lenne kideríteni, hogy mire lettem volna képes íróként, ha életem nagy részében nem

kellett volna napi nyolcórás kenyérkérés munkát végeznem.

Semmiképpen sem vagyok híve annak, hogy egészen fiatal, kezdő írók, művészek azzal az igénnyel álljanak elő: jöjünk van arra, hogy a társadalom eltartsa őket. Mert lényegében erről van szó, amikor nem akarnak semmiféle állásba menni. Viszont vallom azt is, hogy egy írónak, művésznek a „hivatala”, „munkahelye” nem szorítható négy fal közé. Az élet egész teljességére szüksége van. Vagyis: valamiféle kompromisszumos megoldást tartok kívánatosnak számukra. Olyant, ami állás is annyira, hogy létalapjukat megteremti, de nem állás annyira, hogy ne tenné lehetővé szabaddabb mozgásukat térben és időben.

Én magam a már régóta élvezett heti alkotónappal s az utolsó évek ennél is több munkakedvezményével lassacskán elértem az ideális állapotot. S ezt itt is meg kell köszönnöm Baranya és Pécs illetékes vezetőinek.

Mindig azt tartottam okos embernek, aki kényszerű helyzeteiben — ha már semmiképpen sem tudott szabadulni belőlük — nem siránkozott, s nem tartott folyamatos panasznapokat, hanem körül nézett, mit hasznosíthatna a muszájából. Nekem erre a jó tulajdonságra főként hivatali működésem első szakaszában volt nagy szükségem. Akkor, amikor még nem kerültem a könyvtárba. Tapasztaltam, tanultam akkor is sok mindent, ami még ma is termékeny bennem.

Könyvtári munkahelyem a rengeteg nem-szeretem feladat mellett azonban már legalább ennyi, de valószínűleg ennél sokkal több örömet is szerzett. Halatlan gazdagság és szellemi biztonság

érzetét adja az embernek egy könyvtári háttér. A sok tízezernyi könyv, a rengeteg folyóirat, a tájékozódás állandó lehetősége, akár szükségből, akár kíváncsiságból vagy szórakozásból: mérhetetlen értékek. S mindezekhez hozzájárul a legkülönbébb embertípusok megismerésének lehetősége. Egy-egy olvasó személyisége, szelleme úgy áll a bizalmába fogadott könyvtáros előtt, mint egy röntgen-nel átvilágított test. Töméredek lelkesítő, de persze elszomorító élmény szülője is ez.

Ha józan mérleget akarnék állítani, bizonyára azt kellene mondanom: hogy könyvtárban dolgozhattam, talán a lehető legkevesebbet vette el írói teljesítményemből az összes egyéb lehetséges kényszerű megoldások közül.

— *Nyugdíjazása után sem válik meg a könyvtártól, az élethez, a közösséghez kapcsoló egyik szálként megtartja a könyvtári munkaasztalt. Mi az a részterület, amit „nyugdíjas könyvtárosként” művelni fog?*

— Nehéz lett volna minden szálát megszakítanom a könyvtárral. A könyvtári atmoszféra — nem elsősorban a könyvtárosokra gondolok — számomra szinte életszükségletté vált. Aztán meg a már többször emlegetett mozgási lehetőségek a szellem birodalmában, a tájékozódás szinte határtalan gazdagsága. Nyugdíjas-ként valószínűleg a helytörténeti részlegben tevékenykedem, de készségesen segítek mindenütt, ahol szükség lesz rám, főként az állománygyarapításban vagy az irodalmi tájékoztató munkában, esetleg különféle kiadványok szerkesztésében.

Bertók László

Hallottunk

a rádió egyik műsorában (XII. 28. URH) néhány figyelemre méltó gondolatot az iskolai könyvtárakról: „... az ismeretszerzés legfőbb eszköze a könyv, és minden bizonnyal hosszú ideig még az is marad. A legkiválóbb technikai eszközök sem pótolhatják a tanulók kezébe adható szépirodalmat vagy szakkönyvet. Éppen ezért az iskolai könyvtárak helyzete gyakran egyik fokmérője az iskolagazdálkodásnak. Sokszor tehát ezen a hagyományos területen mérhető le legjobban az iskolavezetés gazdálkodási szemlélete. A jó vagy rossz szellemre jellemző, hogy hová helyezi el a könyvtárat, mennyire újítja fel, mennyire teremtenek olyan körülményeket, hogy ott kellemes legyen a tartózkodás a diákoknak, hogy ott is akarjanak olvasni, vagy természetesen elsősorban az, hogy milyen könyveket vásárolnak és azokat hogyan propagálják.”

Ezekben a mondatokban az a legérdekesebb, hogy milyen szövegkörnyezetben hangzottak el: A műsor címe „Iskolagazdálkodás” volt. Íme a bizonyíték arra, hogy a könyvtárugy — ha lassan is — a legkülönbözőbb társadalmi tapasztalatok alapján kezd beépülni a köztudatba, éspedig azért, mert jelenléte napról napra jobban érzékelhető, problémái egyre inkább kikerülhetetlenek.

A hangos könyvismertetéstől a dzsessz-klubig

A dunaújvárosi könyvtár zenei részlegének tevékenysége

Hajdú György felvétele

Dunaújvárosban a városi könyvtár zenei részlege 1971 februárjában kezdte meg működését 3 csatornával (2 lemeztároló, rádió) és öt fejhallgatóval, igen szerény körülmények között. A mintegy 300 darabból álló lemeztároló stílus-korszakok szerint csoportosítva füzetkatalógusban tártuk fel, de már 1971 áprilisában hozzákezdünk gyűjteményünk szakszerű katalogizálásához.

Berendezések — állomány

A József Attila Városi Könyvtár és a Dunai Vasmű Vörösmarty Mihály Szakszervezeti Könyvtára 1974-ben egyesült, s a Munkás és Ifjúsági Művelődési Központ új épületében, annak önálló szárnyában kapott otthont. A fenntartó a Dunai Vasmű szakszervezeti tanácsa lett. Az összevonás eredményeképpen létrejött egy részleges „A”-típusú, csaknem 180 ezer kötetes nagykönyvtár, s ez

a tény kedvezően hatott a zenei részleg további működésére is.

Az 1974 novemberében megnyílt központi könyvtár zenei részlegének, sajnos, takarékosági és egyéb okokból kezdetben a meglevő lejátszókészülékekkel, másrészt olcsó, közepes minőségű, a napi 6—8 óra használatot nem bíró GZC 071-es típusú lemeztárolókkal kellett működnie, amelyek alig hat hónapi használat után tönkrementek, hangminőségük még a közepest sem érte el. Közülük egyet-egyet mindig éppen javítottak, a hallgatók panaszokdaltak rájuk, aztán kezdtek elmaradozni. Ennek láttán gyors intézkedéseket kellett tenni, egyebek között új lemeztárolókat beszerezni. Ismét bebizonyosodott, hogy mindig az olcsó a legdrágább.

A szakirodalomban való alapos tájékozódás után három kiváló minőségű Supraphon NC 440-es típusú sasszit vásároltunk, üzemeltetésükhöz pedig egy ORISTER 1015-ös erősítőt. A jelenlegi hat csatornát most ez a három egység, egy Orpheusz sztereó rádió, egy M 11-es magnetofon és egy GZC 110-es lemeztároló alkotja. Ez utóbbit a sokat játszott, régebbi lemezek leforgatására tartjuk készenlétben, hogy kíméljük az újak magnetodinamikus hangszedő fejét. Csak átjátszásokra használjuk a TESLA B—43/a típusú sztereó magnetofonunkat és egy automata, lemeztárolós PHILIPS sasszit. Technikai apparátusunkat egy tartalék M 11-es magnó, két AKAI mikrofon, az előadótér hangosítását szolgáló lemeztároló + erősítő és négy nagy teljesítményű hangszóró, 10 db Videoton FH 1-es fejhallgató, valamint egy Philips riportermagnó egészíti ki. Az igényeket jelenleg ki tudjuk elégíteni ezzel a bázissal de házi stúdiót tervezünk (például a hangos plakátok — 1. később — felvételéhez), és ott szükség lesz egy újabb sztereó magnetofonra is.

A zeneszoba az új könyvtárpépületben igen jó helyre, a felöltő könyvtár bejáratával szemben, 36 négyzetméter alapterületű helyiségbe került. Ha kicsit szűkös is, de el tudtuk helyezni benne a vezérlőpultot, a szerelvény szekrényt és a hallgatók asztalait, amelyek mellett tíz ülőhely van. A pult mögött jutott hely a lemeztároló szekrényeknek. (A MERABONA bútorcsalád hanglemez- és diafilm-tároló szekrényeit átalakítottuk úgy, hogy egy lábra a diaszekrény helyett két lemeztárolót erősítettünk, így egy-egy szekrény befogadóképessége kb. 500 lemez lett.) A sarokban található még két könyvespolc és a katalógusszekrény is, de újabb bővítés már csak a falak „továbbtolásával” volna lehetséges.

A zenei részlegben elvileg „másfelen” dolgozunk, gyakorlatilag igen gyakran ketten. A lemezek katalogizálását egy ideig a feldolgozó csoport végezte, de mert sok nehézség merült fel (hosszú, öt-hat hónapos átfutási idő, munkaerőhiány, átcsoportosítás stb.), ez is a mi feladataink közé került — a mi kérdésünkre is.

A zenei részleg állománya a másod-, harmadpéldányok nélkül kb. 1300 lemez és mintegy 100 óra hangfelvétel. Általában havonta egyszer a helyi könyvesboltban vá-

sárolunk, ahol számunkra mindig elteszik az újdonságokat, negyedévenként pedig a Rózsavölgyi zeneműboltot keressük fel. Hangszalagtárunk nagy része helytörténeti felvétel (kb. 30 óra), helyi hangversenyek anyaga (általában lemezen nemigen kapható művekről). Látogatóinkkal jó a kapcsolatunk, gyakran kapunk kölcsön másolásra másként beszerezhetetlen műveket, köztük igen sok dzsessz- és népzenei anyagot. Hangszalagtárunk féltve őrzött kincse az irodalmi hangarchívum, szalagjain a hozzánk látogató művészek, írók, költők néhány mondatos üzenetével, versekkel, regényrészletekkel. Munkánk könnyítésére összeállítottunk néhány műsort családi és társadalmi ünnepekre is, kérés esetén ezeket csak másolni kell. A repertoár a rádiófelvételekkel (elsősorban gyermekműsorokkal) egészül ki.

A hangzó anyagot betűrendes szerzői és cím szerinti, közreműködői és szak-katalógusban tártuk fel. Szakozásunk az ETO-nak és az ún. Flexibilis Zenei Osztályozásnak meglehetősen egyéni ötvöze, mely a hangfelvételeket az előadói apparátus és a műfaj szempontjából tárja fel. Tapasztalataink szerint az olvasók számára katalógusunk eléggé áttekinthető. Cím szerinti felosztásban külön szerepelnek benne a zenemű-, a prózai és a borítékcímek. Közreműködők esetében az énekes, hangszeres szolisták, a prózai előadók, az énekkarok, zenekarok és a karmesterek. A címleírás alapja mindig a zenemű.

A zenei részleg heti nyitvatartása 33 óra: keddtől szombatig délután 2-től 8-ig, vasárnap 9-től 12-ig látogatható. Növekvő igénybevételének, népszerűségének dokumentálására hadd álljon itt az alábbi néhány adat:

1971-ben a régi helyen 772 látogatója 1178 zeneművet hallgatott, 1975-ben, új elhelyezési körülményei között viszont már 2528-an 1862 művet.

A zenei részleg a könyvtárba beiratkozott olvasók használhatják. 1975-ben új rendszerű kériólapot vezettünk be, amelyen a zenemű adatain kívül a hallgatóra vonatkozó adatokra is választ kértünk (név, lakcím stb. — ezek a rendezvényt meghívók kiküldéséhez, másolások elkészültéről, kért és megvásárolt lemezekről tudósító értesítésekhez szükségesek). A lapon feltüntettük a hallgatási időpontot (a csúcsidők mérésére) és a csatornát (lemezjátszó, rádió, magnó) is. A kériólapok alapján megállapítottuk, hogy a zenei részleg használói között a 15—25 éves korosztály 84,4, a 25—40 év közöttiek 5,9, a 40—60 évesek 6,3, s végül a 60 év felettiek 3,4 százalékban vannak képviselve.

Foglalkozásukat tekintve a tanulóifjúság 63,2, a fizikai dolgozók 24,4, az értelmiségiek 8,2, az alkalmazotti, valamint az egyéb kategóriába sorolhatók 4,2 százalékot alkotnak. A vizsgálódás során kitűnt, hogy igen jelentős korcsoportok tagjai nem, vagy csak igen kis számban látogatójak részlegünket.

A hangos plakátoktól a zenei klubig

A helyben hallgatás mellett fontos szolgáltatásunk a másolás, és megkezdtük a postai úton is megrendelhető másolatok készítését. A postai kérések alapja a *Zene és költészet* című, a kisebb művelődési intézmények számára készített, a saját állományunkból válogató ajánlóbibliográfia. A tapasztalatok szerint azonban az igénybevevők egyelőre még jobban bíznak a személyes megrendelésben.

Rendszeres tevékenységünk továbbá — az iskolai tanév folyamán — a már említett *hangos plakátok* készítése is. Ezek mintegy 10—15 perces felvételt tartalmazó magnetofonszalagok, amelyeken valamilyen alkalomhoz kapcsolódó műsor van. Egy-részük — szöveggel és zenével — a város kulturális intézményeinek programját népszerűsíti, elsősorban a diákságot érdeklő rendezvényeket. Ennek megfelelően a zene is rendszerint könnyű, bit- vagy tánczene, esetleg dzsessz. Egy-egy reklámszalag elkészítése a következő: először föl vesszük a szöveget, többféle változatban, ritmussal, intonációval. Kiválasztjuk a zenét, majd a zene sajátosságainak megfelelően a szöveget. Ezután következnek a simítás, az egész hirdetés ritmusának megszerkesztése, amit már ollóval végzünk. A szövegrészek közé 5—10 másodperces üres „snitteket” vágunk be. Ha ez megvan, mindig a pillanatnak, az adott szövegegységnek vagy éppenséggel a szöveg közti szünetnek megfelelő dinamikával bejuttassuk a zenét. A szalag kész, megindulhat a sokszorosítás. Minden intézménynek van egy befutókkal ellátott szalagja, erre vesszük fel gyorsmásolással az anyagot. A következő tanévben hangos plakátjainkkal szeretnénk elérni az általános iskolákat is.

Könyvismertetéseket is felvesszünk hangszalagra, ugyancsak a középiskolások számára. Egy-egy „adásban” a könyvtár valamelyik részlegét ismertetjük négy-öt percben. Ez szintén zenés összeállítás. Távlati terveink szerint ily módon bemutatjuk a város más közművelődési intézményeit is, például a Bartók Béla Művelődési Központot, a múzeumot, az új kiállításokat stb.

Szintén az iskolákkal kapcsolatos, de más jellegű tevékenységünk az *irodalom-*

oktatás segítése a tananyaghoz kapcsolódó felvételekkel. Ezek egy-egy tanév irodalomtantervéhez kapcsolódó versek, dramatizált kötelező és ajánlott irodalmi részek, a témához kapcsolódó zenei felvételek, melyeket a pedagógusoknak lejátszunk, s ki-ki választ belőlük aszerint, hogy melyiket tudja használni óráin. Kérésre azonban bármilyen összeállítást elkészítünk a helyi irodalmi színpad tagjainak közreműködésével.

Végül szólnunk kell zenei ismeretterjesztő tevékenységünkéről is, amelyet — elterően a korábbi, inkább igényfelmérő jellegű rendezvényeinktől — tervszerűen az 1975/76-os évadtól kezdve folytatunk.

1975 februárjában megalakítottuk a *zenei klubot*, s a tagok igényeinek figyelembevételével igyekeztünk az idény rendezvényprogramját kialakítani. A kérőlapok értékeléséből megállapítottuk, melyek a legsikeresebbnek látszó rendezvényformák, melyek azok a zenei területek, amik iránt nagy az érdeklődés stb. Ezután felkerestük a város más zenei és művelődési intézményeit (zeneiskola, filharmónia, kamaraszínpad, művelődési ház stb.), hogy összehangoljuk a programokat és azok időpontját.

Különösen nagy segítséget kaptunk az Állami Zeneiskola fiatal tanáraitól, akik szakmai kérdésekben is eligazítanak bennünket, rendezvényeinken pedig előadóként és zenei közreműködőként vesznek részt.

Anyagi lehetőségeink számbavétele után azt is megvizsgáltuk, milyen lehetőségünk van a kiegészítő tevékenységek elvégzésére (ajánlóbibliográfiák, meghívók, szórólapok, egyes műsorok archiválása), s ezután valamennyi említett szempontot figyelembe véve elkészítettük az 1975/76-os, majd később az előző év tapasztalatait is felhasználva az 1976/77-es közművelődési évad rendezvénytervét.

Az 1975/76-os programunk egy előadássorozaton alapult, amely az *Érdekességek a zene történetében* címet viselte. A sorozat célja az volt, hogy a zenét csupán „hallgató” közönséget zeneelméleti és zenetörténeti alapfogalmakkal ismertesse meg, természetesen érdekes, szórakoztató formában. Az előadók fiatal zenetanárok voltak, a közönség nagyrésze közép- és főiskolásokból, szakmunkástanulókból verbuválódott. Ehhez a sorozathoz kapcsolódott egy másik műsorfajta, az ún. *Komolyzenei disco*, ami nem más, mint lemezhangverseny kissé továbbfejlesztett változatban. A meghallgatásra kerülő zeneműveket a zenei részleg népszerű lemezeiből válogattuk, s az elhangzó zenét korban, stílusban és hangulatilag is kapcsolódó képzőművészeti és irodalmi illusztrációk, versek egészítették ki. A műsor egy-egy zenemű történetét és a vele kapcsolatos érdekességeket mondta el.

Az 1976/77-es évadban a sorozat címe *Ihlető: az irodalmi alkotás* lett, s az irodalmi „előzménnyel” is rendelkező zeneműveket, mint amilyen például A bűvészinas, Mazeppa, Traviata, Otello stb. ismertette. *Zeneszerző-közönség találkozót* az évad során a közönség kívánsága alapján Szokolay Sándorral és — a kortárs lengyel zenéről — Földes Imrével terveztünk.

A korábban indított Korunk zenéje sorozatot, amelyet id. *Fasang Árpád* vezetett, egyelőre nem folytatjuk, mivel azt tapasztaltuk, hogy közönségünk zenei ízlése és műveltsége még nem érett meg az ilyen vagy ehhez hasonló sorozatra.

Ehelyett kísérletképpen *Művészetek* címmel komplex foglalkozásokat rendezünk, amelyek keretében egymással való összefüggéseikben igyekszünk megismertetni az egyes történelmi korok művészetét, illetve egy-egy esztétikai kategória változásait az idők folyamán. A sorozattal az is a célunk, hogy az eddigieknél még közvetlenebb-kötetlenebb, a követelményeknek jobban megfelelő ismeretterjesztő módszereket alkítsunk ki.

Kamarahangversenyt évente négy alkalommal rendezünk a **zeneiskola tanárai**-nak és a városi szimfonikus zenekar tagjainak közreműködésével. Dunaújvárosban a kamarakonzerteknek nincsen még hagyományuk, ezért a közönség minden alkalommal igen nagy örömmel és érdeklődéssel fogadja rendezvényünket. Hallgatótáborra állandó, a zeneileg kulturáltabb, képzettebb közönség látogatja. (A kamarahangversenyen való közreműködés a fiatal zenetanárok KISZ-vállalása, és egyúttal szereplési lehetőség is számukra, amely szakmai továbbfejlődésük szempontjából is fontos lehet.)

Végül megemlítjük a zenei klub *dzsessz-sorozatát* is. A városban évek óta igen gyakran tartanak dzsessz-konzerteket, de ezek közönsége nagyon szűk körű, bár a dzsessz iránt érdeklődők száma igen nagy. Mivel eddig hiányzott egy, a zene alapjait, történetét, stílusait is foglalkozó ismeretterjesztő előadássorozat, a könyvtár havonta kétszer dzsessz-összejevőteleket is rendez, ahol az előadó megismerteti a hallgatókat e sajátos zenével, s a legjelesebb előadókkal, illetve együttesekkel is.

Klubunk működésének eddigi tapasztalatai igen kedvezőek, a látogatók száma elég nagy, alkalmanként huszonöt-harmincan is megjelennek. Létrehozása szükséges volt, továbbfejlesztése pedig mindenképpen fontos feladata lesz a Dunaújvárosi Központi Könyvtárnak a következő esztendőben is.

Pethő Klára — Taródi Tamás

A szellemi tőke kamatozik a legjobban

Beszélgetés dr. Tresser Pállal,

a Dunavarsányi Petőfi MGTSZ elnökével

Ha egy mezőgazdasági nagyüzem — mondjuk egy termelőszövetkezet — lényeges, a többitől megkülönböztető jegyeit szeretnénk kiemelni, ma már aligha volna elegendő az iparszerű termelést említeni. Mind több közös gazdaságban alkalmazzák a legmodernebb termelési eljárásokat. De ha a növénytermesztési vagy az állattenyésztési ágazatok közül emelnénk ki egyet-egyet, mint a nagyüzem jellegének meghatározóját, akkor sem tudnánk kellő különbséget tenni: sok azonos termelési arculatú gazdaság akadna.

Van azonban egy új minősítési szempont is: az tudniillik, hogy egy-egy mezőgazdasági nagyüzem áldoz-e a szellemi tőke fejlesztésére? Ma még talán nem gondol a közművelődésre, arra törekszik, hogy mind több magasan képzett szakember legyen a tagok között, s szakkönyvtárat létesít... A Dunavarsányi Petőfi Mezőgazdasági Termelőszövetkezet éppen ilyenre szolgáltatt példát. Úgy véljük, itt már tudják, sőt tapasztalják, hogy a szellemi tőke kamatozik a legjobban. Erről az újfajta tőkebefektetésről beszélgettünk dr. Tresser Pállal, a szövetkezet elnökével.

— Százezreket adott a termelőszövetkezet eddig is könyvtárfejlesztésre, közművelődési felelős alkalmazására, egyáltalán a terület közművelődési színvonalának fejlesztésére. Ma még sajnos — szembetűnő példa ez.

— Pedig egyáltalán nem a látványosságra törekszünk. Gyakorlati, termelési céljaink minél pontosabb, gyorsabb megvalósítását látjuk magunk előtt. S persze tudjuk, hogy ehhez nem elegendő a legkorszerűbb gépek és technológiák alkalmazása: a gépek kezeléséhez, a technológiai eljárások végrehajtásához valóban művelt emberekre van szükség. Kimondom: a jövő iparszerű mezőgazdaságában használhatatlan lenne a régi paraszti gazdaság munkaereje. Ha másért nem, amiatt, hogy a hagyományos értelemben vett parasztgazdaságnak a munkaeszközei a vasvillától a fejőszékig, a kapáig nálunk már ismeretlenek. De még többről is szó van. Ennek magyarázatára azonban néhány adattal jellemezném a termelőszövetkezetet.

A dunavarsányi termelőszövetkezet Budapesttől 28 kilométerre helyezkedik el a soroksári—ráckevei Dunaág mellett. Tulajdonképpen négy község — Dunavarsány, Taksony, Majosháza, Délegyháza — tagsága, termőföldje és beruházott vagyona alkotja a gazdaságot. A kétezeröttszáz szövetkezeti tag négyezer hektár területen gazdálkodik. Elsősorban állattenyésztéssel foglalkozunk. Megemlíteném az évi 8400 hízott sertést kibocsátó, bábolnai rendszerű sertésenyésztő és hizlaló telepet, a 720 férőhelyes tehenészetet és azt, hogy megvalósulóban van az évi 350 000 darab hízott nyulat tenyésztő és hizlaló telep. (Ez a szám világviszonylatban is figyelemre méltó!)

502 millió forintos termelési tervünket 530 millió forintra, a 67 millió forintos mérlegnyereség-tervünket pedig 80 millió forintra teljesítettük. Ebben az évben egyébként 40 millió forintot szeretnénk beruházásokra fordítani.

Tehát érzékeny, drága gépekről, sok millió forintról van szó. Megtarthatjuk, kamatoztathatjuk értékeinket, de ugyanúgy ki is csúszhatnak kezünk közül. Egyegy holsteinfritz tehén darabja 80—100 000 forint, s ha a gépi fejés közben csak egyszer figyelmetlen a dolgozó, a túlféjéstől esetleg nemcsak az állat pusztul el, hanem évente 5200 liter tej is veszendőbe

megy! Az a példa is elgondolkoztató, hogy a 2,2 millió forint értékű traktorra hat-hetes tanfolyam után engedjük a vezetőket... Szövetkezetünkben több mint hatvan diplomás és másfél száznál több középiskolai végzettségű dolgozó van. Hirtelen nehéz lenne összeszámolni a különféle szaktanfolyamok hallgatóit. Mégis a mainál sokkal nagyobb szakértelme, sokkal nagyobb felelősségérzetre van szükség! S ebben a szemléletváltozásban a mi helyzetünkben éppen a könyvtár, mint információt szolgáltató központ játszik kulcsszerepet.

— *Milyen jelei vannak az új felfogásnak?*

— A változás kezdeteit jelzi az 1974. december 3-án megtartott első közművelődési tanácskozás. Azóta minden év decemberében találkozunk a négy község tanácselnökével, párttitkárával, könyvtárosával, művelődésház-igazgatójával a szocialista brigádok képviselőivel. Először csak a céljainkat, a módszereinket egyeztetettük össze, megbeszéltük, ki hogyan járul hozzá közművelődési feladataink megvalósításához. Nemrég közművelődési vezetőt is alkalmaztunk a szövetkezetben. Ilyen munkakörrel még kevés gazdaságban találkozhatunk. Nálunk Csomor József, a közgazdaságtudományi egyetem tanársegéde tölti be ezt a funkciót. Az ő feladata, hogy a községek művelődési intézményeinek célkitűzéseit a

szövetkezet sajátos közművelődési céljaival összehangolja. Közművelődésügyünket ugyanis nem kívülről és felülről lehet továbbvinni, hanem mindig itt és bent, az adott helyen. A meginduló változásokat visszatükrözi a szövetkezet negyedévenként megjelenő *Közös Úton* című lapja is.

Arra törekedtünk, hogy a művelődési otthonok, a klubok mindig magasabb színvonalú, mindig jobb minőségű, egyre sokrétűbb szolgáltatásokkal járuljanak hozzá a változáshoz: vagyis nemcsak a vidék kulturális igényének kielégítéséhez, hanem ahhoz is, hogy a szemlélet érje utol a magas technikai színvonalat.

— *Azt mondotta, hogy ebben a könyvtárak kulcsszerepet játszanak. Milyen módon és eszközökkel segítik a könyvtárügyet?*

— A beruházásokra szánt negyven millióból kétféle közművelődési célra fordítunk. Ebből hetvenezer forintot hozzájárulás jut a négy község közművelődési könyvtárainak állománygyarapítására. De vállaltuk az egyik dunavarsányi könyvtáros tiszteletdíjának fizetését is. Ebben az évben szövetkezeti mozgókönyvtár indul útjára; havonta egyszer minden üzemegységbe eljut a könyveket szállító mikrobusz.

A mi, új utakon járó állattenyésztő szövetkezetünkben szinte létfontosságú a szakkönyv, a szakirodalom szinte napra-

Dölle Zsolt pantomim-művész előadása a dunavarsányi könyvtárban (Kunkovics László felvételei)

kész beszerzése. Ezért szakkönyvtárat létesítünk ebben az évben. Az alapításra kétszázezer forintot szánunk. Sajnos, nem fogjuk elkölteni a pénzt! Egyszerűen nem lehet kapni kellő számú és megfelelő minőségű mezőgazdasági szakkönyvet! Könyvek nélkül pedig hogyan képezzünk ki a nagyüzemi állattenyésztéshez értő, a számítógép bonyolultságú erőgépet lelkiismeretesen és szakszerűen megóvó termelőszövetkezeti tagokat? Szóval, kell a szakkönyv! — Sokat beszélgetek az emberekkel, például azokkal, akik a tehenészetben dolgoznak. Azt már régen elértük, hogy az ottani munka nemcsak jól jövedelmez, hanem a jó munka mércéje is: kitüntetés. Ha valami hibát vesznek észre, figyelmeztetem az illetőt, nézzen utána a szakirodalomban, olvassa el ezt vagy azt a szakkönyvet, szakkikket. Hiszen ezen — a dolgozó ember tudásán

— múlik minden, az ágazat fejlesztése, a szemlélet változása...

...Esténként, hajnalonként magam is olvasok. Fontos, hogy erre is jusson időm. (Dr. Tresser Pál a megyei közművelődési tanács elnökhelyettese, járási MSZMP VB-tag, és több szakmai tanácsadó testület vezetője, tagja. Nyolc éve áll ennek a szövetkezetnek az élén. A szerk.) Vigyáznom kell, le ne maradjak annak az ügynek a szolgálatában, amelyért elszegődtem. Abonyi kisparaszt fia vagyok. Gyerekkorom óta szerettem volna megérni, hogy jobb élete legyen a parasztnak. A fiamat is megnyertem ennek az ügynek, ő is agrármérnök lesz. Én szeretném megnyerni a legjobb szakembereket, mert tudom: a siker azon is múlik, gondolunk-e a szellemi tőkebefektetésekre.

Simányi József

Miért nem jó ez a plakát?

A könyvtár nevelő intézmény is, tehát fogalmazásával példát kell mutatnia. Ebben a rövid fölhívásban kétszer is előfordul a *biztosítja*, *biztosítani* divatszó, amely a pontosabb, változatosabb igéket kiszorítja helyükről. A könyvtár könyvtárközi kölcsönzéssel *megszerzi*, *előteremt* a keresett könyveket, s 48 óra alatt (nem belül!) értesíti az olvasót, hogy kérését 10 nap alatt (megint *nem belül*!)

teljesíteni tudja-e. Az is divatos manapság, hogy az *érdekében* szót névutóként használják, fölöslegesen, terjedelmesen, mert részint ott a *végett* szép és pontos névutó (*kiegészítése végett*), részint még tömörebb, ha csak annyit írunk: kielégítésére.

De nemcsak ezek a nyelvhelyességi hibák rontják le a fölhívás értékét. A *bőbeszédűség* még inkább! A falragasz, röpcédula akkor hatásos, ha rövid, tömör. Semmivel sem tartalmazna kevesebb információt, ha a kedves olvasó megszólítása után a fölhívás ennyit tartalmazna:

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVINKÖNYVTÁR új szolgáltatása könyvtárközi kölcsönzés

Kedves Olvasó!

Igéneinek jobb kielégítése érdekében könyvtárhálózatunk könyvtárközi

kölcsönzéssel biztosítja az Ön által látogatott könyvtár

állományában nem található könyveket, behódított folyóiratokat.

Kölcsönzési idő 30 nap 48 órán belül válaszolunk arra, hogy a kért könyvet 10 napon belül tudjuk-e biztosítani.

Megszerezzük más könyvtártól az itt nem talált könyveket, folyóiratokat! 48 óra alatt értesítjük, hogy kérését teljesíthetjük-e.

Kölcsönzési idő 30 nap.

A „könyvtárközi kölcsönzést” fölösleges megismételni, hiszen benne van a címben. „Igéneinek jobb kielégítésére” szintén fölösleges, hisz ez magától értődő. Az „Ön által látogatott könyvtár” azért nem kell, mert ezek a plakátok nyilván a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fiókaiban olvashatók, tehát az „itt” tökéletesen elég. A „bekötött” jelző minék?

A lélektani tapasztalat szerint az ilyen, könnyen áttekinthető, világos szöveg hatásosabb.

P. L.

„Az építés vezetője én voltam. Segített három brigád is...”

Egy falusi könyvtáros feljegyzéseiből

Szép őszi délután, fél öt, a könyvtár ablaka nyitva. Innen nézem a faluból eljáró dolgozók hazatérését. Csoportokba verődve igyekeznek otthonuk felé. A lakosság nagy része ugyanis távolabbra jár dolgozni. Itt nincs olyan üzem, amely munkát adhatna számukra. A mezőgazdaság központosításával még a tsz vezetése is elköltözött Pásztóra. A hazafelé tartók valamennyien ismerősek számomra, a nevüket is tudom. Sokan üdvözölnek és bejelentik, hogy nemso-kára felkeresnek, kölcsönözni jönnek a könyvtárba. (Községünk, a Nógrád megyei Tar 2600 lakosából 529-en beiratkozott könyvtári tagok. Persze a családtagokkal együtt ennél jóval nagyobb az olvasók száma. 1976-ban 10 ezer forintot költöttünk az állomány gyarapítására.)

Amint utánuk nézek, a házak tetejére esik a tekintetem, a tv-antennákat kezdem számlálni, de oly sok ház tetején láthatók, hogy könnyebb megszámlálni, hányon nincsenek. Ilyen már alig akad. Tovább nem szemlélődhetek, mert nyílik a könyvtár ajtaja, és megjelennek a versmondók, hat szép kislány. Itt tanulják a verseket. Jut idő a meghallgatásra és a tanítgatásra is. Így készülünk minden nagyobb ünnepségre, de még az esküvőkre és a névadó ünnepélyekre is. Amikor a versmondással végzünk, egy egész osztály jelenik meg Budai Lászlóné nevelő vezetésével. Velük már előre megbeszéltük a könyvtárlátogatást. Szépen leülnek az asztalhoz. Ismertetem a kölcsönzés módját, utána a meseolvasás következik, végül társasjátékkal szórakozunk, és népi játékba kezdve, nótázva, jókedvűen távoznak a gyerekek.

Amint a sereg elvonult, megjelennek a dolgozók, húsztól harminc-nyegyen évesekig. A sokszor elhangzott kérdéssel jönnek: „Van-e most is jó könyv, Dávid bácsi? Mert amit a múltkor vittem, az nagyon jó volt!” „Én nagyon szeretek könyvtárba járni, nálunk a szüleim is olvasnak. Rászoktak, amikor még én voltam a könyvtáros ifikoromban.” — mondja Göröcs lakatos.

N. Barna a többkötetes könyveket szereti és a komoly olvasnivalót. Náluk az anyuka is olvas, és a barátjának is javasolja a jó könyveket, így ezeket ketten-hárman is elolvassák, mire visszakerülnek a könyvtárba. Régebben a színjátszó csoport tagjai voltak.

Szöke fiatalember lép a kölcsönzőasztalhoz, mosolyogva üdvözlő, és megelégedéssel teszi le a könyveket: „Ezek aztán jók voltak! Újra ilyeneket választok, de most mezőgazdaságit is kérek, mert itt a szedés ideje és szeretném tanulmányozni.” A visszahozott könyvek máris más olvasóra találtak: B. András gépkocsivezető, S. János tűzoltó, F. István és családja fog örülni nekik.

„Nekem sok könyvre volna szükségem. Legalább 30 kötetre, mert én egy egész szocialista brigádnak viszem — mondja Kissné —, és a versenyfelajánlásunkban is szerepel az olvasás. A nagybátonyi FÜTÖBER-ből szivattyúkezelők vagyunk valamennyien.”

Vékonyka ember jelenik meg. A könyveket leteszi, és a „politika” felirat felé közelít. Esti egyetemre jár, nappali munkahelye a bánya. Sok a tanulnivalója. Választ. Négy-öt politikai könyvön kívül elviszi a Fekete gyémántok-at is. Két ifjabb legény lép a polcok közé. Ők mezőgazdasági irodalmat szeretnének. Van is. „De kell még hozzá valami szerelmesebb is, Dávid bácsi!” „Rádásznak” életrajzi regényt emelek le számukra a polcról. Barna hajú fiatalember jelenik meg. Félsgen üdvözlő, pedig már nem gyerek, utána jön az asszony, a karján gyerek. Jól öltözöttek. Mesét keresnek. „A gyerekek? — kérdem. — Nem, nekünk. A mesét szeretjük mi, de lehetőleg királyosat. A Deszkavári királyfi és a Nádszál-királykisasszony nagyon tetszik.” Miért csak mesét olvasnak? Hisz van itt szépirodalmi, kalandos könyv is bőven, és mutatom nekik a könyveket. Igen, szépek ezek a könyvek, de mi kevés iskolát jártunk, és így csak a mese megy — válaszolnak. Bízatom a férfit, hogy most van rá alkalom, itt a dolgozók esti iskolája, pótolhatja a lemaradását. Addig agítalom, míg meg nem ígéri, hogy be fog iratkozni.

Magasan ível a frizurája az előttem álló fiatalembernek. Látszik rajta, hogy örül valaminek, mert a boldogság sugárizik az arcáról. Kéri, javítsam ki a kölcsönzőtasakján az iskolai végzettségét. Miért? Mert már elvégeztem a nyolcadikat is — válaszolja büszkén. Nehéz volt? Igen! De megérté. Ezt a fiút két éve beszéltem rá a tanulásra, örülök a fejleménynek és gratulálok T. Józsinak. — Most szeretnék kivinni három könyvet: kalandosat — s távozik.

Bertalan Béla rajza

Nyugdíjas bácsi keresgél a polcon, „jó magyarosat” akar kölcsönözni. A Noszty-fiú esete Tóth Mariával, Rózsa Sándor és Fehér Klára Ma éjjel ne aludj című könyve kerül a táskájába. Ezek jók lesznek, remélem, nem alszom el rajtuk — mondja. S. I. bácsi asztalhoz ül és olvasgat. Jól érzi magát a könyvtárban.

Van olyan olvasónk is, aki a könyvet leteszi az asztalra, mert siet a moziba, de a mozi után visszatér, és megkapja a kért könyveket. Van előjegyzési füzetünk, s a gyakran kért könyveket soron kívül kérjük vissza a kölcsönzótól, és adjuk tovább az előjegyzés sorrendjében.

De most már az ifjúság a könyvtár! KISZ-esek jönnek párosan, mint a galambok, leülnek, és tizen-tizenöten kezdenek beszélgetni. Mindenki nevemről szólít, ismernek, én is őket. Ifjúsági felelős vagyok a pártszervezetben. Érdeklődnek, van-e új könyv? Velük könnyű a dolgom, otthonosan járkálnak a könyvtárban, kiismerik magukat a válogatásban. Kár, hogy kicsi a kötelezőolvasmány-készletem, mert egyszerre 30–40 kötet is kellene belőle.

Szó esik a KISZ-munkáról, a vállalkozókról, a színjátszó csoport működéséről. Mit kíván az ifjúság Taron? Megbeszéljük, milyen színdarabot adjunk elő, vagy

miért nem adjuk elő a javasoltat. Szóba kerül, hogy jó volna közös munkával építeni a közeljövőben egy parkot és egy uszodát. Ebbe már az ipari tanulók is beleszólnak, helyeslik az ötletet. Most nyelvet szeretnének tanulni, csak nincs tanárunk, aki segítené őket a kezdésnél.

Nagyon szeretem az ifjúságot, különösen mert náluk nem válik külön a gimnazista és az ipari tanuló, mert van, aki most kezd, és van, aki most végez, de jól megértik egymást. Erősen megmossák a fejét annak, aki nem teljesítette az akcióprogram vállalását.

Az idősebbek, vagyis az öreg nénik és bácsik az „öregotthon” felépítését tudakolják. Mivel a tanács tagja is vagyok, tőlem is várják a választ: a közeljövőben lesz-e Taron idősök napközi otthona? A remény megvan, hiszen nemrégén az óvodának építettünk egy szép kis meseházat. Az építés vezetője én voltam. Segített három szocialista brigád is, így hamarosan átadjuk a tulajdonosoknak a meseházat. Az ovisok „viszonzásul” gyermekműsort adnak a könyvtárban és a társadalmi ünnepeken.

Az iskolával igen jó a kapcsolatunk, tervbe is vettük, hogy minden osztály meglátogatja a könyvtárat, és a magyar irodalomból egy órát itt fognak tartani. Már eddig két osztály teljesítette a tervet. Nagy segítséget adnak a könyvtárnak az olvasótoborzáshoz az író-olvasó találkozók is. Tapasztalatom szerint egy-egy ilyen találkozó után sokkal nagyobb az író könyvének kereslete. Jókai Anna regényei azóta, hogy az írónk nálunk járt, állandóan az olvasóknál vannak.

Könyvekkel a hónap alatt lassan hazatérnek a könyvtárból öregek és fiatalok, a könyvtáros azonban még marad. Rendbe rakja a könyveket, katonás sorba, valamennyit a helyére. El kell végeznie az adminisztrációs munkát is, mert mindennek naprakészen kell lennie.

22 óra 10 perc. A könyvtáros is hazatér, de elalvás előtt gondolatban még végigfut tennivalóin: mit és hogyan kellene még jobban csinálnia a jövőben.

Szép nap volt.

Horváth Dávid
könyvtáros

A szerkesztőség megjegyzése: Ebből az írásból a jól végzett munka öröme árad, pedig szerzője még nem is mondott el magáról és könyvtáráról mindent. Azt például, hogy heti nyolcórás nyitvatartású könyvtár tiszteletdíjas könyvtárosa, mégis benevezett a másodikban meghirdetett „Az olvasó munkásért” pályázatra, s mint írása bizonyítja, nem is eredménytelenül tevékenykedik a munkások olvasóvá neveléséért. Nehézségeiről nem beszél. Helyette mi tesszük szavá, hogy a 2600 lakosú község könyvtára megérdemelné a működési feltételek alapos javítását, például a nyitvatartási idő kiterjesztését legalább napi négy órára és a könyvbeszerzési keret lényeges felemelését is.

AZ ORSZÁGOS KÖNYV-TÁRÜGYI ÉS DOKUMENTÁCIÓS TANÁCS és a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztálya által 1974-ben meghirdetett pályázatra (megjelent a Könyvtáros 1974/7. számában) beküldött pályaművek közül Pálvölgyi Lajos és Pázmán Péter A számítógép felhasználásán alapuló pedagógiai információs rendszer egy lehetséges perspektívájának vázlata című dolgozata második, Halász Béla A területi társadalomtudományi szakirodalmi tájékoztatás továbbfejlesztésének lehetőségei című tanulmánya pedig harmadik díjat kapott. Az OKDT az első díjat nem adta ki. A pályadíjakat dr. Jóború Magda, az OKDT elnöke adta át. (M. J.)

NYUGDÍJBA MENT VÖRÖS MIHÁLY, a hódmezővásárhelyi Németh László Városi Könyvtár igazgatója. 1971-ben került a könyvtárhoz igazgatóhelyettesnek, mint az akkor még megyei könyvtári feladatot ellátó intézmény városi részlegének vezetője. 1972 decemberében, a megyei részleg Szegedre költözése után, a városi könyvtár igazgatója lett. Azonnal hozzáfogott a legsürgősebb feladat megoldásához, a nyolc éve hiányzó gyermekkönyvtár

Hírek

megépítéséhez. 1975 januárjában, a városi könyvtár épületében nyílt meg a 120 négyzetméter alapterületű gyermekkönyvtár. Több új fiókkönyvtárat is sikerült létesítenie a város ellátatlan területein. Vörös Mihály megyei iskolai szakfelügyelőként országosan is kimagasló eredményt ért el, ezért másodszor is megkapta az „Oktatásügy Kiváló Dolgozója” kitüntető címet. Utóda Kapu Pál középiskolai tanár lett. (H. G.)

A KÓTA, a Kórusok Országos Tanácsának Lapja, amely az egész ország amatőr zenei életéről ad hírt, 1977 januárjától kezdve havonta jelenik meg. A folyóiratot a PKHI terjeszti, előfizetési díja egy évre 42 Ft.

ÚJJÁALAKULT a Nógrád megyei Könyvtárközi Bizottság 1976 decemberében. Első ülésén megtárgyalta a soron levő együttműködési feladatokat, például az állománygyarapítás és a szolgáltatások összehangolt fejlesztését, az együttműködési területek bővítését, a kiadványok, munkatervek cseréjét, az olvasótáborok szervezésével kapcsolatos feladatok árnys elosztását. A bizottság

gondozza az 1977-től kezdve évente két alkalommal megjelenő Könyvtári Tájékoztatót is. (B. A.)

KINEVEZÉS. A kulturális miniszter Zircz Pétert, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának helyettes vezetőjét február 1-i hatállyal az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatóhelyettesévé nevezte ki.

SZEMÉLYI VÁLTOZÁS történt a Textilszakszervezet Központi Könyvtárának vezetésében. Dénes Istváné könyvtárigazgatót 1977. január elsejével kinevezték a kulturális osztály helyettes vezetőjévé, utóda pedig Ribicska Raymond, az eddigi igazgatóhelyettes lett.

1,2 MILLIÓ FORINT költséggel új szárnnyal bővítették a békéscsabai 10-es számú általános iskolát. A társadalmi összefogással létrehozott épületrészben az úttörőothont és a város legszebb iskolai könyvtárát alakították ki. A 84 négyzetméteres könyvtárhelyiségben több mint ötven olvasó számára jut ülőhely. Az 5150 kötetes könyvválmányon és a 34 folyóiraton kívül sztereó lemezjátszó is található a most már főhivatású könyvtáros vezette könyvtárban, amely három szakkörnek is otthont ad.

A GYŐRI ADY-VÁROS leendő központjába, egy hármass épületcsoportba 600 négyzetméter alapterületű könyvtárat is terveztek. Ebben kap helyet a városi könyvtárhálózat központja, amely az új helyén 30 ezer kötetes nyilvános részleget is fog működtetni. A könyvtár tereit növeli még a más szervvel közös előcsarnok és egy 200 négyzetméter alapterületű, ugyancsak közös nagyterem, melyben rendezvényeket bonyolíthatnak le. A könyvtár tervezője Rosta János, a Győri Tervező Vállalat építészmérnöke; az átadás várható éve 1978.

Tamási Áron halálának 10. évfordulóján megemlékezést szervezett a Váci Híradástechnikai Anyagok Gyárának szakszervezeti könyvtára. A rendezvény előadói Czine Mihály, Páskándi Géza és Saád Katalin voltak (Rózsavölgyi Károly felvétele)

ADY ENDRE ÉBRESZTÉSE

Az oktatásügy jubileumi terve

Az Ady-centenárium évében az iskolák és a könyvtárak együttműködésének új távlatai nyílnak; lehetőségek, melyek egyben kötelezettségek is, hiszen a cél közös: az évforduló méltó megünneplése oly módon, hogy mind Adyhoz, mind a magyar költészethez közelebb jussanak a diákok.

A könyvtárosok tájékoztatása és a várható iskolai igényekre való felkészülésük elősegítése végett megkérdeztük *dr. Pálmay Kálmánt*, az Oktatásügyi Minisztérium főosztályvezetőjét, a jubileumi emlékbizottság tagját, hogy milyen módon és mely időszakra összpontosítva ünneplik majd az évfordulót az iskolák?

A kapott válasz szerint elsősorban a költő születésének (nov. 22.) és halálának (jan. 27.) napja közé eső időszakban fogják rendezni a megemlékezéseket, e dátumokat azonban nem értelmezik mereven.

A sokféle esemény, tevékenység sorában a legtöbb változatosságot, a legsajátosabb ötletek megvalósítását a helytörténeti munka ígéri mind az általános, mind a középiskolások számára. Ha a tanulók olyan településeken, kerületben laknak, ahol Ady járt, vagy ahol élnek öregek, akik ismerték, emlékezéseket jegyezhetnek fel, talán tárgyi emlékeket is gyűjthetnek. Jóllehet az idő az élményeket elkoptatta, pontatlanná tette vagy fantázia-elemekkel elborítva stilizálta, az emlékezések mégis érdemesek a megőrzésre, mert valamiképp a legendák is jellemzők a velük övezett személyiségre, meg a korra is, mely létrehozta őket.

Ennél az élő hagyománygyűjtésnél különösen fontos, hogy a diákok felkészülten lássanak munkához, tanulmányozzák az életkoruknak megfelelő szakirodalmat, nehogy az itt-ott hallottak alapján torz kép alakuljon ki bennük a költőről, s nehegy igaznak véljenek mindent, amit az emlékezet játéka eléjük vetít.

Eleven emberi-közösségi kapcsolatok bontakozhatnak ki a tervezett *találkozókból* is: az Ady nevét viselő iskolák, úttörőcsapatok, szocialista brigádok összejöveteleiből, melyeknek programját a részvevők a tájegység helyi hagyományaival, jellegzetességeivel gazdagíthatják.

A többnyire a könyvtárak köré tömörülő hely- és honismereti körök, helytörténeti klubok tagjai sokat segíthetnek a diákoknak — adott esetben azok is nekik! —, és valamennyiük közös bázisa a könyvtár, ahonnan indulásukhoz ismereteiket merítik, s ahová tevékenységük eredményét begyűjtik. (Jó lenne, ha az Ady-jubileum könyvtári kiadványai is az adott, helyi sajátosságokhoz kapcsolódnának, ahelyett, hogy egymással párhuzamos „országos” ajánló bibliográfiákat jelentetnének meg — miként ez gyakran megesik a kimagasló évfordulók idején.)

Már javában folyik, és 1977 márciusában, a forradalmi ifjúsági napok idején érkezik a döntő fordulójához az *Ady Endre vers- és prózamondó verseny*, melynek részvevői bizonnyal élvezik már a könyvtárosok segítségét, hiszen a vers értelmezése rögtön elárulja, hogy a szavaló mennyit tud a költőről, s mennyire ismeri életművét?

A középiskolások és a szakmunkástanulók számára irodalmi pályázatot hirdetett a minisztérium részben javasolt, részben szabad témáról, vagyis a pályázó maga dönthetett, hogy saját elképzelése szerint választja-e meg Adyról szóló dolgozatának tárgyát, vagy a javasolt témakörök egyikét (*Az én Adym, Ady és a mai ifjúság, Ady publicisztikája*) dolgozza-e ki.

A középiskolai magyartanárok módszertani jellegű pályázati feladatot kaptak, mely arra a kérdésre keres választ, hogy miként lehet (lehetne!) közelebb hozni Ady költészetét a mai diákokhoz? Ha kellő számú és megfelelő színvonalú pályázat fut be, kötet készül majd belőlük.

A tudományegyetemek szintén kiadványokban teszik majd közzé azokat a tanul-

mányokat, melyek a tervezett tudományos ülésszakokon, illetve a tudományos diákköri üléseken elhangzanak.

Másfajta, a vizuális megemlékezés lehetőségét nyújtják a kiállítások: kíváncsok, hogy legalább minden, Ady nevét viselő intézmény rendezzen kiállítást. E téren a nagy és gazdag könyvtárral rendelkező iskolák előnyös helyzetben vannak, mert a régi kiadványok, első kiadású verseskötetek, Ady-verset vagy -próza tartalmazó újságok birtokában kiállításuk igen magas színvonalú lehet. De a legegyszerűbb fényképösszeállítás (amelyhez könnyű hozzájutni, hiszen csak az Adyról szóló sokféle könyv illusztrációit kell lefényképeztetni) is betölti célját, ha a költő életrajzát „képben beszéli el”. (Kiváltképp színvonalas kiállítást látunk majd a minisztérium épületében, hála Göblyös György főelőadó gyűjtőszenvédelének, aki valamennyi Ady-kiadást felölölő könyv- és mérhetetlenül gazdag fényképgyűjteményét engedi át erre a célra.)

A szokásos *ünnepélyek*, *irodalmi délutánok* is minden iskolai fokozatban sorra kerülnek, mindazonáltal az a cél, hogy a jubileum ünneplése túlszervezés nélkül történjék, ne váljék mechanikussá a központi utasítások túltengése miatt, s ne füljön unalomba, telítettségbe. Érvényesüljenek inkább a helyi sajátosságok, az egyéni ötletek, és kapjon teret a kis közösségek aktivitása. Eredeti, élményszerű ünneplésre van szükség a cél érdekében; hogy ez az alkalom is segítsen eleven erővé formálni a költő emlékét, miként maga óhajtotta: „ifjú szívekben, és mindig tovább!”, s miként Csokonairól szólva írta: „Ébresztésünk ne fájjon neked / Csokonai, híres Vitéz Mihály...” Az évforduló jelmondata ez lehetne: úgy ébresszük Adyt, hogy az „ne fájjon neki”, hogy hozzá illő legyen.

Bozókya Éva

Mit tervez a Rádió és a Televízió?

A költő igazi arcát idézni, kivált születésének 100. évfordulóján, roppant nehéz. A Magyar Rádió és a Televízió ünnepi műsorainak összeállítását a méltó emlékezés szándéka vezeti, nehogy bármilyen túlméretezés a vak megszokás unalmába fullassza az ünneplést. Ezért törekedtek a műsorok készítői arra, hogy a mennyiség helyett a mélységre, a kidolgozottságra figyeljenek.

A Magyar Rádió archívuma — Bölöni György, Hatvany Lajos, Lukács György és mások szavainak rögzítésével — az Ady-irodalom valóságos kincsesára. A megőrzött hangszalagoknak is nagy szerepük lesz abban a *műveltségi vetélkedőben*, amelyet a Kulturális Minisztérium, a Szakszervezetek Országos Tanácsa és a Magyar Rádió együtt hirdetett meg, s amely február elején már megkezdődött. A kieséses rendszerű csapatverseny kérdéseit Domokos Mátyás, Kovalovszky Miklós és Marót Miklós állította össze — az Ady-irodalom egészének anyagából. Az összeállítók, Németh G. Bélával együtt, egyben a zsüri tagjai is. A zsüri elnöke Sötér István. A versenyzők forrásmunkákat is használhatnak, ez is jelzi, hogy a hangsúly nem a lexikális tudáson van, hanem a gondolatíságon, a tájékozódási képességen — s azon, mennyire érzik sajátjuknak Ady költészetét. A vetélkedőt, amely hét fordulóból áll, négyhetenként, egyenes adásban közvetíti a Rádió.

A mélyebb megismerést hivatott elősegíteni az a március végén induló előadás-sorozat is, amely az *Ady-életmű egyes kérdéseit* vizsgálja. A bőséges irodalmi szemelvényekkel színesített előadásokat a költő-író-publicista egy-egy avatott ismerője (Koczás Sándor, Kovalovszky Miklós, M. Pásztor József és Varga József) tartja a hetenkénti, húsz perces adásban.

A Petőfi- és a József Attila-jubileumok alkalmából rendezett *kétnyelvű műsorok* példájára a Magyar Rádió a szomszédos országok rádióival összefogva most Ady Endre költészetével üzen a közeli és a távoli országokba. Így hangzanak fel a költő sorai Újvidéken, Bukarestben, Prágában, Léván, Varsóban, Berlinben, Bécsben. Párizsban és Tamperében. Magyarok és nem magyarok előtt, a legjobb hazai és külföldi előadóművészek tolmácsolásában. A kétszer ötven perces összeállításokból a magyar és a külföldi adók egyaránt hatvan perces műsort sugároznak, amelyek már egy-nyelvűek lesznek. A sorozat adásaira április elejétől kerül sor.

A Televízióban a nyitány április 11-én, a Költészet Napján hangzik el, ekkor a kulturális osztály ötven perces műsorában újszerű, sajátos összeállítást láthatunk. Egy különös „*Ady-per*” szem- és fültanúi leszünk, amelyben az Ady mellett és ellen el-

hangzó nézetekkel maguk az Ady-írások vitáznak. Az érvek és az ellenérvek négy nagy témakörön belül csapnak össze; így „dekadenciája”, magyarsága, a háborúról vallott felfogása és utóélete — a 30-as évek közepéig — áll majd a középpontban. A dokumentumfilmek bejátszásával felerősített háttérben a „vád” és a „védelem” szellemi erővonalai egyetlen hatalmas monológba rendeződnek, sajátos monodramává alakulva. A per egyetlen szereplője Juhász Jácint lesz. Az irodalmi műsor forgatókönyvét Nagy László írta, a szerkesztő Ascher Gabriella, a rendező Kósa Ferenc.

A költő Ady Endrét jól-rosszul, de mindenki ismeri. A drámai osztály merész vállalkozása viszont a jobbára háttérbe szorított prózáiról villantja föl. Az év végén sorra kerülő, egész estét betöltő bemutató anyagát *Ady novelláiból* Fekete Sándor állította össze, a műsor rendezője: Kazimir Károly.

Bizonyára örömmel fogadják Ady rajongói a *Korok, versek* sorozatban már 1976-ban elhangzott adások ismétlését. Király István közreműködésével 7 vers *elemzésével* találkozunk ismét a képernyőn (*A magyar Ugaron, Új vizeken járok, Séta bölcsőhelyem körül, Magyar jakobinus dala, Elbocsátó szép üzenet, Rohanunk a forradalomba, Intés az őrzőkhöz*).

Ismeretes, hogy Ady költészete a zeneszerzőket is megihlette. A zenei osztály műsoraiban többször is felcsendülnek a jól ismert dallamok. A *Zene, zene, zene* című magazin egyik élő adásában szöveges kommentárral hangzik el az *Egyedül a tengerrel* című dal, a kortárs Reinitz Béla és Bartók Béla feldolgozásában, Sándor Judit előadásában. Egy alkalommal pedig egész estét betöltő, kórusművekből és megzenésített költeményekből összeállított *hangversenyre* kerül sor, amelynek fénypontja Szokolay Sándor Ady-versekre komponált 5 tételes szólókantátájának bemutatója lesz. Címe: A Minden-Titkok titka.

A Televízió szórakoztató osztálya a „nagy”, mozgalom-jellegű vetélkedőkre emlékeztető hévvel szeretné Adyt népszerűsíteni. Ezúttal a költő nevét viselő gimnáziumok között hirdet vetélkedőt, amely szeptembertől novemberig kilenc adásban kerül a képernyőre. A versenyzők — Ady jól elhatárolható korszakainak ismeretében — a bennük támadt visszhangról adhatnak számot, játékos formában, élményszerűen.

Az *Ady vers- és prózamondó verseny* selejtezői már javában folynak; az októberben, novemberben sorra kerülő döntők viszont a *Rádió* és a *Televízió* jóvoltából a nagy nyilvánosság előtt zajlanak le. A területi döntők résztvevői tíz tetszőleges Ady-verssel és tíz, a tágabban értelmezett századforduló világirodalmából választott költeménnyel a tarsolyukban érkeznek; közülük kettőt adnak elő az öttagú zsűri előtt. A döntőt, amint az a dátumokból is következik, már a születésnap közelsége fémjelzi.

Tóth Mária

Olvastuk

a MŰVELŐDÉS című romániai folyóirat decemberi számát, illetve annak 76/4-es számozású könyvtári mellékletét. A negyedéves melléklet több írása közelről érdekelheti a magyarországi könyvtárosokat is: például a könyvtártörténéseket és az irodalmi ízlés, érdeklődés változásainak kutatóit Dankanits Ádám elemzése tíz egykori erdélyi könyvtár és kölcsönkönyvtár 1922–26-os nyomtatott katalógusáról; a bibliobuszos, mozgókönyvtári ellátással foglalkozókat (tervezőket, üzemeltetőket) pedig *Stefan Gruia* szakirodalmi szemléje. A kitűnő áttekintés szerzőjének neve gyászkeretben van, a következő oldalon pedig már a nekrológ olvasható. Stefan Gruit, a romániai közkönyvtári hálózat egyik megalapítóját, a Romániai Könyvtárosok Szövetségének megszervezőjét és — haláláig — főtítkárárt, a könyvtáros szaklap volt felelős szerkesztőjét Magyarországon is jól ismerték. Nagyváradon született, s mint ifjúmunkás nemcsak Bukaresttel, hanem a harmincas évek elejének budapesti munkásmozgalmával is kapcsolatot teremtett. Ismerte József Attilát, dolgozott és katonáskodott Franciaországban, részt vett az ellenállásban. Magyarországon az elmúlt másfél évtizedben többször járt. Nagyra becsülte a magyar könyvtárügy újabb teljesítményeit, barátja volt lapunknak. Igazi transzszilván szellemiség és látókör jellemezte: a románok kívül beszélt magyarul, franciául, németül és angolul, benne élt az egyetemes művelődés áramaiban. Sok magyar barátot szerzett: valamennyi megőrzi jó emlékezetében.

Irányelvek

a kis települések kulturális ellátásának javítására és a komplex művelődési intézmények létesítésére

A Kulturális Minisztérium — az Oktatási Minisztériummal együtt — az alábbi irányelveket adja ki a kis települések kulturális ellátásának javítására.

Kis településnek az Országos Településhálózat Fejlesztési Konceptió alapján az alsó fokú központ három kategóriáját és az „egyéb” településeket tekintjük.

Ezeket a helyeket a lakosság 53,4%-a, megközelítően 5,5 millió ember él. Közülük a mintegy 1,5 millió főnek otthont adó 1000 lélekszám alatti kisközségek helyzete a legkedvezőtlenebb. Az irányelv első része a nem fejlődő (vagy csekély mértékben fejlődő) apró falvak művelődési ellátásának javítását szolgáló tényezőket határozza meg, a második rész pedig a komplex művelődési intézmények építését és funkcióit szabályozza.

A művelődési ellátás fejlesztése

A kis települések kulturális ellátását az alábbi három tényező együttesen biztosíthatja:

— ebben a településkategóriában az átlagosnál is fontosabb a tömegközlelési eszközök szerepe, amelyet a vételi lehetőségek javításával és a sugárzott műsorok tartalmának fejlesztésével kell növelni;

— gondoskodni kell arról, hogy képesek legyenek fogadni a magasabb településtípusok intézményei által nyújtott szolgáltatásokat (mozgóellátás, a könyvtári rendszer által nyújtott letéti ellátás stb.). Ez szükségessé teszi a közép- és felsőfokú közművelődési intézmények szolgáltató tevékenységének fejlesztését;

— az előzők mellett legyenek meg a feltételek a helyi közösségi élet kialakításához.

A közoktatási és a fenti három tényezőn alapuló közművelődési ellátás javítása az összes kis településen fontos és időszerű társadalompolitikai kérdés. Formája és a fejlesztés sorrendje azonban a települések fejlődési perspektívájától és szerepkörétől függően különböző.

A gyengén fejlődő, stagnáló, központi támogatásban nem részesülő apró falvakban az ellátást a meglévő lehetőségekre alapozva, ésszerűbb szervezéssel kell javítani.

A fejlődő, növekvő népességű, központi támogatást is élvező községek jelentős részében új közoktatási és közművelődési intézmények építése, a jelentősebb átépítés és rekonstrukció is indokolt.

I.

A részleges művelődési alapellátás

A nem fejlődő, az Országos Településhálózat Fejlesztési Konceptió által „egyéb” településnek minősített mintegy 2000 kisközség részleges művelődési alapellátása a következő formákban történhet:

a) E településcsoport sok községében ma is működik általános iskola, fiókkönyvtár és művelődési otthon. Mivel ezek az intézmények — adottságaikból következően — még a részleges alapellátó funkciót is csak nagyon szerény színvonalon tudják kielégíteni, önálló intézményként való működtetésük nem indokolt. Az ellátás javítása — és a munka ésszerűsítése — érdekében célszerű ezeken a helyeken a közoktatási és közművelődési feladatokat közös szervezésben megoldani.

b) Azokon a kis településeken és tanúházaiban, ahol csak általános iskola működik, és hiányoznak a közművelődési intézmények, az iskolára építve kell szervezni a részleges alapfokú közművelődési ellátást.

Az iskolát önálló könyvtári és klubhelyiség létrehozásával vagy a tanterem átalakításával biztosításával és a személyi feltételek megteremtésével alkalmassá kell tenni a művelődési otthoni és a könyvtári alapfeladatok ellátására. Ezeket az alapfeladatokat a letéti ellátással biztosítható rendszeres könyvkölcsönzés, tv-nézés, filmvetítés, valamint ismeretterjesztő előadások, amatőr bemutatók stb. alkalomszerű fogadása képezi.

c) Azokon a helyeken, ahol az általános iskola alsó tagozata is megszűnt, de működik könyvkölcsönző, illetve valamely könyvtár kihelyezett részlege (ún. „D” típusú könyvtári ellátó hely) vagy művelődési otthon, a meglévő könyvtári ellátó helyet vagy művelődési otthont kell alkalmassá tenni az előzőekben meghatározott közművelődési alapfeladatok ellátására.

d) Azokon a településeken, ahol sem iskola, sem könyvtár, sem művelődési otthon nem működik, a művelődési ellátást a tömegközlelési eszközökre és a mozgóellátásra építve kell javítani. (Ennek feltétele természetesen mind a tömegközlelési eszközök, mind a mozgóellátás tervszerű fejlesztése, kiterjesztése, technikai adottságok javítása. Erről „A közművelődés

távlati fejlesztési tervének irányelvei" intézkednek.)

A települések tanácsai minden esetben vegyék igénybe a helyi gazdasági egység segítségét a művelődési feladatok megvalósításához.

A fenti megoldásokkal létrehozott művelődési ellátóhelyek a közművelődési ellátórendszer legkisebb egységei, valamennyi az alsó fokú körzet központjában elhelyezkedő körzeti iskola, könyvtár, művelődési otthon tagintézménye, szolgáltatásai közvetítője.

II.

Komplex művelődési intézmények létesítése

A fejlődő, növekvő népességű és központilag is támogatott, az Országos Településhálózat Fejlesztési Konceptió által „alsó fokú központ” kategóriába sorolt nagyobb községek alapellátását komplex közoktatási-közművelődési intézmények útján célszerű biztosítani.

Ezt a következők indokolják:

a) A komplex intézmény a település egyetlen művelődési intézményeként azokat az alapfokú, egymásra épülő közoktatási és közművelődési funkciókat valósítja meg, amelyek a kis település alapellátásához szükségesek.

b) Az alsó fokú, kevésbé differenciált ellátást nyújtó — éppen ezért nem túl nagy alapterületigénnyel rendelkező — közoktatási, közművelődési és tömegsport intézményeket nem gazdaságos külön épületbe telepíteni, illetve elkülönült szervezeti rendszerben működtetni.

c) A tömbös építkezés által korszerűbb faluképek kialakítása válik lehetővé.

d) Az Országos Településhálózat Fejlesztési Keretterv 1985-ig tartó első üteme a jelenlegi alsó fokú oktatási hálózat kiépítését és teljessé tételét irányozza elő. Ezzel a programmal jól összehangolható a komplex intézmények létesítése.

1. A komplex intézmény fogalma és szervezése.

Az iskolát, könyvtárat, művelődési otthont, filmszínházat, sportlétesítményt is magába foglaló komplex intézmény — mint alapellátó intézmény — a lakosság egészének művelődési ellátását szolgálja, egy-egy település közoktatási és közművelődési funkcióinak egészét valósítja meg.

Nem tekinthető komplex intézménynek a már meglévő közoktatási és közművelődési intézmények tevékenységének közös szervezése. (Ez a megoldás a komplexesítési elvnek csak a szervezeti alkalmazását jelenti.)

(Az építészek és közoktatási szakemberek által kidolgozott ún. „nevelési köz-

pont”-ot, amelynek elsősorban az a célja, hogy az iskoláskorúak számára teremtsen optimális oktatási, nevelési és közművelődési lehetőséget, a kis településeken, a gyakorlatban — művelődéspolitikai és gazdaságossági megfontolások alapján — alapellátást nyújtó komplex közoktatási, közművelődési és tömegsport intézményként célszerű létrehozni.)

A komplex intézmények szervezésében három típust különböztetünk meg:

a) az egyes intézmények (iskola, könyvtár, művelődési otthon, sportlétesítmény, mozi) egy épületegyüttesben helyezkednek el, de szervezeti különállásuk tartalmi együttműködés, valamint a helyiségek és berendezések közös használata mellett továbbra is megmarad;

b) az egyes intézmények közös gondnoksággal, illetve költségvetéssel dolgoznak, de külön szakmai egységként;

c) az egy épületegyüttesben elhelyezkedő komplex intézmény szervezetileg, tartalmilag és gazdaságilag is egy egységet képez.

Az alsó fokú ellátást nyújtó, újonnan épült együttes intézményeknél célszerű a c) típusú szervezési megoldást, a teljes integrációt alkalmazni.

A nagyobb települések egy épületbe telepített intézményei esetében az a) és b) típusú szervezési modellt javasoljuk.

2. A komplex intézmények építésére alkalmas települések köre.

Integrált működésű komplex intézményként az alapellátást nyújtó, községekben vagy városok lakóközreteiben, új lakótelepein elhelyezkedő, területi tevékenységet nem végző, helyi intézményeket célszerű építeni. Az ilyen komplex intézmény a körzet egyetlen művelődési létesítményeként megvalósítja a legfontosabb közoktatási és közművelődési feladatokat.

A kulturális ellátás fejlesztésekor a komplexitásra törekvés minden településtípusban fontos szempont. Ez azonban nem jelenti azt, hogy mindenütt komplex intézményt lehet és kell létrehozni.

A kis településeken az alábbiak szerint célszerű komplex intézmények létesítése:

a) Komplex közoktatási, közművelődési és tömegsport intézmények telepítése elsősorban a mintegy 500–600 községet számláló, távlatban 3–4000 fős vonzáskörzeti népességgel rendelkező alsó fokú központokban indokolt.

Ezek a helyeken — az Országos Településhálózat Fejlesztési Konceptió értelmében — teljes körű alapfokú ellátást kell megvalósítani, amelyre a teljes funkciójú, a közoktatási és a közművelődési folyamat egészének helyet adó komplex intézmény a legalkalmasabb.

b) A 120—150 kiemelt és 200—300 részleges alsó fokú központban komplex intézmények építése csak az egyes települések adottságainak egyéni elbírálása alapján történhet.

Általában nem célszerű integrált működésű komplex intézmény létesítése azokban a kiemelt alsó fokú központokban, amelyeknek 10 000 főt is elérő népessége és jelentős vonzáskörzete az alapfokúnál differenciáltabb, már középfokú ellátást nyújtó közintézmények (pl. gimnázium, művelődési központ stb.) építését teszi szükségessé.

Távlatban — a városokhoz hasonlóan — ezeknek a nagyközségeknek egy-egy körzete, társközsége lehet az alapellátást nyújtó, integrált működésű komplex intézmények telephelye.

Nem szolgálhatnak a komplex intézményeknek telephelyül azok a stagnáló vagy gyengén fejlődő részleges alsó fokú központok sem, amelyekben az infrastrukturális ellátottság javítása a települések perspektívája, valamint a koncentrált és gazdaságos fejlesztési politika szempontjából nem első helyen fontos.

A fennmaradó, mintegy 2000 további kis település, amelyet az Országos Településhálózat Fejlesztési Koncepció nem fejlesztendő „egyéb” településnek minősített, a komplex intézmények telephelyeként szintén nem vehető számításba. (Ezeket a helyeket a jelen irányelv I. fejezetében javasolt, lényegében közös szervezésen alapuló megoldásokat kell alkalmazni.)

3. A komplex intézménynek a következő funkciókat kell ellátnia:

- teremtsen az általános iskolai oktatás-nevelés számára — a többi funkció által nem zavart — megfelelő feltételeket;

- legyen a közösségi élet központja és biztosítson helyet az ifjúsági mozgalmi tevékenységeknek;

- nyújtson korszerű könyvtári ellátást minden korosztály számára, a könyvtári rendszer magasabb szintjéhez kapcsolódva, biztosítva a könyvek, folyóiratok, kultúrcikkek vásárlásának lehetőségeit is. (A tanítási órák megtartására is alkalmas iskolai könyvtár és a felnőttkönyvtár közös, többcélúan hasznosítható térben helyezkedik el);

- legyen a felnőttoktatás és továbbképzés bázisa (e funkció megvalósítása nem kíván önálló teret, célhelyiségei azonosak a közoktatási részleg többcélúan hasznosítható helyiségcsoportjaival);

- teremtsen meg a szabad idő tartalmas eltöltésének a rendszeres művelődésre, közösségi életszemléletre nevelő kötetlen lehetőségeit (klubélet);

- adjon módot a mindennapos kultu-

rális szükségletekre és érdeklődésre épülő, a résztvevők alkotó készségét kibontakoztató és felhasználó közművelődési tevékenység megvalósítására;

- legyen a tömegkultúrális rendezvények színhelye (filmvetítések, előadások, pódiumszínház, vagy a Déryné Színház előadásai, hangversenyek, kiállítások stb.);

- az alsó fokú központban elhelyezkedő komplex intézmény gondoskodik a körzetben levő tagközségek művelődési ellátó helyeinek folyamatos működtetéséről;

- nyújtson lehetőséget a szabadidő és teremsportra, játékokra, a fiatal és a felnőtt korosztály mozgásigényeinek kielégítésére (a többféle funkció megvalósítása egy közös helyiségben történik);

- biztosítsa a napközi otthonos ellátást az iskola és — ahol ennek feltételei megteremthetők — a nyugdíjasok számára.

A felsorolt funkciókat szolgáló komplex intézmény megvalósítható — a helyi gazdasági egységek támogatását is igénybe vevő — új beruházással, valamint a már meglévő intézmények át-, illetve továbbépítésével. Az utóbbi esetben elfogadható olyan komplex intézmények létesítése is, amelyek a fenti követelményrendszernek teljes egészében nem tesznek eleget, de ebben az esetben is ragaszkodni kell ahhoz, hogy az általános iskolai oktatás-nevelés mellett a közművelődési alapfunkciók megvalósuljanak.

Az intézmények létesítésének általános követelményei (melyek a jelenlegi ágazati szabványok részbeni módosítását teszik indokolttá) az alábbiak:

- a könyvtárat úgy kell szervezni és helyiségeit kialakítani, elhelyezni, hogy az mind az oktatási, mind a közművelődési igényeket kielégítse;

- a technikai jellegű szakköri foglalkozások és az iskolai gyakorlati képzés számára közösen használható helyiségeket kell kialakítani;

- a létesítmény nagytermét (tornaterem, illetve előadóterem) úgy kell kiképezni, méretezni és felszerelni, hogy az szükségszerűen a társadalmi összefüggésekre, tömegkultúrális rendezvényekre és testnevelési célokra egyaránt alkalmas legyen;

- a klubhelyiség kialakítása, felszerelése és elhelyezése olyan legyen, hogy azt a tanulóifjúság és a felnőttek is (különkülön, vagy együttesen) használhassák;

- az iskolai tantermek egy részét nem padokkal, hanem asztalokkal és székekkel kell felszerelni, hogy ilyen módon a felnőttoktatást is szolgálják;

- az iskolai étkeztetés helyiségeit úgy kell csoportosítani, hogy az a felnőtt látogatók számára szükséges étkeztetést is

elláthassa, a gyermekélelmézzel kapcsolatos higiéniai és egyéb követelmények megtartásával.

Mindezeket a követelményeket oly módon kell kielégíteni, hogy az építés gazdaságosan, optimális területfelhasználással legyen megvalósítható. A belső térkapcsolatok könnyen áttekinthetők, az egyes helyiségek a látogatók számára egyszerűen megközelíthetők legyenek.

Szükségszerűen a létesítmény flexibilitására kell törekedni, figyelemmel azonban arra, hogy a terek többcélú használata, esetenkénti átalakítása (összekapcsolása, szétválasztása) bonyolult, nehezen kivitelezhető műszaki megoldások alkalmazása nélkül legyen megoldható. Feltétlenül gondoskodni kell arról is, hogy az egyidejűleg működő, különféle funkciók ne zavarják egymást.

(18000/1977.)

Garamvölgyi József s. k.
kulturális miniszterhelyettes

Dr. Hanga Mária s. k.
oktatási miniszterhelyettes

Ismerjük meg a rádiódramaturgia műhelyét

Olvasható irodalom — hallható irodalom

Amikor a könyvnyomtatás elterjedt, háttérbe szorultak az irodalom addigi szóbeli formái, s évszázadokon keresztül az olvasható irodalom volt a leghozzáférhetőbb nagy létszámú közönség számára. A mi századunk két nagy technikai fölfedezése — a rádió és a televízió — ismét javította a szóbeliség esélyeit. Részben az olvasás rovására, részben kiegészítéseként. Mégpedig sajátosan új módon: ugyanazt a műsort ugyanazon időben elméletben sokmillió közönség (a távközlési műbolygók segítségével akár az egész világ) hallhatja-láthatja. Ezért nevezik a rádió—televíziót „tömegkommunikációs médiumoknak”, a tömegekhez szóló tájékoztatás, közlés eszközeinek.

Kettejük közül a rádió kapcsolódik szorosabban az irodalomhoz, hiszen kifejezési eszköztárából hiányozván a látvány, a zene mellett a szöveg a legfőbb „nyersanyaga”. Természetesen csak részben közvetít irodalmat, mint ahogy a nyomdatemeknek is csak egy töredéke irodalom.

A Magyar Rádió műsorainak kb. 10 százalékát adja az irodalmi főosztály, s a három adó átlagosan heti 36 órán át sugároz irodalmat, illetve róla szóló, vele kapcsolatos műsort (nem számítva a más szerkesztőségekben készülő gyermek- és ifjúsági irodalmi adásokat, továbbá egy sereg, az általános kultúra körébe tartozó műsoranyagot).

Rádiószínház

Ezen a kereten belül a szóbeliséget, az előadást leginkább megkívánó irodalmi műfajnak, a drámának gazdája a Dramaturgia, amely a műsorban *Rádiószínház* néven jelentkezik. Az eredetileg is drámai formában született művek tartoznak ide (a dramatizált próza nem, csak akkor, ha a szerző maga írja meg dráma-változatát); elsősorban a rádió műfaji lehetőségeivel élő, a rádió számára írt hangjátékok, másodszorban színpadi művek rádióváltozatai; végül ugyanez az osztály felelős a színházi közvetítésekért. (A Dramaturgián nemrég felállított dokumentumjáték-szerkesztőséget éppen csak említem; főleg riportfelvételekből, részben pedig írásos dokumentumok felhasználásával készült, dramaturgiai szerkesztésű produkciói kb. olyan rokonságot tartanak az irodalommal, mint az irodalmi riportok.)

Mi a különbség a Rádiószínház és az ún. „köszínházak” között?

Műfaji, esztétikai fejtegetéseknek most nincs itt helye, csak a munka menetéről, a feladatokról szeretnék vázlatos képet adni. A tömegkommunikációs jellegből következik, hogy egy-egy rádiószínházi műsort a legkedvezőtlenebb időpontban is — felmérések szerint — százezres közönség hallgat meg. Itt nem lehet „százas szériákat” rendezni, mint a színházakban — ugyanaz a darab legfeljebb háromszor-ötször kerülhet másorra (több évre elosztva); ezért a színházak évi 6—10 bemutatójával szemben itt évi kb. 80 bemutatót kell előkészíteni (durván számítva két és fél- háromszorta

„több szöveget”). Ez a követelmény, továbbá a látvány hiánya és a szöveg szerepének túlsúlya nagyobb szerkesztői, dramaturgi gárdát tesz szükségessé, mint amilyen egy-egy színházban dolgozik.

A legfontosabb feladat a mai magyar szerzők megnyerése a műfajnak. A dramaturg szerepe itt a bábáé: a születendő gyermek nem az övé, de ötleteivel, a műfajban való jártasságával segíti világrajöttét. Drámaíróink többsége évek óta dolgozik nekünk, de irodalmunk egészét is figyelemmel kísérjük, s ha valamely írásban a drámaírói látásmód ígérétét fölfedezzük, megkíséréljük a szerzőt bevonni a munkába.

A szövegek könyvek másik hányadát külföldről szerezzük be. Mi is évente vagy negyven csomagot állítunk össze, mindegyiken egy-egy külföldi rádió címe. Bennük ismertetések műsorainkról, több világnyelven, szövegek könyvek magyarul, s néhányuk ugyancsak valamely világnyelvre lefordítva. Olykor a már kész felvételtől is küldünk tekeredményt, bizonyos rendezési-technikai megoldások illusztrációjaképpen. Ugyanígy érkeznek hozzánk a külföldi ajánlatok. Ezenkívül írásban is, szakmai találkozókön személyesen is tájékoztatjuk egymást eredményeinkről és gondjainkról. A kapcsolatok kiépítésének sokéves munkája jóvoltából az utóbbi időben évente 40—50 magyar bemutató jogát kérték külföldi rádiók (ez úgy értendő, hogy a sikereesebb darabokat több rádió is műsorára tűzi).

A klasszikus drámák forrásairól nem kell sokat mondanom: fordítási irodalmunkat sok külföldi kollégánk irigyli. De előfordul, hogy a mégis hiányzó fordítást mi készítjük el (például a múlt év őszén így mutattuk be a középkori moralitások egyik mintapéldányát, az ismeretlen szerzőtől származó *Everyman*-t, az ember hívattatása címmel, régebben Devecseri Gábor Arisztophanész és Plautus több komédiáját fordította le a Rádiószínház megbízásából és így tovább).

A szervezeti és anyagi okok mellett főleg a bemutatóknak ez a nagy száma magyarázza, hogy a Rádiószínháznak miért nincsenek saját színészei: évi 80 darabot ugyanannak a társulatnak az előadásában meghallgatni nem volna nagy élvezet. Így viszont az ország huszonöt színházából hívjuk be a színészeket, mint ahogy két belső rendezőnkön kívül rádiós és színházi rendezők sora dolgozik nekünk (akár a Rádió többi műsorosztályának). Erről külön rádiós részleg, a Színészegyeztető gondoskodik, úgy szervezve meg a stúdióban folyó próbákat és felvételeket, hogy a kiválasztott rendezők és színészek a saját színházukban, a televízióban, a filmnél, a szinkrongyártásban végzett munkájuk mellett a szükséges időpontokban nálunk is megjelenhessenek — és ráadásul a rendező által kért technikai személyzet is beosztható legyen. (Néhány nagy külföldi rádióban ezt a munkát számítógépek végzik.)

Ezekhez az időpontokhoz igazodik a Rádiószínház — és a gyártásban részt vevő részlegek, főleg a műszakiak — munkája. A délelőtt az írókkal való tárgyalások, az osztályon belüli teendők (levelezés, értekezletek, elkészült műsorok meghallgatása stb.), a stúdiókban és magnóhelyiségekben folyó technikai elő- és utómunkálatok (zenei és akusztikai effektusok, hanghatások „előállításának”, a felvételek montírozásának, az adótekercesk végleges elkészítésének) napszaka. A délután a színházi próbáról jövő színészeké, illetve a velük végzendő munkáé. Amíg — hat órákor — vissza nem sietnek a színházba, az esti előadásra. Majd tíz óra tájban ismét megélénkül a forgalom a stúdiók táján: kávé, nikotin, és folytatódik a munka éjjel kettőig. Másnap újra kezdődik a körforgás.

Az olvasható és a hallható irodalom

„Már csak annyi időnk marad, hogy a nyakunkról leoldjuk a kötelet. Az akasztot-tak kongresszusát tartjuk!” Már nyolc éve, hogy *Armand Lanoux*, a nálunk is ismert francia író, ezzel a velőtrázó vészkiáltással fordult a PEN-klubok mentoni kongresszusához. A könyvet, az olvasást féltette a tömegkommunikációtól, az audiovizuális eszközöktől. Vele együtt ma is sokan vallják, hogy ezek a kultúra lezülléséhez vezetnek, mivel visszatérünk — Lanoux szavaival — „egy lényege szerint orális (magyarán: szóbeli), a televízió révén pedig vizuális civilizációhoz”.

Nagyon kétséges, hogy visszatérünk-e bármihez is. (Az emberiség általában soha nem tér vissza semmihez, amit már Hérakleitosz úgy fejezett ki, hogy kétszer nem léphetünk ugyanabba a folyóba...) A művelődés formáinak, eszközeinek változását tagadni értelmetlen volna. De semmivel sem értelmesebb elfelejteni a történelmi tapasztalatokat. Valahányszor egy technikai találmány valamely művészetben a változás lehetőségét ígéri — nagy a riadalom. Később aztán kiderül, hogy az arányok változnak csupán, de sem az érintett művészet, sem a közönség nem szenved *szükségképpen* kárt. A mozgatható betűkkel való könyvnyomtatás egy idő után nyilván pánikot keltett az igricek körében — mégsem halt ki az előadóművészet. A film megjelenésekor a színház fölött húzták meg a lélekharangot — a színház is életben maradt, és

saját különleges lehetőségeinek továbbkutatására kényszerült. A rádiót a hangversenytermek halálos ellenségeként fogadták, a tévétől a mozit és a színházat féltik...

Az irodalmat, az olvasást pedig mindegyiktől.

Az emberek valószínűleg csakugyan kevesebbet olvasnak, egyebek között azért is, mert helyette rádióznak, tévét néznek (de autót is mosnak, kirándulnak, virágot gondoznak stb.). Az igazi veszély azonban nem a közvetítő-eszköz és a befogadás módja, hanem a rossz mű, akár nyomtatásban jelenik meg, és olvassuk, akár a rádió sugározza, és halljuk. De kínálhatjuk akár a legjobb műveket is, ha a befogadó — az olvasó vagy a rádióhallgató — igénytelen, fejletlen ízlésű. Éppen könyvtárosoknak nem kell bizonyítanom, hogy vannak akik a *Hamlet*-ben csak gyilkosságok sorozatát látják, a *Háború és béké*-ben pedig főnemesi pletykák és háborús kalandok gyűjteményét (bár szerintük fölösleges részletekkel túl hosszú lére eresztve...), s az ilyen olvasó, mihelyt lehet, átpártol a gyilkosságok immár Shakespeare nélküli sorozataihoz, és a főnemesi pletykák Tolsztoj-mentes változataihoz...

Az igények fejlesztésében minden bizonnyal még alig sejtett szerepe van az irodalom kívüli tényezőknek, az emberi-társadalmi fejlődésnek, az egész társadalom szellemi emelkedésének, problémaérzékenységének, tapasztalati gazdagodásának. Akinek a jó irodalom népszerűsítése a hivatása, az jó művek ajánlásával gyorsítani igyekszik ezt a fejlődést, nem vetélytársaknak, hanem szövetségeseinek tekintve a rokonszakhát, tudva, hogy az irodalom nem olvasható és hallható irodalomra osztható, hanem jóra és rosszra, szerényebben fogalmazva: jószándékúra és haszontalanra, vagy éppen károsra.

Rádiószínházunk — és általában a Rádió — műsoraiban is szövetségest találhat a könyvtáros. Közvetve az irodalom megszerettetésében, közvetlenül pedig írók és művek népszerűsítésében.

A leggyakorlatibb megvalósulása ennek a szövetségnek a heti rádióműsor segítségével képzelhető el.

A *Rádió- és Televízióújság* minden egyes számának „hétfői oldalán” megtaláljuk a *Könyvespolcnak* című ajánló listát: ez a hét néhány irodalmi műsorához kapcsolódó **könyveket sorolja fel.** A könyvtáros ennek és a műsorból kijegyzett irodalmiadásoknak alapján elkészítheti a maga ajánló listáját. Vagy a műsorban jelzett művet ajánlja, vagy ugyanannak az írónak más művét, esetleg az íróról és munkáiról szóló írásokat. Ezenkívül a műsorújság bizonyos műsorokról — ritkábban — külön cikkben, gyakrabban — bár nem mindig — ún. „műsorvezetőkben” (az adás napjának műsorában közreadott néhány soros ismertetésekben) tájékoztatást ad. Ezek eligazítják a könyvtárost a műről, s ha az nincs meg a könyvtárban, legalább a témáról tájékozódhat, s az íránta megnyilvánuló érdeklődést más könyvvel elégítheti ki. (Hozzáteszem, hogy mind a könyvtárak, mind a könyvterjesztés tapasztalatai szerint egy-egy sikeres rádió- vagy tévéváltozat felkelti az érdeklődést az alapmű, a rádió- és tévéjátékok pedig szerzőik iránt, tehát talán még célravezetőbb, ha nem dobjuk el az előző heti rádióújságot, hanem utólag használjuk fel.)

A Rádiószínház műsoraival a kapcsolat alighanem csak közvetettebb lehet: inkább a szerzőkkel való „árukapcsolásra” gondolhatunk. Az alábbiakban a második negyedévi műsorok közül sorolok fel néhányat, azzal a megjegyzéssel, hogy az adások időpontja változhat. Nagyrészüket bemutató, néhányuk ismétlés — ismert írók hangjátékai vagy színpadi műveik rádióváltozatai.

Ápr. 2. Dobozy Imre: Eljött a tavasz (színmű rádióváltozata)

Ápr. 3. MacNeice: A sötét torony (az Európánál megjelent hangjátékkötet című darabja)

Ápr. 4. Lázár Ervin: Utazás a vörös lovon. — A hang (két kishangjáték)

Ápr. 11. Mándy Iván: Játék a téren (ismétlése ápr. 17-én sztereóban)

Máj. 2. Páskándy Géza: Allatszinkron (kishangjáték — ism. máj. 16.)

Máj. 13. John Arden: Zsákos ember terhe

Máj. 19. Moldova György: Mózes hatodik könyve (ism.)

Máj. 23. Csurka István: Mi van a háttérben? (ism. máj. 28.)

Jún. 4. Illés Endre: Névtelen levelek (színházi közvetítés)

Jún. 25. Rostand: Cyrano (rádióváltozat)

Jún. 27. Karinthy Ferenc: Árnyjáték (ism. júl. 2.)

A fentiekén kívül április 30. és június 19. között hetenként egy-egy Shakespeare-mű hangzik el a Kossuth adón, ugyanazon hét vasárnapján, a 3. programban ismétlésben is. A Shakespeare-ciklus része a múlt évben indított „Világsszínház”-sorozatunknak, amely a görög-római, középkori és kora-renaisszáns ciklus után külön „fejezetet” szentel Shakespeare-nek. Ez év őszén az Erzsébet-kor drámáiból ad válogatást, és kb. 5—6 év alatt bemutatja a világ drámairodalmának legnagyobb alkotásait.

A ciklusok előtt irodalom-, illetve színháztörténetesek beszélgetése-vitája tájékoztatja a hallgatókat a korról, irodalmáról és — a ciklusban elhangzó művekről (a beszélgetést a ciklus után újra sugározzuk, mintegy segítségképpen, hogy a hallgató elrendezhesse magában a hallott műveket).

Bízunk benne, hogy ezekkel a műsorokkal megbízható szövetségesei leszünk a könyvtárosoknak az igazi értékek megszerettetésében.

L é k a y O t t ó

Kérdezz — felelek

A könyvtár szakon továbbtanulók tanulmányi kedvezményei

Sokan kértek felvilágosítást arra vonatkozóan, hogy a tanárképző főiskola levelező tagozatán továbbtanuló tanár—könyvtár szakos, illetve a tanítóképző főiskola levelező tagozatán továbbtanuló népművelő—könyvtár szakos dolgozót milyen tanulmányi kedvezmények illetik meg.

Válasz:

A továbbtanuló dolgozók kedvezményeit a 23/1974. (IX. 4.) MüM számú rendelet szabályozza. A hivatkozott rendeletben foglaltak értelmében az említett továbbtanuló dolgozók az alábbi kedvezményekre jogosultak:

1. A felsőoktatási intézmény által előírt kötelező foglalkozásokon való részvételre szabadnap jár. Ennek mértéke nem haladhatja meg tanévenként

a) a tanárképző főiskolán továbbtanuló dolgozó esetében a 18,

b) a tanítóképző főiskolán továbbtanuló dolgozó számára 15 munkanapot.

2. A tanulmányi szabadság mértéke tanévenként

a) a tanárképző főiskolán továbbtanuló dolgozó esetében 27,

b) a tanítóképző főiskolán továbbtanuló dolgozó esetében 21 munkanap.

3. A szakdolgozat elkészítéséhez, valamint az államvizsgára való felkészüléshez a tanulmányok folyamán összesen

a) a tanárképző főiskolán továbbtanuló dolgozó számára 21,

b) a tanítóképző főiskolán továbbtanuló dolgozó számára 15 munkanap külön tanulmányi szabadság jár.

4. Az említett továbbtanuló dolgozókat a vizsgákon való részvétel érdekében olyan tartamú szabad idő illeti meg, hogy a vizsga időpontjára a főiskolához beérkezhesse- nek, és a vizsgán részt vehessenek.

Az 1—4. pontokban említett tanulmányi kedvezmények teljes idejére a dolgozót átlagkeresete illeti meg, ha

a) a munkakörére jogszabály vagy kollektív szerződés által előírt szakképzettségét szerzi meg, vagy

b) a nappali tagozatos képzés befejezéseként előírt levelező tagozatos képzésben vesz részt, vagy

c) a munkáltatójával tanulmányi szerződést kötött.

Az a)—c) pontokban foglalt eseteken kívül is megilleti a dolgozót az átlagkeresete, a tanévenként járó tanulmányi szabadságból 10 munkanapra, de számára a tanévenként járó tanulmányi szabadság többi napját és az egyéb munkaidő-kedvezményt (a szabadnapot, a szabad időt és külön tanulmányi szabadságot) teljes mértékben nem fizetett szabadidőként kell megadni.

A munkáltató rendkívüli méltánylást igénylő esetben, egyéni elbírálás alapján az átlagkeresetet részben vagy egészben akkor is megadhatja a dolgozónak, ha az a)—c) pontokban foglalt feltételek egyikének sem felel meg.

Ha a tanárképző főiskola levelező tagozatán továbbtanuló tanár—könyvtár szakos, illetve a tanítóképző főiskola levelező tagozatán továbbtanuló népművelő—könyvtár szakos dolgozó az a)—c) pontokban foglalt feltételek valamelyikének megfelel, a kötelező foglalkozásokon és a vizsgákon való részvételével kapcsolatban felmerülő utazási költségét meg kell téríteni. Egyéb esetben számára útiköltségtérítés nem fizet- hető.

Építő- és famunkás szakegyletek könyvtárai a századforduló idején

A XIX. század utolsó harmadát a szakszervezeti mozgalom önképző-önművelő szakaszának nevezzük. Erre az időszakra az országos szervezetek még nem alakultak ki, és az egyedüli haszon az egész ügyből az volt, hogy végigolvastam az egész könyvkázmozgalom vezetői a szakegyleteket nemcsak a gazdasági küzdelem, hanem a nevelőmunka szervezeteinek is tekintették.

E szervezetek tevékenységének egyik pillére a könyvtár volt, de a könyvtárakról létezésükön kívül — nem sokat tudunk. Weltner Jakab Milljók egy miatt c. könyvében például nagyon szűkszavúan emlékezik vissza az *Asztalosok Önképző Egyletének* könyvtárára: „Az önképző egyletben, mint buzgó tagot, könyvtárnoknak neveztek ki, és az egyedüli haszon az egész ügyből az volt, hogy végigolvastam az egész könyvtárat.” A kőfaragók szakegylete 1890. március 15-én költözött a Budapesti Munkáskör helyiségebe (VII., Külső-dob u. 33.), ahol már könyvtár is állt a tagok rendelkezésére. A kőművesegedek önképző egyletük alapításakor havi 25 krajcárt szavaztak meg leendő könyvtárak céljaira.

A budapesti asztalossegédek és segédmunkások szakegylete 1893. február 26-án alakult meg 185 taggal, a könyvtár 88 kötetből állt: ajándékból és gyűjtésből 15 forint és 40 könyv jött össze, 48 kötetet pedig vásároltak. Az állomány összetételét nem ismerjük, de tudjuk, hogy az év végi leltárunkban már 322 könyv szerepelt. Új könyvek beszerzésére 134 koronát fordítottak. Az asztalos szakegylet könyvtári tevékenységéről — az Asztalosok Szaklapjában rendszeresen közölt leltári és pénztári jelentések alapján — folyamatos képet alkothatunk. Az adatok szerint 1893-ban a 322 kötettel 740 kötetes kölcsönzési forgalmat bonyolítottak le, húsz évvel később, 1903-ban pedig az 1048 kötetesre nőtt állománnyal 3656 kötetes forgalmat érték el.

A szakegyletek alapszabályuk célkitűzései szerint valamennyien tartottak fenn könyvtárat. E könyvtárak nagyságáról, forgalmáról és gyarapodásáról nincsenek olyan pontos adataink, mint az asztalosok könyvtárának esetében. Tudjuk, hogy az ácsok leltárában 1897-ben 150 kötet (taglétszám 285 fő), a kőművesekében pedig az alakuláskor, 1895-ben 231, két év múlva 404 kötet szerepelt, amelyet 355 alkalommal kölcsönöztek. 1903-ra az állomány 836 kötetesre emelkedett (1855 kölcsönzés). A taglétszám alakulása: 350—1200—3150 fő. A festők könyvtára 1896-tól 1898-ig, két év alatt 201-ről 306 kötetesre gyarapodott (a forgalom adatai: 441, illetve 569 kölcsönzés). Az aradi asztalosoknak 1896-ban 169, győri szaktársaiknak 1903-ban 163 kötet könyvük volt, a soproni famunkás szakegylet könyvtára 71 könyvet tartalmazott. A *Soproni Famunkások Szakegyletének* leltári jegyzéke 1879. július 18-án 40 kötött és 31 fűzött művet sorolt fel. E leltár segítségével képet alkothatunk a többi könyvtár állományáról is, mivel a soproni leltárban szereplő könyvek nagy részét a *Népszava Naptár* ajánlotta. Ha az ajánlott művek megvoltak a soproni könyvtárban, amely mindössze 71 könyvet tartalmazott, nagyon valószínű, hogy ugyanezek szerepeltek a budapesti asztalosok, kőművesek, festők stb. több száz kötetes könyvtárának állományában is.

A szocialista irodalomból fellelhető a Kommunista Kiáltvány, Bebel: A nő és a szocializmus, Dietzgen: A szociáldemokrácia jövője; Mezőfi Vilmos: A szociáldemokrácia evangéliuma, Jacoby: A munkásmozgalom célja, Külföldi Viktor: Budapesti kommunista pör stb.

A soproni könyvtárban található (és azonosítható) tudományos művek: Acsády Ignác: A magyar jobbágyság története, Balázs Emil: Tudomány és vallás, továbbá Darwin, Széchenyi István művei, Szabó Ervin: A jakobinusok története stb.

A szépirodalomban — a kor divatjának megfelelően — a naturalista Zola vezet 9 könyvről, a lírát Petőfi és Heine képviseli, s talánunk két magyar irodalomtörténetet is. Meglepő, hogy Sopronban az összes könyvből mindössze 9 darab volt német nyelvű, ezek közül is 3 „olvasókönyv”.

A többi könyvtár állományára néhány utalás alapján, töredékesen következtetni tudunk. Az ácssegédek egyik választmányi ülésének jegyzőkönyvében olvasható, hogy az egylet könyvtárában megvolt Tolsztoj: Háború és béke c. regénye. A jegyzőkönyv

azért említi a könyvet, mert valakinek a lakásadója lefoglalta házbértartozás fejében. Az Asztalosok Szaklapja több alkalommal „nyugtázza” az ajándék könyveket. 1893. július 18-án például a következőket: Mikor Amor nevet, Félhomályban, Leány álmok, Nimrót és társa, Ademita népek története, Egy magyar nábob (Jókai). 1894. március 10-én pedig Belamy: Visszapillantás, Milton: Elveszett paradicsom, Madách: Az ember tragédiája, Renan: Jézus élete. 1897. július 10-én Mezői Vilmos a szakegylet könyvtárának ajándékozta A tőke nyomorultjai, a Robespierre beszéde az általános választójogról, a Szocializmus és anarchizmus, a Kereszténység és szocializmus c. könyveket. Megvették az asztalosok a 18 kötetes Pallas-lexikont, és utasították a könyvtárost egy Darwin elméletét tárgyaló munka és Marx: Das Kapital c. művének megvásárlására.

A példákblól látható, hogy a szocialista alapállású tudományos és ismeretterjesztő művek mellett szép számmal akadtak az önképzőkörtől átvett, illetve az ajándékba kapott könyvek között gyenge, nem munkáskönyvtárba való művek is. A kőműves szakegylet az önképzőkörtől átvett 231 könyvből 31-et „fércartalmuk miatt kimustált”, de a szervezetek — főleg a kisebbek — nem tették meg ugyanazt.

A könyvtárak fellelt és valószínűsíthető állományáról elmondhatjuk, hogy a gyarapításban — főként a politikai művek esetében — a német szociáldemokrata irodalom hatása érvényesült. Ez alkalmas volt arra, hogy megismertesse a munkásokat az osztályharcról szóló marxi tanítással, és hozzájáruljon a munkásság szocialista öntudatának kialakításához. A megállapítás akkor is igaz, ha figyelembe vesszük, hogy az ajánlottak között találunk antimarxista szerzőktől származó műveket is. A történeti munkákról megállapítható, hogy — Fraknoi Vilmos: Martinovics és társainak összeesküvése c. munkája kivételével — a kor legjobb történelmi könyveit ajánlották a munkásságnak. A természettudományi és bölcséleti művek összességükben — sokszor vulgáris szemléletmódjuk ellenére is — hozzájárulhattak olvasóik materialista világnézetének kialakításához.

A szépirodalmi állomány összetételére — Zolán kívül — ismét csak a Népszava Naptár ajánlásai és a Népszavában hirdető *Lampel-féle Magyar Könyvtár* kötetei alapján következtethetünk. A verses kiadványok közül Csizmadia Sándor, Palágyi Lajos, Petőfi, Heine, Schiller, Ada Negri kötetait ajánlották, a külföldi prózaírók közül pedig Zola, Tolsztoj, Victor Hugo, Maupassant, Kleist, Fielding, Dickens, Anatole France, Hauptmann, Verne művei szerepeltek a kínálatban. A magyarok közül — bár szám szerint nem kis hányadot képviseltek, hiszen a Lampel-féle Magyar Könyvtárban irodalmunk úgyszólván valamennyi jelesebb alkotása megjelent — Jókai és Mikszáth nem szerepelt a kedvencek között.

E korszakban több verseskönyv is napvilágot látott. Az „alapmű” a „Szabadságkölteszt. Munkásdalok és szavalmányok. Szerk: Külföldi Viktor. Bp. 1879.” c. antológia. Ennek a „Szabadságkölteszt” című fejezetében Petőfi szerepel a legtöbb verssel, de megtaláljuk Czuczor Gergely: Riadó c. hazafias, osztrákelleses versét is.

Ugyancsak kedvelt darabja a későbbi munkás-versesköteteknek Csorba Géza: A kommunisták riadója c. verse.

A munkásdalokat a valóságban is énekelték, a „dal” szó ez esetben nem lírai műnem-megjelölésként szerepel. Legtöbbször azt is közlik, hogy milyen közismert dal-lamra kell énekelni a verset.

„Munkásdalok, szavalmányok és költemények” (Bp. 1890. Ferenczy nyomda), „Munkásdalok és szavalamatok. Összeállította egy munkás” (Bp. 1896.), „Munkás-dalok” (Bp. 1898. Népszava) — ilyen és hasonló címekkel több verseskönyv jelent meg, ezek azonban egymástól és a Külföldi-féle (10—15 évvel korábbi) „Szabadságkölteszt”-től alig különböznek. E kötetekben többnyire lelkes, de dilettáns verselők kísérleteit találjuk, akik a politikai mondanivalót nem tudták művészi alkotásokban kifejezni. A munkásosztályból még nem nőtt ki jelesebb írótehetség.

Vizsgálódásunkat a századfordulóval zártuk. Ez az évszám csak kerekése miatt került határkönek, mert a természetes korszakhatár 1904 volna, amikor is sorra-rendre jóváhagyták az országos szakmai szövetségek alapszabályait, és a néhány száz tagú kis egyletek helyett több ezer tagot számláló szakmai szövetségek jöttek létre. Hogy mégis az 1900-as évet választottuk, annak az az oka, hogy a legközelebbi hiteles jegyzék, könyvteltár *A magyarországi építőmunkások szövetsége egyesített könyvtárainak jegyzéke* valószínűleg 1911-ből való. A jegyzék 1800 magyar és 900 német nyelvű könyvet tartalmaz. Feltételezhető, hogy öt építőmunkás szervezet könyvtárának állományát egyesítették. Azért gondoltunk ötre, mert a duplumok 5 vagy 3 példányban találhatók, és ebben az időben egy műből csak egy példányt tartottak meg, a duplumokat elajándékozták. Például a budapesti asztalosok a kassaiaknak 32 főlőspéldányt adtak, a győri asztalosok pedig ezt jegyezték fel: „mivel a Spanyol inkvizíció két kötetben van meg, az egyiket elajándékozzuk a csizmadiák szakegyletének.”

D é k á n y I s t v á n

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

A könyvtár csendje összeköt a világgal

TÓTH DEZSŐ, az MSZMP KB Tudományos, közoktatási és kulturális osztályának helyettes vezetője

Egyáltalán nem vagyok meggyőződve, hogy társadalmilag valamelyest is hasznosíthatók volnának a könyvtárral kapcsolatos személyes benyomásaim, emlékeim. A szerkesztőség bátorító unszolására annyit tudnék mondani: *számomra a könyvtár sohasem mint könyvkölcsönző, hanem mint munkahely — ideális munkahely — jelenik meg.* Az ok persze a személyes életsors alakulásában keresendő — de azért azt hiszem, sokadmagammal érzek így. A negyvenes évek végén állami kollégista voltam, ráadásul szülői-családi otthon nélkül. Szívesen éltem a kollégiumi közös életet, vettem részt az egyetemi mozgalmi életben, elég lelkiismeretesen jártam órákra, de minden délután az igazi „hazatérést” az jelentette, mikor beülhettem a Széchenyi Könyvtár vagy az Egyetemi Könyvtár olvasótermébe, ahol csönd volt, fény — és telenként meleg. Nem túlzás: boldog voltam ebben a kollektív magányban, ahol a tanulásra-

olvasásra való koncentrációt nem zavarta, hanem segítette, hogy sokan voltak, s valami rejtett meglelégedéssel töltött el, hogy lám, ezeknek a külön-külön egyet-akáróknak a közössége olyan fontos, hogy segítséget, „kiszolgálást” kapnak, hogy áhítatukat fegyelem védi. Hálás voltam a könyvtárosoknak, s irigyeltem is őket — azt is, aki a könyvet kihozta, azt is, aki a pultnál ült olvasgatva —: mindig itt lehetnek. Olyan erős volt ez az alap-impresszió, hogy mikor végeztem, a Széchenyi Könyvtárba kértem magam, s oda is kerültem. Rövid ideig voltam ott, de ahhoz elég soká, hogy átlássam, az olvasótermi és a kölcsönzési szolgálat mögött milyen nagyarányú és szerteágazó munka húzódik meg. Ez a kétoldalú élmény értette meg velem a könyvtár jelentőségét, s ettől elválaszthatatlanul azt, hogy *olvasónak lenni: rang és felelősség; hogy könyvtár és olvasó együtt jelentik önmagukat.*

A könyvtár a későbbiek során is elsősorban munkahelyet jelentett számomra, a szó szoros értelmében éveket töltöttem el az Eötvös Könyvtárban (ahol hasonlíthatatlan előny volt a könyvek közvetlen hozzáférhetősége), az Akadémiai Könyvtár olvasójában és kéziratárában. Nagy tévedés, hogy a „könyvtár csendje” elválaszt, elidegenít a világtól. Elsősorban persze a könyvek révén köt vele össze. De — s ezt a könyvtárosok bizonyosan tudják — olvasótermek rendszeres látogatói, használói: sajátos, érdekes, tanulmányos kollektíva. Viháncolók, zavargók, betévedtek persze akadnak, de hosszabb távon „lekopnak”, kicserélődnek. Azokat azonban, akik ott ülnek — akadémikust és egyetemi hallgatót, rögeszmés külön-cöt és jámbor nyugdíjast — valami megszépítő közösségbe olvaszt a könyv szeretete. Bennem valami olyasmi alakult ki: aki könyvtárba jár, rossz ember nem lehet.

Kevésbé kellemes, de talán tanulságosabb, amit könyvkölcsönzői lelkiismeretemről vallhatok. Minden könyvszerető ember egy tekintetben gyenge jellem; a kölcsönzési fegyelem be nem tartása sajátos fajtája az önzésnek, a társadalmi tulajdon elleni vétségnek. Tapasztalataim szerint kettőn áll a vásár: mindig fegyelmezett voltam, ha a határidő lejártával a könyvtár kollektív határozottsággal lépett fel: elvtársam, másnak is szük-

sége van arra a könyvre, legyen szíves hozza vissza. És mindig felmentettem magam, ha a „bekérés” ímmel-ámmal, tessék-lássék történt, vagy elmaradt. (Volt egy könyvtár, ahova hurcolkodás alkalmával teherautóval vittem vissza a könyveket). Tudom, hogy ez nem szép dolog, de azt is, hogy az emberiség fejlődésének jelenlegi szakaszában az olvasói lelkiismeret még történelmileg tartós ideig rászorul a precíz nyilvántartásra és főleg: az arra való emlékeztetésre, hogy más is akar olvasni.

Az olvasónak ugyanis mindenkor szövetségese a másik olvasó. Semmi újat nem mondok, de megerősíthetem: a könyvtáros is olvasói minőségében válik — válhat — igazán partnerévé a könyvtárlátogatónak. A könyvkérő — ha az eszével tudja is, hogy ez abszurdum — mégis azzal a fikcióval tekint a könyvtárosa-ra, hogy az nemcsak adminisztrátora, de szellemi tulajdonosa is a polcokon sorakozó könyveknek, s hogy ismeri, hogy olvasta őket. Jómagam könnyen jutok könyvhöz; könyvtárat csak szórakoztató, kikapcsolódást, „átkapcsolódást” szolgáló könyvekért keresek fel. De sci-fi és krimi ügyekben órákulum számomra az egyik könyvtáros. Természettudományos ismeretterjesztő vonalon viszont magamra vagyok hagyatva, ilyenkor ismeretlen olvasótársaimhoz igazodom, igen gyakran azzal a módszerrel, hogy a visszahozott, még le nem rakott könyvek közt tallózok, s viszem, ami ott van: pusztán az, hogy valaki olvasta, már ajánlásszámba megy. (Ha könyvtáros volnék, ezen az alapon kísérleteznék is ilyen asztal sarkára ra-

kott „csali”-oszlopokkal). Mindenesetre: a könyvtárosnak, sok és sokféle érdeklődésű ember számára kell a megbízható olvasópartner szerepét betöltenie; tényleges ismeretek alapján, meg némi rutinos szerepjátszás révén is. A könyvtárosnak mindenképpen jó olvasónak kell lennie. S mert végül is a könyvek az életről és az élethez szólnak: tág érdeklődésű embernek kell lennie.

Kulturális területen dolgozom, ismerem könyvtárügyünk fejlődését, gondjait, tisztában vagyok közművelődési-kulturális jelentőségével, feladataival. Nem itt a helye ezekről beszélni. Csak annyit: nemegyszer, mikor „hivatalból” láthatok egy-egy könyvtárat (nevezeteseket, mint a békéscsabai, a szombathelyi, a nyíregyházi, vagy kevésbé nevezeteseket a kisebb művelődési otthonokban) a tömör ismertetéseket, számadatokat hallgatva, a szolgáltatásokat, ajánlásokat, tájékoztatók sokaságát, s az olvasókban, kölcsönzőkben otthonosan mozgó fiatalokat látva — mindig az jut eszembe, hogy a 30-as évek végén, tisztviselő család gyereke létemre, gimnazista létemre is egy Aréna úti papírkereskedés filléres könyvtárállománynak voltam nem egy osztálytársammal együtt kiszolgáltatva. (Persze, ha ambicionálom, bizonyosan találhattam volna akkor is tisztességes könyvtárat). Ma tényleg másképpen van, a könyvtárakat egyre inkább csak elkerülni lehet, de egyre kevésbé lehet nem rájuk találni. A könyvtár „jelen” van.

(Lapunk nyomdába adása után kaptuk a hírt, hogy a Minisztertanács Tóth Dezsőt kulturális miniszterhelyettesé nevezte ki.)

Három tételben könyvtárról, könyvről

I. Pár szó a sündisznóról, a könyvtárról, meg Móra Ferenc mondásáról

Hát most már igazán nem is tudom, hogy melyik írásában mondotta az alföldi parasztkoponyák egyik legnagyobbika, Móra Ferenc, hogy a nadrágos ember, az „úr” ezer esztendőn át olyan sokszor becsapta a parasztot, hogy indokolt a paraszt bizalmatlansága az úrral szemben, és ez a bizalmatlanság olyan természetadta védőfegyvere a parasztnak, mint a tüskésdisznónak a tüskéje.

Nehéz szavak... nagy szavak, de igaz szavak.

Ejnye! ejnye! Milyen kár, hogy nem tudom megnézni és szóról-szóra idézni a forrásmunka megjelölésével — még utóbb valaki vitába keveredik itt velem —, de bizony ennek több oka van. Az első oka, hogy nem állok fel és nem

veszem le a könyvet, az, hogy lusta vagyok... a második oka, hogy leégett a könyvtáram.

Le bizony! Porig. Az én szép, nagy szeretettel gyűjtött könyveim mind-mind a tűz martalékai lettek. Az összes bútoraimmel együtt. Ami pedig a pincében volt, azt szétütötte a bomba. De mi élünk. A feleségem is meg a gyermekek is. Még rosszabbak, mint azelőtt voltak.

és éppen most, amikor máról holnapra élünk, mint a Toldi Miklós lova, amikor zsros ördögből nadrágomban — mert csak ez az egy maradt — végigmegyek a falun, amikor összeülünk feleségemmel a kölcsönkapott bútorokkal berendezett egyszobás kis szüklőlakásban, most jövünk rá, hogy nem sajnáljuk a régi lakást, azt, ...azt a négyszobásat.

Nem, mert ez a szenvedés, az a baleset és küzdelem vetköztetett bennünket lel-

DR. BUGA LÁSZLÓ orvos, szakíró

kileg tökéletesen mezítenre a parasztló, és ez vetette le rólam a gyűlölt úri nadrágot, ami még idáig elválasztott tőlük.

Nadrágos ember, úri ember... Hát azt a zsiros, fényesfenekű ördögébőr szörnyűséget, amiben a bunkerember vakondok életét éltem, és ami így szerencsés örökségképpen abból a régi világból rám maradt, azt csak nem lehet nadrágnak nevezni? De nem ám! Minden ez a szomorú ruhadarab, csak nadrág nem!

Nem is nevezi annak senki, elveszett a nadrág, megmaradt az ember, de ugyanakkor elhullatta tüskéit a sündisznó is.

Nyomorultságában, küszködésében, szenvedésében — ha helyén maradt és megállta a sarat — paraszttá nemesedett a nadrágjából kiesett úr, de ugyanakkor úrrá lett a paraszt, mert szeretetének, ragaszkodásának, kenyerének, jószavának raktárával sietett a bajbajutott embertársa segítségére.

Íme, az ezeréves problémát megoldotta a világegés. Összeolvastotta a föld fiait, de nem úgy, hogy aki alul volt földre kerülkedik, aki felül volt azt alulra dobta... hanem úgy, hogy mindenkit egymás mellé.

Egysorba... úgy, ahogy mi élünk most. Egyetértve a munkában, az asztalnál, a társadalmi rendben isten és ember előtt.

És akkor lesz minden megint. Karosszék is, meg szivar is, nadrágom is lesz, és a kisfiamnak új kiscipője is lesz. És még könyvtáram is lesz.

De lesz ám!

Tegnapelőtt jött haza a Béla, az ebéd Kovácsék fia. Aznap még egész nap evett

meg feküdt, meg a háznépének prédikált, meg a talpát borogatta, de ma már átjött a rendelőmbé. Egy könyvet hozott.

Tudom, hogy elégett a könyvtára, hát hoztam egy kis ajándékot.

Egy Szobotta anatómiai atlasz volt, gyönyörű színes képekkel. Berlinből hozta.

Lesz könyvtáram!
Csak egy nem lesz.
A sündisznónak tüskéje.

(Megjelent a Szabad Esztergom című hetilapban, 1945. jún. 27-én.)

II. Az egyik írás, meg a másik írás

Színhely Szeged. Ott is a Somogyi Könyvtár nagy olvasóterme. Idő:... régen, nagyon régen... vagy negyven esztendővel ezelőtt. A koradélutáni unalom bóbiskolva nyújtózott az összelapátolt könyvek tetején és a teremzárast várta.

Méltóságos és főtisztelendő doktor Erdélyi László, a történelem professzora a hajdan kolozsvári, de akkor már szegedi egyetemen, a könyvespolc előtt, a kézikönyvek között matatott és hangosan gondolkodott:

— Eken...! Eeken!

Ez a furcsán hangsúlyozott különleges szó önméltósága nyelvjárásában az igen szót helyettesítette. Most azért zsörtölődött, mert nemcsak a délután, hanem dr. Szőke Miska, a könyvtár rendíthetetlen vezére is szundikált.

...és ekkor robbant a hír:

— Fegyverbe! ...Itt van a Hóman. Itt a miniszter.

A könyvtár felriadt. A hőmérő higánya kinyújtózkodott. A könyvek riadtan sorakoztak és áhítattal suttogták: ...igen! Itt a kegyelmes úr.

Az ügy Erdélyi professzort nem izgatta. Csak úgy foghegyről nézett hátra:

— Hát itt van? Hát eken... ha itt van, hát majd bejön.

...és a miniszter már jön is, és már nyújtja is kegyelmes kezét:

— Szervusz Laci bácsi. Hát még mindig haragszol a tihanyi kolostor alapítólevele miatt. Tudósok kenyere a vita. Nézd: elmúlik 20—30 év, és az akkori kutatók azt fogják mondani, hogy milyen hülyeség is volt, amit mi összeírtunk.

A professzor öfőtisztelendősege megfordult és szembe akaszkodott a miniszterrel. Arcán a megingathatatlan igazság göggye dülleszkedett, amikor felszegte a fejét:

— Nézd Bálint, amit te írtál, arról biztosan azt mondják, hogy hülyeség, de amit én írtam, arról soha. Mert én min-

dig tudtam, hogy mit írok. Eken! És az igazságot írtam! ... Eken!

A Somogyi Könyvtár ma is áll. Körülötte most ébred a Móra park. A föld pedig fordult egypárat azóta, és bebizonyította, hogy kinek volt igaza.

III. A könyvtárak örökké fiatalok maradnak

Még a legfiatalabb könyvtárra is élénken emlékszem. Az apám hozta egy didergő téli este. A bajuszára ráfagyott a dér, és a lovak gőzölögtek a szánkó előtt. A nagy barna csomagokat berakták a konyhába, a kihúzható faágy lapos barna tetejére.

A könyvek is barnák voltak. Anyám bontogatta a csomagokat. Hangosan olvasták róluk a nyomtatást: „Községi könyvtár, Ebed”. Kettőszáz volt. Pontosan kettőszáz könyvtári könyv. Vasárnap Litánia előtt már jöttek is az olvasni vágyók, a könyvkérők. Nézegették, lapozgatták, forgatták, tanakodtak, vitték... és örültek. Sátoros ünnep volt az a bizonyos téli vasárnap délután.

...és este a falusi tanító konyhájában már mosolyogva hajtotta nyugalomra a fejét az a néhány ottmaradt könyv, aminek nem akadt gazdája. A fiatal könyvtár otthont talált, és jómagam, a fiatal ember... — akkor még az se, hiszen szoknyás — nálunk „ubonyos” — apróság voltam — ökölnyire tátott szemmel néztem a könyvtáros felfordulást.

Aztán telt-múlt az idő, és hűséget esküdtem a könyvtáraknak. A komáromi gimnázium ifjúsági könyvtárában kezdtem mint osztálykönyvtáros. Egler Dózsa tanár úr irányított, fenyegetett, dicsért és pocskondiázott bennünket. Aztán a szegedi Egyetemi Könyvtár meg a jó öreg Somogyi Könyvtár — Dr. Szőke Miskával a „karmesteri” pulpituson —, később Esztergomban a Bibliotéka és egy új könyvtár Muzsla községben, az orvosi lakásban, amit már én gyűjtöttem, én kapartam a tiz körmömmel össze. Köztük a klasszikusok mellett ott pöffeszkedtek a legújabbak, ott sugdolóztak a kitiltottak, ott dévajkodtak a szemtelének és ott bölcselekedtek az öregek, a különlegesek, a többszázéves nyomtatványok, az én büszkeségeim.

...aztán jött az az éjszaka, amit sohasem tudok elfelejteni. Kőrmöm a tenyereembe vágott, amikor a láng kicsapott annak a szobának az ablakán, ahol a könyveim voltak. Azt hittem, hogy mindennek vége. Még nekem is, mert engem meg elhajtottak.

Amikor a kábulatból feléledt a falu és én is magamhoz tértem, már ott volt az íróasztalnak kinevezett láda tetején az új

könyvtáram első könyve: a Szobotta atlasz első kötete. Egyik barátom cipelte Berlinből. Ajándékba. Nekem. Aztán nőtt a leltár, és a nyár derekán már tizkötetes „tekintélyes” könyvtár állt a rendelkezésemre. És ekkor történt...

A körúton az egyik antikvárium kirakatában megláttam az én egyik régi könyvem, a „Receptírás után” című esztergomi kiadványt. Bemegyek. Kérdezem az árát. Számolom az inflációs billiókat és látom, hogy vagy megveszem, vagy gyalog megyek haza Tokodra.

— Tessék olcsóbban adni. Sajnos, nincs annyi pénzem!

— No, de ez számozott példány! Itt a szerző sajátkezű aláírása!

Ránézek. Elmosolyodom és leírom a nevemet egy papírra háromszor egymás alá. Az öreg rámbámul. Leveszi a pápaszemét, megtörli és belenéz az ábrázotomba:

— Tehát maga?... De hogyan?... Megveszi a saját könyvét?

— Elégett a könyvtáram. Én magam is egy kicsit... Most jöttem vissza a pokol tornácáról.

Az öreg morog, mászkál, csomagol, jön, hozza a könyvet és megszorítja a kezem:

— Vigye! Ingyen adom. Használja egészséggel!

Azóta megöregedtem és néha összeülök legjobb barátaimmal, a Széchenyi Könyvtár könyveivel. Beszélgetünk. Főleg ők beszélnek. De néha kérdeznek. Kérdezik, hogy mit látok, mit tapasztalok országjárásaim, nyitott szemű újságírói csatangolásaim során a vidéki könyvtárakban. Mert a könyvtárakat, a tudományok, a szórakoztatás, az irodalom útszéli csárdáit soha sem kerülöm el. Beugrom, ha akad szusszanásnyi időm. Be én, mert — mi tagadás — önző, érzelmes, emléksimogató vénember vagyok. Meg kíváncsi is. Kimondhatatlan öröömre szolgál, ha az egyik eldugott kis falusi vagy tanyai könyvtárban valamelyik saját könyvemmel — önmagammal — találkozom. És kétszeresen, háromszorosan örülök, ha egyik-másik ronggyá lapozott, agyonolvasott, megviselt, saláta formában kerül a kezembe.

A polcokon ilyenkor megszólal a zenekar. Először csendesen a műltről énekel, aztán harsogva harcokat idéz, végül összeolvad azzá a csodálatos összhangzattá, amelynek az igazságát az érte meg igazán, aki a csecsemő könyvtárakkal együtt gyerekeskedett, és aki látja, hogy mi megöregedhetünk, de a könyvtárak örökké növekednek, szaporodnak, de mindig fiatalok maradnak.

A könyvtár segítségével találtam magamra

KOLOZSVÁRI GRANDPIERRE EMIL író

Ha van ember, akinek életében a könyvtár kétszeresen is döntő szerepet játszott, az én vagyok. Nem mintha könyvkukac volnék, sőt még könyvgyűjtő sem vagyok. Hogy mást ne mondjak, a saját könyveimet sem gyűjtöm. Inkább élményeket gyűjtök.

Sokszor hallani az okos intést: — légy hű önmagadhoz. Közzsájon forog egy idevágó másik kifejezés is: az író, a művész, a muzsikusz stb. keresi önmagát.

Nyilvánvaló, ahhoz, hogy hűségesek lehessünk önmagunkhoz, előbb meg kell találnunk önmagunkat, más szóval a helyünket a világban. Nem éreztem jól magam odahaza, a családban, tehát minden között fölhasználtam a menekülésre. Pontosabban arra, hogy a magam lábára álljak, ne függjek anyagilag a szüleimtől.

Így szántam rá magam, hogy Franciaországba utazzam, s beiratkozzam az epinali textilisiskolára. Onnan egy másik textilisiskolába mentem, a belgiumi Tournai-ba, majd onnan, már nagyon bizonytalanul, Brüsszelbe. Már tudtam, hogy műszaki érzékem nem lévén, manuális pályán nem sokra vihetem.

A véletlen megsegített, egy téli délután szeszélyből, talán unalomból, mert nem szerettem könyvtárban dolgozni, bevetődtem a brüsszeli egyetemi könyvtár-

ba. Gobineau-nak a fajok egyenlőségéről szóló munkáját vettem ki, ma sem tudom, honnan jutottam a címhez. Elolvastam a tárgymutatót, itt-ott belekóstoltam a szövegbe, aztán visszalapoztam az elejére. A harmadik vagy negyedik mondatba belebonyolódtam. Minden szót értettem, nem zavart a szerkezet sem, mégsem bírtam egy bizonyos szónál tovább jutni, mire ide értem, nyomtalanul elfelejtettem az előző mondatrészeket.

Aki olvasni szokott, ismeri ezt az érzést, vannak írók, akiknek annyira szokatlan a gondolatmenete, hogy a leghajlékonyabb, a legiskolázottabb agynak is bele kell előbb törnie a képzettársítás és a logika sajátos formájába, csak akkor követheti a csapást. Velem is megtörtént ez, nem is egyszer, de mindannyiszor kivágtam magam. Tovább kísérleteztem tehát, ahelyett azonban, hogy közelebb férkőztem volna az értelemhez, inkább távolodtam tőle, kihullattam a kezemből, s szédülten kapkodtam utána. Nem olvasás volt ez, hanem egy ingoványba süppedő ember reménytelen küzdelme. Úgy gondoltam, legjobb, ha abbahagyom az erőlködést, pihenek egy-két percig, aztán ismét elolvasom a bekezdést, amin annyi kinnal rágtam magam keresztül, mintha nem világos francia, hanem szanszkrit, vagy héber szöveg lett volna.

Midőn felpillantottam, megragadóan békés kép tárult elém, oly csodálkozva néztem körül, mintha most ébrednék tudatára, hogy hol vagyok. Hosszú fémcsövekbe fűzött drótokon lámpák függöttek a mennyezeten, szabályos sorokban a padok fölött. Fényük sárga kört rajzolt a sötétbarna tölgyfapadokra, a mellettük ülőkre, a kitért könyvekre. E nagy, sárga fényköröket homály vette körül, ebből a homályos, sűrűbb levegőből vágták ki a maguk többé-kevésbé éles köreit a lámpák. A fénynek és a félhomálynak ebben az ismétlődésében volt valami ritmikus, ami különös ellentétben állott a terem csaknem halotti csendjével, s az olvasók szabálytalan, apró és lágy mozdulataival.

Jobb felől egy lány ült mellettem, távolabb egy fiatalember, majd ismét két lány következett. Valamennyiük előtt egész halom könyv feküdt, egy részük kitértan, a másik részük csukva. A mellettem ülő lány töltőtollával időnkint egy füzetbe jegyzett. Nem volt szép; az utcán vagy másutt észre sem vettem volna. Barna haja lazán a homlokába lógott, homloka fehéren fénylett, arcán valami megejtőn békés és áhítatos kifejezést láttam. Annyira elmerült munkájában, hogy, habár hosszú ideje figyeltem, meg

sem rezdült, semmivel sem árulta el, hogy megérezte volna a rajta időző idegen tekintetet.

Nem tudom okát adni, de elszégyelltem magam. Ha ekkor rám néz, talán el is pirulok, oly elfogódott voltam, mintha egy ellene elkövetett csúf árulás emléke nyomná a lelkemet, ez töltene meg a bűntudat csendesen sajgó fájdalmával. Amit itt láttam, a békés, nyugodt könyvtári munkát, először láttam életemben, mégis valami emlékezősszerű sóvárgás fogott el, mintha a munkának ezt a boldogan elmerült állapotát jól ismerném, mintha akkor lettem volna igazán boldog, elégedett, akkor éltem volna ízésem és hajlamaim szerint, amikor én is egy ilyen könyvtári lámpa sárga fénykörébe gönyedtem, testemből kiszakadt lelkem idegen szellemek fényeiben fürdött, hol tündöklő, hol búsan elboruló térségeken, már nem is én magam voltam, a legtitokzatosabb és legteljesebb egyesülés gyönyörében összeolvadtam azzal, ami e világban a legszebb, ami dülások és szörnyűségek fölött megmaradt, vigasztalásul a jóknak és az igazaknak.

Szánnivalón gyöngének, nyomorultnak éreztem magam, amiért annak idején, a könnyebb boldogulás kedvéért a textiltanulmányok mellett döntöttem; az üres és léha jólétet ígérő pályát választottam, a másik, a szerény, de a szellemnek táplálékot és szabadságot adó helyett. A keskeny kapu helyett a széles kaput. A fenyegető veszteség elfeledtette velem a nyári szomorú tapasztalatokat, terveimet, függetlenségi vágyamat, amely voltaképpen ugyanabból a forrásból fakadt, mint mostani megrendültségem, sóvárgásom a szellem gazdag és korlátlan élete után. Nem láttam elég messzire, a pillanat tanulsága lesújtott, előbbi botladozások, reménytelen belesüppedésem a mondatok hínárjába megrémített, néhány év napi nyolc óra munkában, s már nemcsak egy ilyen, de egy sokkal egyszerűbb szöveget sem fogok megérteni. Ami most történt, nem véletlen, hanem ízelítő a rám váró jövőből.

Soha ilyen világosan nem láttam, hogy választanom kell, melyiken induljak el a két út közül, amelyek egymástól távolodva szétfutottak, és más-más meglepetéseket, kalandokat, örömeket és szenvedéseket ígértek. Kissé regényesen, úgy éreztem, hogy a gazdagság és a magassabbrendű élet között kínált választást a sors. Lassan becsuktam Gobineau könyvét. Megbékéltem magammal, nyugodt és eltökélt voltam. Lábujjhegyen mentem ki, s már másnap a vonat ablakából bámultam az elmaradozó tájra, amint lezszakad a vonatról, mely rohantában kettévágta a síkságot, a dombokat, a hegyeket.

Ennek a választásnak persze előzménye volt, mégpedig egy másik könyvtár, az édesapámé. Vásott kölyök voltam, minden csínyre, kalandra kész, emellett viszont szorgalmasan olvastam, mert mint életem valamennyi szakában, sok minden érdekelt. Tizenöt éves koromban főláváltva fociztam, verekedtem és olvastam a filozófusokat. Már akkor törekedtem a módszeres gondolkozásra, amikor ilyesmi osztálytársaim közül legföljebb három-negynek a fejében fordult meg. Mert én nem hittem a filozófusoknak, nem egyik vagy másik tanítványává akartam szegődni, hanem gondolkozni tanultam tőlük. Olyasmi volt számomra a filozófusok olvasása, mint amit manapság céltornának neveznek. Ahhoz, hogy valakiből jó távolugró legyen, különböző gyakorlatokat kell elvégeznie. Írónak készültem, novelláim, cikkeim jelentek meg az *Ifjú Erdély* című folyóiratban. Ezeket a próbálkozásokat — bármennyire rosszak voltak is — mind a világos stílus és a világos kompozíció jellemezte. Hála a filozófusoknak.

Ha az apám nem a XIX. században él, hanem fölismeri a megváltozott körülményeket, s hagyja, hogy újságírónak menjek, megteremtsem a saját miliőmet, majd újságíróból váltsak át az írói pályára, megtakaríthattam volna a franciaországi és a belgiumi vargabetűt. E vargabetűknek egyébként komoly hasznát vettem. Világot láttam és megtanultam franciául.

Brüsszelben találtam magamra, a könyvtár csendjében. Ott értettem meg, hogy elveszett ember vagyok, ha tovább erőltetek egy olyan mesterséget, amelyhez nincsen tehetségem. Apám ragaszkodott hozzá, hogy végezzek egyetemet. Beiratkoztam hát a pécsi egyetemre, elővettem kedvenc filozófusaimat, megszereztem a doktori címet. Ez is vargabetű volt, ez sem haszontalan, de semmiképpen nem elengedhetetlen.

Diplomával a zsebemben visszatértem Pestre, s rövidesen megírtam a második regényemet. Az elsőt, „A rostát”, még egyetemi hallgató koromban írtam, Kolozsvárt adta ki a Szépművészeti Céh, a másodikat s még négyet a Franklin Társulat. Azóta szinte egyfolytában írok, s hálás vagyok a Könyvtárnak, így nagybetűvel, mert annak segítségével találtam magamra...

Megesett velem egy említésre méltó könyvtári sztori is. 1950-ben a Hungária Kiadónál, a mai Gondolat Kiadó ősnél voltam vezető lektor. Sűrűn látogattam a könyvtárakat, hogy a különféle folyóiratok beszámolóí révén kiadásra érdemes műveket találjak. Akkoriban dúlt az éberség minden téren, a könyvtárakban ugyancsak. Bizonyos folyóiratokat csak különleges engedéllyel kaphatott meg az

egyszerű olvasó, amilyen én is voltam. A fiatalemberhez fordultam, aki a folyóiratokat gondozta, két folyóiratot kértem tőle.

— Sajnos — vonta meg szerényen a vállát —, nem adhatom ki. Tiltott anyag.

Előző nap még nem volt az. Kértem

másik kettőt. Kérésemet ugyanazokkal a szavakkal, s ugyanazokkal a fintorokkal hátrította el.

Erre kértem két tiltott folyóiratot — kiadta. Még kettőt. Azt is. Valamennyit. Gondolom, összetévesztette a két listát. Sohasem lehetünk eléggé éberek.

könyvtári szakirodalom

Könyvtártudományi Tanulmányok, 1975.

A Könyvtártudományi Tanulmányok 5. kötete — mint az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács 30. számú kiadványa — az egyetemi és főiskolai könyvtárak 2. országos konferenciájának teljes anyagát tartalmazza. A Népművelési Propaganda Iroda kiadásában megjelent, nem hivalkodó, de az ilyen jellegű kiadványokkal szemben támasztott követelményeknek mindenben megfelelő kiállítású munkának már tekintélyes oldal-száma (251) is mutatja, hogy a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárában 1975. szeptember 2—4-én megrendezett konferenciának sok mondanivalója volt. Ez érthető és természetes is, hiszen az első, a szegedi konferencia óta több mint másfél évtized telt el. A konferencia iránt rendkívül nagy érdeklődés nyilvánult meg; az ország minden egyeteméről és főiskolájáról érkeztek résztvevők, szám szerint összesen 245-en. Szintén az érdeklődést bizonyítja — és szerencsés módon nemcsak az egyetemi és főiskolai könyvtárosokét —, hogy részt vállalt a munkában egy rektor, két rektorhelyettes, két dékánhelyettes, kilenc egyetemi tanár, továbbá egyetemi és főiskolai docensek, adjunktusok, tanársegédek, főiskolai főigazgató-helyettesek, igazgatóhelyettesek, tanárok és — ami ugyancsak örömdetes — tíz egyetemi, illetve főiskolai hallgató is. Képviseltették magukat a párt legfelsőbb irányító szervei, a magyar könyvtárügy vezetői, a nem egyetemi és főiskolai nagykönyvtárak, a társadalmi szervezetek, a vendéglátó város és valamennyi, egyetemet és főiskolát fenntartó minisztérium. A kötet a konferencia résztvevőinek névsorát is közli.

A kötet szerkesztői (dr. Csúry István, dr. Gyenge Erzsébet, dr. Nagy Ernő, dr. Zsidai József) az előszóban hangsúlyozzák, hogy az előadások, korreferátumok,

de még a hozzászólások is, nemcsak az egyetemi és főiskolai könyvtárosokat, hanem az egész magyar könyvtárügyet érintő, a könyvtárosokon kívül a fenntartók érdeklődésére is számot tartó gondolatokat vetettek fel.

A kiadvány felépítésében követi a konferencia programját, illetve az előadások időrendjét. A nyitó és záró plenáris ülés között négy szekcióülésen folytak az előadások, korreferátumok, hozzászólások és viták.

Nem feladatunk most a konferencia, illetve a könyv részletes ismertetése, annál kevésbé, mert e lap többször is foglalkozott vele, sőt a konferenciával kapcsolatos elemzések, vélemények, értékelések is bőven helyet kaptak benne. (Lásd: Az egyetemi és főiskolai könyvtárak második országos konferenciája. Könyvtáros 1975. szeptember; Az egyetemi és főiskolai könyvtárak országos és regionális feladatai. Könyvtáros 1975. október; Csúry István: Egy tanácskozás és résztvevői. Könyvtáros 1975. november; Az egyetemi és főiskolai könyvtárak II. országos konferenciájának ajánlásai. Könyvtáros 1975. november.) Az azonban célunk és feladatunk, hogy felhívjuk a szakmai közvélemény figyelmét a könyvre, azért is, mert anyagában a múlt eredményeinek ismertetése és a helyzetrögzítés mellett túlsúlyban vannak azok a gondolatok, amelyek a jelen és még inkább a jövő tenni-valóival foglalkoznak. Ezért ajánljuk minden egyetemi és főiskolai könyvtáros figyelmébe, és nemcsak nekik, hanem általában a könyvtárosoknak, hiszen a tennivalókban a részfeladatok sem választathatók el merev választóvonalakkal. Gondoljunk csak egy rendkívül izgalmas könyvtári feladatra: az egyetemi és főiskolai könyvtárak országos és regionális feladataira. (Lásd a kötetben *Kondor Istvánné* hasonló című előadási anyagát!)

Felhívjuk a figyelmet olyan megnyilatkozásokra is, amelyek nem könyvtárosoktól erednek, de a könyvtárról és a könyvtárosokról tesznek „vallomást”. Hogyan látja az egyetemi könyvtár szerepét az oktató, az egyetem egyik felelős vezetője? *Kozák Imrén*nek, a miskolci egyetem rektorhelyettesének szavait érdemes itt idézni: „A könyvtárakra a legnagyobb tisztelettel tekintek, és mindig valami elfogódottsággal, áhítattal lépek át kapujukat. Úgy vélem, hogy a könyvtárak az emberi szellem alkotásainak megőrzői, rendszerezői és egyúttal minden korban az akkori szellemi tevékenység kiszolgálói, részesei, nélkülözhetetlen intézményei. Mint minden, valamely területen szakember, ugyanakkor közvetlenül is szükségét érzem a könyvtáraknak és nagyra értékelem munkájukat.”

Ide kíváncsiak még *Ruzsásné Faluhelyi Vera* szavai is, mindenekelőtt azért,

mert ahhoz a régi vitához, hogy milyennek kell lennie a jó könyvtárosnak, nagyon jó adalékokat szolgáltatott. „Olyanoknak kell lennünk, akik egy Semmelweis vagy Albert Schweitzer nem lan-
kadó szívósságával és hitével, a sikertelenségbe nem belenyugvó, újra és újra próbálkozó, kutató lendülettel rendelkezünk. Akik egy-egy tudományos eredmény elismerését, sikerét titokban kissé magunkénak is valljuk.”

Sok okos gondolat, megvalósítandó és megvalósítható célkitűzés, optimizmus, felelősség a jelenért és jövőért, hivatás-szeretet, sőt, le merem írni: lelkesedés jellemzi a kötetben közölt 18 előadást, 12 korreferátumot, 22 hozzászólást, a megnyitót és a zárszót, különösen pedig a konferencia ajánlásait. (1975. NPI, 251 l. 27 Ft.)

Hiller István

A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának Évkönyvei III.

1976.

A közrebocsátó intézmény józan realitással véglegesen rátért arra a gyakorlatra, hogy „annales”-eit az ötéves tervperiódusokhoz igazítva bocsátja közre. Az előtűnik fekvő kötet az 1971–1975. évi negyedik ötéves terv korszakának szakmai problematikáját öleli fel, s mutatja be a könyvtár gyakorlati munkáját, az egyetemi oktatáshoz fűződő kapcsolatokat, valamint bizonyos egyetem- és könyvtártörténeti kérdéseket. Már előjáróban is megállapíthatjuk az évkönyvről, hogy megbízható tájékoztatást nyújt a könyvtár tevékenységéről és helyzetéről.

Héberger Károly igazgatói beszámolója több ponton túllépi a szokványos témákat és formákat. A beszerzés részletes számadatain túlmenően utal arra is, hogy három szocialista és három kapitalista ország adatait összevetve megállapítható: a könyvbeszerzés volumene csupán az NSZK és Hollandia műszaki egyetemein nőtt, Ausztriában és a három szocialista országban — hazánkhoz hasonlóan — csökkent. Ez a nyugtalanító tünet az ár-emelkedés és a hitelkeretek között egyre növekvő, régóta hangzottatott feszültséggel magyarázható. A folyóiratok beszerzésének kedvezőbb helyzete a rendkívüli egybehangoltság eredménye. A beszámolóban feltűnő, hogy a könyvtár szóbeli tájékoztatásainak száma erősen csökkent.

Érdekes módszertani kísérletről számol be *Frey Tamásné* és *Nagy Ilona*: a villamosmérnöki doktori disszertációk, illetve a gépészmérnöki diplomamunkák szakirodalmi hivatkozásait vetették alapos statisztikai és tartalmi vizsgálat alá. Ők is utalnak arra, hogy a szakkönyvek ára és a vásárlási keret növekvő különbsége gondot okoz, valamint arra, hogy szinte lehetetlen a kereskedelmi forgalomban nem kapható szakmai dokumentumokat beszerezni. Tanulságosak a nyelvi és szakmai tájékozottsággal kapcsolatban levont, nem mindenben megnyugtató következtetések is. — *Timon László* vitatható megállapítást tesz, amikor kifejti, hogy az ETO állandó változásai miatt csak „időben megosztott” szakkatalógus képes a korszerű tájékoztatásra. Ez — véleményünk szerint — veszélyezteti a katalógus mindenkor kívánatos egyöntetűségét. A végleges választ majd a gyakorlat adja meg. — *Püskök Gyuláné* az olvasótermi ellátottságról szólva érdekes összevetést ad a hazai egyetemi könyvtárak olvasótermi ülőhelyeinek, illetve a beiratkozott olvasók számának százalékos arányáról. Legrosszabb a helyzet — sok régóta panaszkodt ok folytán — a Semmelweis Orvostudományi Egyetem és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtárában; legjobb a miskolci és a

veszprémi műszaki egyetemi könyvtárban.

Somogyi Andrásné a könyvtár folyóiratállományát elemzi; tanulmányának érdekessége a legnagyobb európai műszaki egyetemekkel való összemérés, természetesen a hallgatók létszámának figyelembevételével. (Feltűnő a drezdai és a budapesti 13 000-es létszám, összehasonlítva például a zürichi műegyetem 6624 hallgatójával!) Más helyen tanulságosan veti össze a Chemical Abstracts ismeretes ún. „ezres listá”-jának tételeit a folyóirattáráival. — *Rohla Mártonné* hasznos tájékoztatást nyújt a könyvtárközi kölcsönzés fejlődéséről, jelenlegi funkciójáról. (Kár, hogy a történeti bevezetésben figyelmen kívül hagyta azt a nem érdektelen művelődéstörténeti tényt, miszerint Ausztriában — hazánkra is kiterjedő hatállyal — már 1861-ben rendelettel szabályozták ezt a közkönyvtári feladatkört.) Sajnálatos a sikeresen teljesített belföldi kérések számának csökkenése. — *Verbóczi Gyuláné* a különgyűjteményekről nyújt a szakkutatók számára is nagyon hasznos tájékoztatást.

Engloner Erika a magyar egyetemi könyvtárak beszerzési osztályainak munkáját vizsgálja, azonban csak tényismertetést ad, nem hasonlít össze, és nem következtet. (Az ELTE Egyetemi Könyvtárát illetően nem helytálló az a közlése, hogy ez a könyvtár gyűjti az anglistika—szlavisztika—germanisztika irodalmát; a téma már hosszú évek óta a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának gyűjtőkörébe tartozik. Éppen ezért nem mondható „tág”-nak az Egyetemi Könyvtár gyűjtőköre.) — Hasonlóképpen csupán tényismertetésre szorítkozik a *Kalocsai Ilona—Körmendy Edit—Rajcsányi*

Ferencné szerzőhármasa, amikor az NSZK, az NDK és a Szovjetunió egy-két műszaki egyetemi könyvtárának szervezeti és építészeti rendszerét ismerteti. — A műszaki egyetem és a könyvtár egyik nagy sikerű együttes munkájáról, az Egyetemi Levéltár kialakulásáról ad számot *Szögi László*, mégpedig az általa korábban mintaszerűen és követendő pontossággal készített repertórium-kötet alapján. A példa nem csupán a repertóriumra vonatkozik: vajha minden egyetemünk ilyen komolyan venné levéltárának sor-sát!

Végh Ferenc egyetemtörténeti tanulmánya széles forrásbázis alapján viharos és rosszemlékű kort tárgyal „A fehérterror két esztendeje a budapesti Műszaki Egyetemen” címmel. Összefoglaló megállapítása szerint „a Műegyetem ezekben az években — ha nem is volt rosszabb az ország egyéb egyetemeinél... sőt... talán enyhébb, elnézőbb is” — mégis végigjártotta azt a dicstelen szerepet, melyre a kurzus kényszerítette. — *Héberger Károly* „rövid áttekintés”-ben számol be a fordulatot követő évek kívánalmi alapján létrehozott, s 1954-ig működött Műszaki Tanárképző Főiskola tevékenységéről, melynek elsőrendű feladata az alsó fokú ipari szaktanárképzés volt.

A könyvtár munkatársainak szakirodalmi tevékenységéről szóló ötéves bibliográfiai tájékoztató egyebek között azért is hasznos, mert megtudjuk belőle: a könyvtár tudományos munkát végző dolgozói között hat mérnök (illetve vegyész) van, s közülük hárman a kötet munkatársai is. Ez egészséges fejlődés jele. (Fellős szerk.: dr. Héberger Károly, szerk.: Kéki Béla és Végh Ferenc. 1976. 366 l.)

Tóth András

Szabó Károly huszonöt levele Haan Lajoshoz

Tiszteletreméltó vállalkozás eredménye a Békés megyei Könyvtár kiadványa, amelyet Lipták Pál könyvtárigazgató állított össze és látott el bevezetővel. Már önmagában is példamutató az, hogy a könyvtár megmentette a teljes szétszóródástól, illetve az enyészettől Haan Lajosnak, a múlt században élt csabai történésznek címzett levelek nagy részét. Ráadásul ezekből most a magyar nemzeti bibliográfia atyjának, *Szabó Károlynak* huszonöt levelét önálló publikáció formájában megjelentette.

A levelek az 1866. és 1889. közötti években íródtak, legtöbbjük tárgya Haan Lajos és Szabó Károly történelmi

érdeklődésébe vág. A tudósok sok évszázados szokásának megfelelően ők is egymás kutatási témáihoz nyújtottak, illetve kértek levelezésükben segítséget. Haan mindenekelőtt Békés megye történetére vonatkozó, főleg középkori okleveles adatokat kapott, míg Szabó számára nagy segítség volt Haan szláv nyelvtudása. Ő ellenőrizte ugyanis a „Régi Magyar Könyvtár” kötetének szláv címanyagát.

Kettőjük kapcsolatát tovább mélyítette, hogy Szabó maga is Békés megye szülötte volt, amit mindig tudatosan hangoztatott. Így a szülőfaluját, Köröstarcsát ért árvízkatasztrófa után békési szerzői honoráriumát felajánlotta az ottani rászor-

rultaknak (18. levél). Haan és Szabó barátsága különösen akkor fonódott szorosabbra, amikor személyesen is megismerték egymást. Erre — a levelek tanúsága szerint — 1872 végén vagy 1873 elején kerülhetett sor. Míg ugyanis korábban (1—7. levél) Szabó leveleiben magázta Haant és kizárólag tudományos témákról írt, a későbbiekben (8—25. levél) a tegeződő sorok már magánjellegű és családi témákat is érintettek, sőt nem ritkán éppen ez utóbbiak kerültek túlsúlyba. Így értesülhetünk egyebek között Szabó lakásgondjairól (11. levél), vagy fiai pályaindulásának problémáiról (22. levél). Mindezek jól kiegészítik és színezik a Szabó Károly életéről eddig tudottakat (vö. Könyvtáros 1956. 2. sz.).

De talán a személyes részleteknél is megragadóbb az a hallatlan úgyszeretet, amely Szabó majd minden sorából árad. Kolozsvári könyvtárosi munkáját, valamint tudományos kutatásait egyaránt rendkívüli odaadással végezte. Írásaiból érződik, hogy szinte éjjel-nappal foglalkoztatják e témák. Kitűnő és megragadó részletek olvashatók a retrospektív magyar nemzeti bibliográfia 1711-gyel záródó korszakát feltáró „Régi Magyar Könyvtár” kötetének anyaggyűjtési és szerkesztési problémáiról, illetve azok megoldásáról (pl. a 12. levél).

Mindezekből is látszik, milyen érdekes a most publikált levelezés. Lipták Pál bevezetőjében jogosan sajnálkozik azon,

hogy a levélváltás másik oldala, vagyis Haannak Szabóhoz írt levelei nem ismeretesek. Milyen érdekes lenne ezeket együtt látni! Felmerül azonban a gondolat, hogy a Haan által írt leveleket érdemes lenne számba venni legalább a legnagyobb közgyűjteményekben, majd ezeket a címzeteknek Haanhoz írt leveleivel összevetni, ha ezek megvannak a Békés megyei Könyvtárban. Ennek kapcsán megemlíthető, hogy az Országos Széchényi Könyvtár kéziratára Haan 14 személyhez írt 58 levelét őrzi, közülük Nagy Ivánhoz 17, Pesty Frigyeshez pedig 18 szól.

Végül szólunk kell a kiadvány előállításáról is. A Békés megyei Könyvtár saját erőből és saját sajtóján, jó minőségű papíron 300 példányban állította elő ezt a bibliofil igényű kis kötetet. Szabó Károly négy levelét teljes terjedelmében, 13 táblán, műnyomó papíron, jól sikerült reprodukció formájában is bemutatják. E hasonmásokon megcsodálható Szabó Károly rendkívül jellegzetes, de egyben kitűnően olvasható kezeírása.

Mindent összefoglalva: csak gratulálhatunk a Békés megyei Könyvtárnak e tartalmilag és formailag egyaránt magas színvonalú kiadványához. Kívánjuk, hogy a könyvtárakban minél több ilyen publikáció lásson napvilágot a jövőben. (Békéscsaba, Megyei Könyvtár, 1976. 31. 1. 13 t.)

Borsa Gedeon

Borsodi Könyvtári Krónika

Első évkönyvét adta ki ezzel a kötettel a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár. Éppen a kötetben közölt bibliográfia tanúsítja, hogy a változatos és gazdag kiadványtermésből mennyire hiányzott a hálózat könyvtárainak életét és tevékenységét elmélyültebben elemző és bemutató tanulmánykötet. Jól tették tehát a könyvtárosok, hogy 1976-ban erre is sort kerítettek, s vaskos, 427 oldalas kötetben hozták nyilvánosságra a megye közművelődési könyvtárosainak tanulmányait.

Mint a találó cím is jelzi, a könyvtárak életének bemutatását elsősorban történeti jellegű tanulmányok sorában végezték el. Elemzéseik természetesen különböző színvonalon sikerültek. Vannak a borsodi közművelődési könyvtárhálózatok munkatársai között felkészült és gyakorlott tanulmányírók, és vannak, akik első ízben próbálkoznak ilyenféle elemzésekkel. Ez utóbbiak munkájára is nagy figyelmet kell fordítani, hiszen a könyv-

tári évkönyv tanulmányírók nevelésének lehet publikációs műhelye. A velük való foglalkozás tehát igen gondos szerkesztői és lektori segítséget igényel. A szakértő és pártatlan elbírálást a legtöbb könyvtár úgy oldja meg, hogy külső szakembert kér fel lektornak.

A kötet legjobban megírt tanulmánya Berecz József A könyvtárügy alakulása tanítóképző intézeteinkben a dualizmus korában c. írása. A kiegészítést követő években létesített tanítóképzőket biztos ítélettel helyezi el a kor társadalmi és művelődési életében, és sokoldalú adatfeltárás nyomán rajzolja meg az intézeti könyvtárak fejlődését. Munkájával a megírandó magyar könyvtártörténethez is értékes fejezettel járult hozzá. A szerző jó példát szolgáltat arra is, hogy milyen tudományos munkára érdemes vállalkoznia egy vidéki könyvtárosnak.

Győri Erzsébet a miskolci városi könyvtár első 15 évének történetét foglalja össze fölényes anyagismerettel, jó

értékelő szempontok alkalmazásával. Írása rövid, érdemes lesz kiegészítenie a könyvtárhasználat adataival és eredményeivel. *Bárdos Józsefné* lendületes és értékes gyermekkönyvtári munkáról számol be szubjektív hangú jelentésében. Legközelebb meg kéne próbálnia a birtokában levő gazdag tapasztalati anyag tanulmánnyá formálását.

*Magyar András*nak a borsodi munkáskönyvtárak múltjának feltárására irányuló kutatásai már ismertek más kiadványokból. Úttörő vállalkozását ebben az évkönyvben is folytatja, s a táj munkás olvasóköreinek rendezvényeiről nyújt szemléletes képet. Szorgalmas munkával rengeteg adatot gyűjtött össze, s mentett meg a feledéstől. Következő lépésként értelmeznie, értékelnie kell gazdag adatait, hogy átfogó tanulmányban kaphassuk meg a táj munkáskönyvtárainak valódi képét. *Magyarné Tóvári Judit* Miskolc század eleji gazdaság- és társadalomtörténetéhez közöl értékes adatokat: bemutatja az önkormányzat legvagyonosabb tagjait, az ún. városi virilistákat, számba veszi gazdasági tevékenységüket. Tanulmánya jó adalék a várostörténethez, helye van könyvtári évkönyvben is.

Az ismertetőnek a legtöbb gondot a kötet elején elhelyezett *többszerzős* tanulmányok okozzák. Nemcsak egységes tanulmány nem lett ezekből a munkákból, hanem egyes részeik a jó jelentés színvonalát sem érik el. Itt lett volna helye a nagyobb szerkesztői és lektori szigor-nak: csak azt közölni, ami megérte az évkönyvben való közreadásra. Az első írás — *Adalékok Borsod-Abauj-Zemplén megye tanácsi könyvtárainak történetéhez* — címében sem ígéri a teljességet, nem kellett volna tehát közölni az adataiban és értékelésében sovány I. és II.

fejezetet. Elég lett volna a jól megírt III. fejezet közreadása (A fejlődés útján), az előzményeket pedig szervezet-
tebb adatgyűjtés és kidolgozás után későbbi évkönyvekben lehetett volna publikálni.

Az évkönyv második tanulmánya semmiképpen nem eseménytörténet, mint a cím ígéri, hanem inkább mozzanatokat villant fel a megyei könyvtár munkájából. De ezek eléggé önkényesen egymás mellé tett mozzanatok. Ebből a részből elég lett volna közölni A könyvtár munkája az új épületben című részletet.

Kazacsay Ferencné és *Hubay Agnes* két külön bibliográfiában tárja fel a megyei könyvtár és a hálózat könyvtárainak kiadványtermését. Szívesebben láttuk volna az egészet együtt. Mivel ezekben a jegyzékekben nagyon nehéz eligazodni, célszerűbb tipográfiát kellett volna alkalmazni a címleírások és az annotációk elhelyezésében, s legalább a sorozatcímek ki kellett volna emelni aláhúzással, hogy az oldalak áttekinthetőbbek legyenek. *Urszin Sándor* értékes és érdekes bibliográfiában veszi számba a megye tanácsi könyvtárainak munkájáról megjelent cikkeket, s gazdag adatgyűjtéséhez mutatót is készített. Hasznos a főhivatású könyvtárosok névjegyzéke is, de talán célszerűbb lett volna a nevetket betűrend helyett a könyvtárak szervezeti rendjében felsorolni.

A házi sokszorosítás jól sikerült, szépen olvasható. *Andruskó Károly* metszetei jól illeszkednek a mondanivalóhoz, egységes stílust adnak a kötetnek. A megye könyvtári krónikáját érdemes lesz 3—4 évenként folytatni. (1976. II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár, 427 l.)

Páldy Róbert

KITÜNTETÉSEK

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkásságának elismeréséül *Zolnay Vilmosné*nak, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetőjének a MUNKA ÉRDEMREND ezüst fokozata kitüntetését adományozta.

A kulturális miniszter nyugállományba vonulásuk alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *Budavári Gusztávné*nak, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi gyermekkönyvtárosának, *Kostyál Istvánnak*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetőjének, *Lakner Gyuláné*nak, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi könyvtárvezetőjének és *Linczényi Adorjáné*nek, az Országos Széchényi Könyvtár főkönyvtárosának A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetését adományozta.

Indexek a marxista klasszikusokhoz

Karl Marx és Friedrich Engels Műveinek és V. I. Lenin Összes Műveinek
címmutatója

Az utóbbi két évtized magyar könyvkiadásának két legnagyobb vállalkozása Marx és Engels, illetve Lenin összegyűjtött műveinek közzététele. Mindkét sorozat iránt rendkívül nagy az érdeklődés, hiszen a politikai és ideológiai munka, a marxizmus-leninizmus oktatása, a társadalomtudományi (sőt sok esetben a természettudományi) kutatás elképzelhetetlen a klasszikusok írásainak tanulmányozása nélkül. Mindennapos tapasztalat viszont — nemegyszer panaszként is elhangzik —, hogy az immár igen terjedelmesre nőtt sorozatokban egyre nehezebb a visszakeresés; a tartalomjegyzékek pusztá átlapolozása is tetemes időt emészt fel. Ráadásul a Marx—Engels-kötetekben még tárgymutató sincs. E gondon kívánt enyhíteni az MSZMP Politikai Főiskolájának Könyvtára, amikor elkészítette a két szerzői gyűjtemény címmutatóit, vagyis az eddig megjelent kötetek tartalomjegyzégeinek betűrendes kumulációit. A két összeállítás majdnem egyszerre látott napvilágot: a Marx—Engels-címregiszter *A Politikai Főiskola Közleményei* című folyóirat *különszámaként* — tehát a főiskola vezetői és a szerkesztő bizottság tagjai kivételes jelentőséget tulajdonítottak e segédletnek! —, a másik pedig a főiskolai könyvtár *bibliográfiai füzetek*nek *negyedik darabjaként*.

A címmutatók közül az első a tartalmasabb, a színvonalasabb. A tényleges sorozaton (eddig 33 kötet) kívül a hasonló formátumban kiadott Marx-művek (a doktori disszertáció, a Gazdasági—filozófiai kéziratok, az Értéktöbbletelméletek) címanyagát is felöleli. Az összeállítás fő, és ennél fogva legkidolgozottabb része a betűrendes mutató. A többcímű cikkeket mindegyik cím szerint besorolták. Tipográfiai megoldásokkal, betűjelekkel választották el a mellékletek anyagát (vastaggal szedett sorszám), Marx és Engels, illetve a két gondolkodó közös írásait, sőt azt is jelzik (a címleírás után egy ponttal), ha a szerző ismeretlen. Külön mutató tárja fel a leveleket, aztán a képeket, táblákat és térképeket. Figyelemreméltó módszertani újítással találkozunk a címek

földrajzi mutatójában, amely itt-ott már tárgyi mutatóvá tágul: az országnevek alatt olyan szavakat is kivetítettek, mint „angliai”, „brit”, „oroszbarát” stb. A sokoldalú tájékoztatást nyújtó kiadványt a címeke névmutatója zárja.

A Lenin-sorozat mutatója jóval egyszerűbb: betűrendes címregiszter, amelyben bizonyos — néha-néha vitatható — műfaji csoportokat is kialakítottak (Beszéd, Előszók, Határozatok, Levelek, Pártkonferenciák, Tézisek stb.). Az ezekben felsorolt címek a betűrend megfelelő helyein is szerepelnek, de a lelőhely feltüntetése nélkül, csupán a gyűjtőcímmre való utalással. Egyébként Lenin Összes Művei-hez már korábban — nem is olyan régen, 1973-ban — is készült címmutató, mégpedig a Debreceni Városi Könyvtár munkatársainak összeállításában. A mostaninál valamivel részletesebb indexről annak idején a Könyvtáros is hírt adott (1974. 3. sz.). Kár, hogy a Politikai Főiskola Könyvtárának kiadványa említést sem tesz erről a füzetéről.

A most ismertetett címmutatók — szándékuk szerint — nem pótolhatják a majdani, a Kossuth Könyvkiadó által már megígért tárgymutatókat. Csak az elemi tájékozódásban, eligazodásban segíthetnek, abban viszont nagyon sokat. Minden bizonnyal kiérdemlik majd az olvasók és a könyvtárosok háláját. Mivel a Marx—Engels-címmutató 5000 példányban jelent meg, s feltehetően a Lenin-regiszter is megfelelő példányszámban látott napvilágot — bár ez a kiadványról nem állapítható meg —, megvan a remény arra, hogy ezek a fontos segédletek eljutnak rendeltetési helyükre, elsősorban a könyvtárakba, amelyeknek javasoljuk: feltétlenül szerezzék be a két címmutatót. Mindkettő rendkívül hasznos, nélkülözhetetlen segédeszközük lesz.

(Karl Marx és Friedrich Engels Művei címmutatója. = A Politikai Főiskola Közleményei 15. (1976. 2. sz.) 3—131. 1.; V. I. Lenin Összes Műveinek címmutatója. Összeáll.: Valkó Ödönné, Vida Sándor. 1976. 231 l.)

Bényei Miklós

Győr-Sopron megye forradalmi harcosainak életrajz-gyűjteménye és bibliográfiája

Az MSZMP Győr-Sopron megyei Bizottsága kétkötetes kiadvánnyal kívánt emléket állítani a megye forradalmi harcosainak. E két kötet a helytörténeti munka értékes eredménye, de továbblendítője is, mert a második, a bibliográfiai kötet a további kutatás segédeszköze lehet.

Az első kötet életrajzgyűjtemény, amely a megye szülötteinek, illetve a máshonnan ide származottaknak rövid bemutatását vállalja. A fő szempont az utóbbiaknál az volt, hogy munkásmozgalmi tevékenységük kiemelkedő szakasza a megyéhez köti-e őket. Ennek figyelembevételével az életrajzgyűjteményben helyet kaptak a korai munkásmozgalmak haladó képviselői, a KMP helyi szervezeteinek megalapítói, tagjai, a Tanácsköztársaság kiemelkedő harcosai, a fehérterror mártírjai, az illegális kommunista mozgalom résztvevői, a baloldali szociáldemokraták, a második világháborúban az antifasiszta ellenállás során hősi halált haltak, továbbá az 1956-os ellenforradalommal vívott küzdelem hősei, mártírjai is.

A szerzők munkájukban felhasználtak levéltári dokumentumokat, törvényszéki iratokat, a rendőrség és a közigazgatási szervek jelentéseit, jegyzőkönyveit. Igénybevettek könyvtári forrásokat (a korabeli sajtót), a gyűjteményük szereplőitől származó publikációkat, s a vonatkozó munkásmozgalmi irodalmat. Nagy segítséget nyújtottak számukra a harcostársak, a családtagok visszaemlékezései, szóbeli közlései, emlékei. A rövid életrajzokhoz, ha csak lehetett, fényképeket is közöltek.

A *bibliográfia és forrásjegyzék* az életrajzgyűjtemény kiegészítő kötete, az abban említett munkásmozgalmi harcosok személyi bibliográfiáját tartalmazza.

A *személyi részben* az életrajzi kötet sorrendjének megfelelően egy-egy név után a kérdéses személy írásai szerepelnek a megjelenés időrendjében. Ahol a tételek nagy száma indokolta, külön csoportban vannak felsorolva az önálló kötetek és külön a különféle időszaki kiadványokban megjelent fontosabb írások.

Ezután megjelenésük időrendjében következnek az adott személyre vonatkozó írások. Az összeállító a feldolgozott könyv- és periodikaanyagból igyekezett a lehető teljes irodalmat összeállítani a személyek életútjáról, ezért a teljességre törekvés jegyében szerepelteti például a korabeli újságokban megjelent törvényszéki tudósításokat is.

Az időrendben első helyre kerültek a tárgyévből megjelent önálló kötetek, utánuk következnek a folyóiratokban, hírlapokban napvilágot látott közlemények. Kivétel az az eset, amikor a könyv később jelent meg, mint az adott év cikkei.

A *Források* c. részben az életrajzok szerzői által felhasznált és a további kutatás szempontjából számításba jövő levéltári, múzeumi, hivatali és magántulajdonban levő dokumentumok található lelőhelyük és azonosítási jelzetük feltüntetésével.

A kötet *Irodalom* című fejezete részben a bibliográfia összeállításához felhasznált írások, részben olyan művek jegyzéke, melyek a munkásmozgalmak Győr-Sopron megyei történetével foglalkozók számára további forrásul szolgálhatnak. A címek betűrendjében sorolja fel a feldolgozott periodikákat, az évfolyamok feltüntetésével.

A kötet szerkesztési módszere (szűrőpróbával vizsgálva) általában jónak mondható. A két legismertebb egyéniség, Gergely Sándor és Hébelt Ede esetében csak Gergely Sándornál találunk hiányokat. Hogy milyen mértékben sikerült helyes adatokat közölni azokról, akik a megye határán kívül kerülve váltak ismertté, nem tudjuk megítélni. (*Győr-Sopron megye forradalmi harcosainak életrajzgyűjteménye*. Szerk.: Kovács Győzőné. Kiad. az MSZMP Győr-Sopron megyei Bizottsága. 1975. Győr, 260 l. — *Bibliográfia és forrásjegyzék*. Összeáll. és szerk. Sinay Jenő. Kiad. az MSZMP Győr-Sopron megyei Bizottsága. 1976. Győr, 224 l.)

Gonda Zoltán ex librise

Katona Jenő

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE 1976. évi 3. számának gerincét sajtótörténeti tanulmányok alkotják: Az osztrák Helmut W. Lang egy 17—18. századi latin nyelvű bécsi újságot, a Cursor Ordinarium-t ismerteti, amelynek 1706-os számaiból példányok találhatók az Országos Széchényi Könyvtárban; Fenyő István a Tudományos Gyűjtemény indulását és első két évét (1817—18) mutatja be: Kindlovits Kálmán a magyarországi szerbek nagy híró folyóiratának, a Letopisnak első évtizedét tárgyalja 1825-től 1835-ig, megjelenésének időleges felfüggesztéséig. A Könyvtárosból is ismert egri szerző, Varga László a sajtó, a könyvtárak és az olvasás szerepét vizsgálja Heves megye munkásmozgalmában a kezdetektől századunk harmincas éveinek közepéig. A „Közlemények” rovatban az Academia Istropolitana — Mátyás pozsonyi egyeteme — 1449-ben készült, első ismert, fennmaradt könyvét mutatja be Csapodi Csaba; Szelestei N. László pedig a Sárospataki Nagykönyvtár VIII. századi antiphonarium-töredékét írja le. A most előkerült liturgiátörténeti emlékek az ad különös érdekességet, hogy az ún. uncialis írásnak egyetlen magyarországi darabja.

Az OSZK HÍRADÓ-nak az Országos Széchényi Könyvtár belső tájékoztatójának kissé megkésett, 1976. évi 7/9. számában az olyan, műhelykérdéseket tárgyaló frásokon kívül, mint például a hírlaptári dokumentumok újra katalogizálása, több közérdekű publikációt (Ady-dokumentumok az OSZK-ban; A magyar irodalom és irodalomtudomány kurrens szakbibliográfiája; Angliai hungarikumok) és sok, személyhez kapcsolódó közleményt, pályaképet, megemlékezést is találunk. Közöttük, sajnos, bőven nekrológokat: 1976-ban dőlt ki a sorból — hogy csak az ismertebbeket említsük — Veredy Gyula, Varga Sándor Frigyes, Takács Menyhért; Vécsey Jenőnek, a kitűnő zenetudósnak és zeneszerzőnek pedig a tizedik halálzási évfordulója volt az elmúlt évben.

Az ORVOSI KÖNYVTÁROS elmúlt évi 4. számának vezető cikkei az orvosi szakfolyóiratok „információs technikájával” (címadatok, referátumok), a főléspéldány-jegyzékek összeállításának szempontjaival és módszereivel, valamint a gyors tájékoztató szolgálatokkal foglalkoznak, illetve ezek egyik formájával, a Current Contents című szolgáltatással, amelynek hetenként megjelenő, légipostával érkező számai az eredeti folyóirat-számokkal egyidőben, gyakran azokat megelőzve érkeznek hazánkba. E kiad-

vány felhasználása a magyar orvosi szakirodalmi tájékoztatás számára is hasznos lehet. — A folyóirat élénk figyelemmel kíséri a külföldi tanácskozásokat: az 1976. ápr. 21—23-i várnai nemzetközi orvostudományi tájékoztatói és könyvtárügyi, valamint a május 17—24-i szlovák orvosi könyvtár- és tájékoztatásügyi konferenciáról például nemcsak beszámolókat ad, hanem ezek anyagából közöl több, minket érdeklő előadást is.

A MEZŐGAZDASÁGI ÉS ÉLELMISZERIPARI KÖNYVTÁROSOK TÁJÉKOZTATÓJÁ-nak 1976/2—3. száma a legtöbb figyelmet annak a tanácskozásnak szenteli, amelyet az AGROINFORM az elmúlt év májusában rendezett az élelmiszeripari hálózat könyvtárvezetői, illetve fenntartói számára. K. Nagy Sándor, az AGROINFORM főigazgatója mondtatta az értekezletet bevezető előadást, ebből — egyebek között — azt is megtudtuk, hogy az információs központ feladatköre tavaly újabb területekkel bővült. Az AGROINFORM-hoz került a MÉM Fejlesztési Propaganda Irodája, amelynek révén az intézet a tudományos-műszaki információkat a jövőben a hagyományos csatornákon kívül az audiovizuális közvetítők — filmek, kiállítások, bemutatók — segítségével is kívánja áramoltatni. Az AGROINFORM magyar nyelvű mezőgazdasági tezaurusz megalkotását tervezi. A hálózat könyvtárainak helyzetét és az V. ötéves tervidőszak feladatait Gál Andorné főosztályvezető ismertette. Szólt a szervezeti változásokról: 1970-ben a középfokú szakoktatási intézmények könyvtáraitra terjesztette ki tevékenységét a hálózati központ, amelynek gondozásába került az élelmiszeripari hálózatrész is. Az áremelkedések hatására romlottak a külföldi folyóiratbeszerzési lehetőségek, s általános jelenség, hogy a könyvtárak a folyóiratrendelések korábbi szintjét a könyvbeszerzési kérések rovására igyekeznek fenntartani.

Az OMKDK HÍRADÓ, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ dolgozóinak tájékoztatója 1976/11—12. számának „Fórum” rovatában az intézmény kétoldalú nemzetközi szerződéseivel foglalkozik: az OMKDK-nak jelenleg öt ország kilenc intézményével van bilaterális egyezménye; ezek például olyan területeken irányoznak elő információcserét és együttműködést, mint a gépésítés, a kutatás- és fordításnyilvánítási rendszerek automatizálása, a folyóiratszerkesztés, az ETO alkalmazása, képzés-továbbképzés, reprográfia, szabványosítás, terminológia. A két évre

szóló szerződések a lejárát előtt újabb két évre hosszabbítják meg.

A KÖNYVTÁRI JEGYZÉSEK című Békés megyei híradót meglehetősen ritkán látjuk, holott az idei első — jelzés nélküli — száma is azt bizonyítja, hogy a Könyvtári Jegyzések nélkül egy élénk színfolttal volna szegényebb a hálózati híradók tarka csokra. Mindegyik számában talál ugyanis az érdeklődő könyvtáros tanulságos, többnyire rövid, ötletes írásokat. A mostaniban ilyenek például a hálózatban folyó katalógusépítő tevékenységről, a szocialista brigádok és a megyei könyvtár kapcsolatáról, továbbá az olvasótáborokról — köztük a budapesti és a békéscsabai szlovák gimnázium 25 tanulója számára szervezett nemzetiségi olvasótáborról — és a szabadpolcon olvasatlanul heverő szépirodalmi könyvek vizsgálatáról szóló cikkek. Közülük egyiknek-másiknak országos nyilvánosságot teremt majd lapunk. A Könyvtári Jegyzésekben már hagyományos könyvtárépítési, illetve új könyvtárakat bemutató írások rendszeres közlése mellett figyelemre méltó a híradó érdeklődésének erősödése a nemzetiségi könyvtárügy kínálta témák iránt.

A CSONGRÁD MEGYEI KÖNYVTÁROS decemberi (1976/3—4.) számában a helyismereti munkáról, a szegedi kisgrafikai alkotókról (Kopasz Márta, Bordás Ferenc), a kertbarát körökről, „Az olvasó munkásért” pályázatban részt vevő makói központi könyvtár módszereiről, állományellenőrzési tapasztalatokról és gyermekkönyvtári módszerekről olvashatunk érdekes, többnyire rövid írásokat. A közlemények rövidségének esetenként oka lehet a híradó kényszerű terjedelmi korlátozása is. Mégis dicsérendő, hogy nem a híreket, kis információkat rostálták ki belőle, hanem a nagyobb, esetleg másutt is publikációs fórumot találó közlemények rovására teremtettek helyet számukra a folyóiratban. A három hálózat (tanácsai, szakszervezeti, iskolai) eseményeit, kisebb-nagyobb életmegnyilvánulásait gazdag bőséggel regisztráló információk ugyanis a helyi könyvtárügy mindennapjainak olyan adalékai, amelyek

egy-két éven belül könyvtártörténeti tényekké, becses forrásokká válnak. — Az ugyancsak megkurtított terjedelmű SO-MOGYI-KÖNYVTÁRI MŰHELY című helytörténeti folyóirat 76/3—4. jelzésű száma a szatymazi cselédek 1944—1945-ös helyzetével; a szegedi születésű, múlt századi gráci gyáralapító, Kőrösi József élettörténetével foglalkozik, valamint egy katonai visszaemlékezést közöl.

A HAJDÚ-BIHAR MEGYEI KÖNYVTÁRI TÉKA 1976/2-es számában megjelent közlemények nagyobb része egyetlen témakör köré csoportosítható, s ez a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátása. A tárgykör alapkérdésével, az iskolai és a gyermekkönyvtár funkcióival, együttműködésével „központi” szerző, Kisfaludi Sándor foglalkozik, az ő elvi cikkét pedig olyan írások egészítik ki, amelyek a megyében megvalósult együttműködési formákról szólnak. A gyakorlati együttműködés például Hajdúhadházon főként a községi könyvtár sokféle klubjának tevékenységében ölt testet, megyei vonatkozásban pedig az olvasótáborok kínálnak számos lehetőséget a közös cselekvésre. Az olvasótáborokról írt két cikk azonban olyan kérdéseket is felvet, amelyek az egész problémakörben továbbgondolkodásra készíthetik az érdekelteket. Ezért reméljük, hogy a Téka következő számaiban vitákat gyűrtöztetnek majd az ifjúság könyvtári gondozásáról most kifejtett vélemények. Addig is hadd forduljunk egy — technikai — kéréssel a Téka szerkesztőihöz: jó lenne, ha a cikkek szerzőinek foglalkozását, beosztását is megismerhetnénk a cikkírók valamiféle felsorolásából — ugyanis mindig jó tudni, milyen alaphelyzet, kiindulási pont határozta meg vagy mozdította egyik vagy másik irányba a cikkben kifejtett véleményyt.

A KOMÁROM MEGYEI KÖNYVTÁROS elmúlt évi utolsó (3) számának központi kérdése a könyvtárirányítás és a hálózatfejlesztés. A nagyobb cikkek mind-mind a szervezet, felépítés és a működés neuralgikus pontjait vizsgálják: a szakfelügyeletet, a közigazgatási változások hatását a könyvtári hálózatok távlati fejlesztési terveire, különös tekintettel az ún. városkörnyéki településekre és az ellátási rendszerek kialakítására. Az „Örökségünk” rovat Jászai Marinkának Ászárhoz és Heckenast Gusztávnak, a híres nyomdásznak Pilismaróthoz fűződő, helytörténeti szempontból fontos kapcsolatairól szól. — A híradó nagy teret adott szakmai, társadalmi és szociális kérdéseknek is, például a könyvtári ifjúsági fórum megállapításainak és a nők helyzetéről 1976 nyarán készített elemzés tanulságainak. Ezek adatai jó összehason-

Gonda Zoltán ex librise

litási alapot kínálnak más megyék hasonló vizsgálódásaihoz is.

A PEST MEGYEI KÖNYVTÁROS 1976. évi 2. számának tartalmából három fontos témakört emelünk ki: A váci könyvtárak közötti együttműködésről szóló írásból nemcsak azt tudjuk meg, hogy ebben a 30 ezer lakosú városban igen sok könyvtárt (mennyit?) működtet mintegy 150 könyvtárosi munkát végző személy, s a gyűjteményekben legalább 300 ezer dokumentum található, hanem azt is, hogy a könyvtárak együttműködése érdekében megalakult a városi könyvtárközi bizottság, és készül a Váci Minerva. A másodízben kiírt „Az olvasó munkáért” pályázatra 49 szakszervezeti könyvtár nevezett be a megyéből, 18-cal több mint az elsőre. A harmadik témakörrel, az ifjúság és a könyvtár viszonyával két írás is foglalkozik: az egyik a tavalyi olvasótáborok tapasztalatait (Pest megye az úttörők között volt az olvasótáborok szervezésében), a másik pedig a váci középiskolások könyvtárhasználatával kapcsolatban végzett vizsgálódás eredményeit ismerteti.

A VAS MEGYEI KÖNYVTÁRAK ÉRTESÍTŐJE elmúlt évi 3. számában három tárgykör áll a szerkesztők figyelmének középpontjában: mindegyik nagyon fontos, ezért várható, hogy a jövőben is reflektorfényben maradnak a híradóban a nemzetiségi könyvtárügy, az iskolai könyvtárak és a B-típusú könyvtárak

fejlesztésével összefüggő témák. A nemzetiségi könyvtárügy gondozásában nagy jelentősége van a megye és a szomszédos szlovén területek több éves jó együttműködésének és a gyakori tapasztalatcserének. A „B”-típusú könyvtárak feladatai közül most a helyismereti dokumentumok gyűjtését és feldolgozását tárgyalja a híradó, s ismerteti a közép-könyvtárak számára rendezett tavaly szeptemberi tanácskozás ajánlásait is. A cikk helyesen figyelmeztet arra, hogy a jó helyismereti állománygyarapító tevékenység nem nélkülözheti a Magyar Nemzeti Bibliográfia folyamatos használatát — megállapítását azonban hadd egészítsük ki: a „B”-típusú könyvtárnak már semmiféle gyarapító munkája sem képzelhető el a Nemzeti Bibliográfia rendszeres figyelése nélkül, amelybe időről időre a visszamenőleges áttekintések, összevetések is beletartoznak. Ahol ez nincs így, az érintett könyvtár gyarapító, és az érdekelt megyei könyvtár hálózati munkájáról nyugodtan kiállítható a közös szegénységi bizonyítvány. — Az iskolai könyvtárakkal foglalkozó két írás közül az egyik gyakrabban tárgyalt témával, az iskolai könyvtárban szervezett tanórákkal foglalkozik, a másik azonban olyan területre kalauzolja el az olvasót, amelyet a szakirodalom még nem igen tárt fel. Fülöp József vezető szakfelügyelő azt vizsgálja, milyen szerepet játszanak a Vas megyei iskolai könyvtárak az általános iskolai orosznyelv-tanításban.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

STATISZTIKAI TÁJÉKOZTATÓ, TUDOMÁNYOS ÉS SZAKKÖNYVTÁRAK, 1974. címmel a Kulturális Minisztérium adta ki az Egyetemi Számítógéppont által összeállított nélkülözhetetlen adattárat. A tudományos könyvtárakról nem készül évente teljes körű adatfelvétel, hanem csupán ezeknek legjelentékenyebb csoportjáról: 96 országos tudományos könyvtárról, országos szakkönyvtárról és tudományági szakkönyvtárról. Teljes adatfelvétel legutoljára 1974-ben volt, s 1833 könyvtárra terjedt ki. Az erről a felvételtől 1976-os évjelzéssel most megjelent adattár — dr. Ekés Mihályné és Fehér Józsefné munkája — a következő

hat fejezetben közli a részletező táblázatokat: összefoglaló adatok; a könyvtárak száma; működési adatok; az adatszolgáltatás mértéke; városonkénti adatok; a 96 vezető könyvtár könyvtárankénti adatai. A kiadvány a könyvtári irányító és tervező munkának éppoly fontos segédeszköze, mint a tájékoztatásnak.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK lelőhelyváltozásai 1974—1976 között címmel a Kecskeméti Megyei Könyvtár pótlást jelentetett meg „Kurrens folyóiratok Bács-Kiskun megyei lelőhelyjegyzéke 1974” c. kiadványához. A pótlás annyiban

különbözik előzményétől, hogy míg az a magyar periodikákat is tartalmazta, a mostani — címének megfelelően — csak a gyorsabb változásnak kitett külföldi beszerzésben igazít el. A tervek szerint legközelebb 1980-ban ad ki ismét teljes folyóiratjegyzéket a megyei könyvtár. — A Baranyi Rózsa által összeállított pótfüzet a külföldi periodikumok nevét betűrendben közli, s mindegyikhez megadja a lelőhely-könyvtár kódjelét. E könyvtárak köre igen tág: a 39 könyvtár névsorában a tanácsiakon kívül szép számmal találhatók iskolai, szervezeti, múzeumi, valamint más tudományos szakkönyvtárak is.

FOLYÓIRAT- ES HIR-LAPJEGYZÉKET adott ki az Állami Gorkij Könyvtár 1977-ben járatott periodikáiról. Terebess Gábor összeállítására először az olvasótermi lapokat sorolja fel nyelvenként, azokon belül a címek betűrendjében (a több nyelvűek külön csoportba kerültek), majd a kölcsönzőben és a zeneműtárban találhatóakat közli szintén betűrendben, de nyelvükre való tekintet nélkül. Az igen egyszerű, sokszorosított füzet ötletes fogással könnyíti meg a napilapok kikeresését: a betűrend megfelelő helyén minden lap fejlécének hasonmása látható, s ezáltal a cím kiemelkedik a gépelt sorok közül.

HAJDÚ-BIHAR MEGYE tanácsai könyvtárainak V. ötéves terve 1976—1980 a címe Simon Zoltán összeállításának (Debrecen 1976), mely címével ellentétben nemcsak a mostani tervidőszak fejlesztési törekvéseit és számaadatait ismerteti, hanem a 73 oldalas kiadvány nagyobbik, majdnem kétharmad részét a IV. ötéves terv időszakának „mérlegbeszámolója” foglalja el. Ebből a kitűnő számvetésből úgy ismerhetők meg a megyét jellemző eredmények és hiányok, hogy belőlük a szomszédos alföldi megyék, sőt az országos könyvtárpolitika számára is kínálkoznak tanulságok.

A **BARANYA MEGYEI KÖNYVTÁR NEMET** báziskönyvtárának nyelv-könyveiről jelentetett meg kis, sokszorosított füzetet a Pécsi Megyei Könyvtár. Pálinkás György összeállítása a báziskönyvtár érintett állományrészének az 1976. dec. 31-i állapot szerinti teljes anyagát leírja a következő csoportosításban: nyelvkönyvek; lexikonok; nyelvtan; audiovizuális segédletek; nyelvhelyesség.

SZOVJET ZENEI KÖNYVEK címmel a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a Nagy Októberi Szocialista Forradalom közelgő 60. évfordulója alkalmából válogatást adott ki a Szovjet Kultúra és Tudomány Háza könyvtárának és a Szabó Ervin Könyvtár zenei gyűjteményének orosz nyelvű anyagából. A Pintér Ferencné által összeállított, 1000 példányban sokszorosított, 44 oldalas füzet a könyvtári átírás szabályainak megfelelő, latin betűs címeírásokat a magyar ábécé betűrendjében közli jól tagolt csoportokban. A bibliográfia használatát a művészek betűrendes mutatója könnyíti meg.

THE HUNGARIAN LIBRARY LAW címmel a Könyvtártudományi és Módszertani Központ angol nyelven megjelentette a könyvtárügyi törvényerejű rendelet és a végrehajtásához kiadott minisztertanácsi határozat szövegét. A sokszorosítással előállított füzetben a rendelkezések párhuzamosan olvashatók: a páros oldalakon a tvr., a páratlanokon a végrehajtási utasítás szövege található, s ezáltal a két szöveg jól áttekinthető kapcsolatba került egymással.

NAPJAINK KÖZÉLETI-SÉGE — napjaink forradalmisága címmel adta ki a Szekszárdi Megyei Könyvtár újabb ajánló jegyzékét a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat által szervezett, a szocialista életmód különféle kérdéseivel foglalkozó sorozat második témaköréhez. A 160 tételes, annotációkat nem tartalmazó, sokszorosított jegyzék anyagát túlnyomó részben folyóiratok és napilapok tanulmányai, cikkei alkotják. (Előzményéről a Könyvtáros 1977/1. számának 55. lapján adott hírt.)

OLVASÓTERMI CIKK-KATALÓGUSÁNAK tárgy-

szó-mutatóját jelentette meg a Jászberényi Városi-Járási Könyvtár. A „100 lap — 100 cikk”, majd utóda, a Látóhatár bibliográfiája és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiadásában megjelenő Társadalomtudományi katalógus alapján szerkesztett cikk-katalógus tárgyszóinak száma megközelíti a 900-at, az általa feltárt irodalom — a tanulmányok, cikkek — tételei pedig meghaladják a 7000-et. (A. A.)

TOLNA MEGYE MŰ-EMLEKEI címmel a Szekszárdi Megyei Könyvtár különnyomatban kiadta a Tolna megyei Könyvtáros 1976. évi 2. és 3. számában megjelent két közleményt. Debúlay Antalnak a megye műemlékeit településenként részletesen leíró összeállítása iránt ugyanis a művelődési intézmények részéről olyan nagy érdeklődés mutatkozott, hogy az igényeket a megyei híradó példányai-
ból nem lehetett kielégíteni. Mivel a műemlékjegyzéket közművelődési keretekben: továbbképzéseken, vetélkedők alkalmával használják, szövegének nem ártott volna némi fűtülés — például a jogfosztott határozott névelők visszahelyezése az őket megillető pozíciókba.

FEBRUÁR 1-IG MEGJELENT PERIODIKUS KIADVÁNYOK: Gazdaságpolitikai Tájékoztató 1976/6. (Nógrád megyei Könyvtár); Irodalomkutatások. Az általános nyilvános könyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke. 1976. dec. (Szombathelyi Megyei Könyvtár); Mezőgazdasági Olvasó 1976/2. sz. (Hajdúhadházi Földi János Nagyközségi Könyvtár); Szentendrei Műsorfüzet 1977/2. (Pest megyei Művelődési Központ és Könyvtár stb.); Tájékoztató jegyzék vezetői számára. 12. sz. 1976. dec. (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár).

Képek a bécsi magyar könyvkiállítás megnyitásáról: Zircz Péter a Kulturális Minisztérium képviselőjében ünnepi beszédet mond; mellette balról dr. Rudolf Müller és dr. Nagy Lajos nagykövet. (Pelejtei Tibor felvételei.) Beszámolóinkat lásd a 131. oldalon

Ára: 6 forint

HU ISSN 0450—7886